

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KJELD GALSTER

AALBORG KATEDRALSKOLE

UNDER BESÆTTELSEN

AALBORG
KATEDRALSKOLE
under Besættelsen

Kjeld Galster

AALBORG
KATEDRALSKOLE

under Besættelsen

FREDE OG L. C. LAURITZEN . AALBORG

1945

**COPYRIGHT 1945
BY
KJELD GALSTER**

Som vel alle, baade Mennesker og Institutioner, havde ogsaa Aalborg Katedralskole sine Oplevelser under Besættelsen; disse kunde det maaske have sin Betydning at faa nedskrevet (under Udarbejdelsen af Skolens Historie 1540—1940 var Forfatteren ofte trist ved, saa lidt man vidste om flere spændende og begivenhedsrige Tider). Jeg henvendte mig derfor ved Skoleaarets Slutning til flere Lærere og Studenter fra de sidste Aar og bad dem meddele mig deres Oplevelser og Indtryk. Dette har de gjort i saa rigt Maal, at nærværende Arbejde næsten kan betegnes som et fælles Værk. *Aalborg Katedral-skole* kunde godt staa som Forfatter.

Aalborg Katedralskole har selvfølgelig visse Begivenheder, der er specielle for den, men samtidig kan det siges, at naar Skolen her skildres, skildres ogsaa *den danske Gymnasie-skole*, fordi Stemninger og Følelser, Reaktioner og Handlinger vel ikke har været stort anderledes i Aalborg end andre Steder, saa man ved Bogen her ogsaa skulde faa et Indtryk af den danske Gymnasieungdom og dens Lærere under Besættelsen.

Aalborg, den 10. Oktober 1945.

Kjeld Galster.

INDHOLD

<i>9. April 1940 til 20. Maj 1942</i>	9
<i>20. Maj 1942 til 1. November 1944</i>	81
<i>1. November 1944 til 5. Maj 1945</i>	92
<i>Epilog</i>	143

9. April 1940 — 20. Maj 1942

Enhver af os har sine Mindelser fra den 9. April. Jeg husker, at jeg vaagnede op tidlig om Morgenen ved en stærk og underlig Lyd. Jeg sprang op og gik hen til Vinduet og saa — ja, man havde jo nok før set to eller tre Flyvemaskiner sammen, men her var der i Snesevis.

De fløj mod Nord, det skar en i Hjertet, „Norge“, tænkte man, „nu bliver Norge overfaldet.“ Det var jo det, man havde hørt Rygter om Dagen før.

Men saa pludselig standsede Farten Nord paa, og de begyndte at kredse. Man tog Haanden op for Øjnene og gned sig i Panden, man forstod det ikke, men kom hurtigt i Tøjet.

Da man havde gaaet et Stykke ned ad Gaden, hørte man en Dreng sige til en anden: „De er nede ved Broen, de har spærret den.“ Man var lige ved at slaa ham, at han kunde udsprede et saa utroligt og uhyggeligt Rygte.

Men da man kom ned til Broen, *saa stod de der*, Tyskerne! De havde dannet Kæde, Broen var spærret. Vagtsomme Øjne, stærke Skikkelser, Mænd, der ikke lod sig trænge til Side.

Snart var et Maskingevær sat op paa Vesterbro, og noget efter rullede motoriserede Enheder gennem Aalborg Gader, og tyske Soldater sad der og vinkede til os, for Folk havde jo vinket til dem paa deres Vej ad de danske Landeveje, og de syntes vel, at de skulde være lige saa venlige som de Folk, de overfaldt; og naar de snart efter var omringet af Aalborg-Drengene, der skubbede paa for at faa deres Autograf, saa gav de den gerne, for det var jo billigt Køb at faa Landet for.

Den første Reaktion var altsaa, at man næsten benægtede Fakta, saa utrolige var de. Da man naaede tilbage til Skolegaarden, var den afløst af en anden Reaktion, en dyb Harme.

„Jeg kan huske Rektor den Morgen, kort før Skolen skulde begynde. Vi stod nogle Elever uden for Porten og vidste ikke rigtigt, hvordan vi skulde tage dette nye. Rektor kom gaende sammenbidt og alvorlig. En af os rakte tavs Rektor et af Flyvebladene, et af de grønne, paa elendigt Interskandinavisk forfattede „Oprop“. Jeg husker, at Rektor læste det højt og Gang paa Gang afbrød sig selv med Udbrud af den yderste Harme for sluttelig at kaste det fra sig med Udraabet: „De Sataner!“ Jeg tror, jeg aldrig vil glemme Rektors Udtryk, da De læste det.“ (Student fra 1940).

Det var ikke det ene af den Slags ubesindige og naturlige Udbrud. „Senere paa Dagen skulde vi have Tysk. Læreren kom hurtigt gaende hen ad Gangen, lukkede haardt Klassedøren efter sig og sagde derpaa henvendt til os: „Og saa skal man tvinges til at undervise i det Møg-Sprog!“

Det var, som Lærerne ikke lignede sig selv. En gik nervøst og oprevet frem og tilbage i Gaarden og dukkede sig af og til uvilkaarligt, naar en af de tyske Bombemaskiner drønende dykkede ned; til en Elev sagde han galgenhumoristisk: „Ja, nu er det altsaa Kaupitz, der regerer.“ En anden, der ellers var ladet med Energi, var ligbleg, og det var, som om han var slaaet ud. En tredie, vel nok Skolens mest vittige og slagfærdige Hoved, udbrød i en Time — med en Stemme, der slet ikke lignede ham, den ellers saa kaade, næsten drengede Mand —: „Hvorfor bliver de dog ved med at flyve saadan! Vi ved jo godt, at de kan!“ (Student fra 1940).

Kl. 9 samledes hele Skolen. Det var forskræmte Øjne, man saa overalt. Der blev talt om den ufattelige Ulykke, der havde ramt os, nu var vort Land besat.

Andet vidste vi foreløbig ikke. Men bedst var det at arbejde. Saa Undervisningen skulde begynde. — „Der hvilede en trykket Stemning over Lærere og Elever, da Rektor mod Sædvane gik op paa Talerstolen. Jeg har glemt det meste af, hvad der blev sagt, men det hele gjorde et kolossalt Indtryk

paa mig. Rektors bevægede Ord om Sammenhold, Værdighed og Værn om alt dansk, der var tilbage, blev undertiden overdøvet af Støjen fra de tyske Bombemaskiner. En skærende Kontrast! Kong Kristian har for mig aldrig lydt kraftigere." (Student fra 1942).

Undervisningen skulde altsaa fortsættes, men det var vist saa som saa med Undervisningen. „Første Indvirkning: Harme — og dernæst Lammelse og Usikkerhed paa Grund af Følelsen af Afmagt. — Man kunde jo næsten ikke tro paa det! Jeg husker, hvor svært det var at arbejde normalt. Min første Time var en Tysktime i 4. Ml. — det var mig en fuldstændig Overvindelse at gaa ind til den. Hele Dagen var man optaget af at klare for sig, om vi havde svigtet eller ej — og det var det Spørgsmaal, som blev ved at følge en. Jeg husker det Indtryk, det gjorde paa mig, da jeg i 2. Time saa en Patrulje Tyskere paa Jernbanelinien, og da jeg i 3. Time, hvor jeg havde fri og gik op i Byen, saa et Maskingevær paa Viadukten og i en Port i en Nybygning paa Hjørnet af Borgergade og Vesterbro.“*)

„Ærlig talt husker jeg ikke, hvad Rektors Tale til Morgensangen gik ud paa, for jeg var saa bedrøvet, at jeg daarligt kunde sanse. Undervisningen den Dag var ikke noget værd, den meste Tid var vi samlede oppe i Festsalen om Radioen for at faa Efterretninger fra Norge og fra København.“

Nervøsiteten og Raadvildheden øgedes i de næste Maaneder ved de Bombardementer, Aalborg var udsat for. Skræmt — ogsaa af de Dødsfald, der, delvis ved Uforsigtighed, var sket — flygtede Folk hver Aften ud af Byen, ofte med Toget, men hyppigere til Fods eller paa Cykel; man saa ofte en saadan Cykel, Tæpper bagpaa og Barnet foran. De fleste af Skolens Lærere boede i disse Uger paa Strækningen fra Brønderslev til Hobro og vestpaa til Nibe og Brovst. De af Skolens Elever, der ikke boede ude, sov i Kældere. Det kunde hænde, at de maatte op om Natten for Luftalarm baade to og tre

*) Naar der ikke siges andet, skyldes Meddelelsen en Lærer.

Gange, saa de mødte ofte forsovede og uoplagte og kunde gøre de mærkeligste Fejl.

I Forældrekredse var der Ønsker om, at Skolen skulde lukke. En Fader til en Dreng i III G. fik arrangeret det saadan, at et Hus i Nibe skulde bruges til Internat for III, saa de kunde fortsætte der. Da hans Plan ikke accepteredes af Skolen, søgte han at faa den frem i Pressen. Da Eksamen nærmede sig, foranledigede „en Kreds af Forældre“ en stedlig Overretssagfører til at forhandle med Minister og Undervisningsinspektør om Lempelser i Eksamen, hvilket meddeltes i Radio (Lempelser var i Forvejen opnaaet). — Paa Grund af Panikstemning andetsteds (de private Realskoler) suspenderedes den skriftlige Mellem- og Realeksamen. Derimod lykkedes det at redde den skriftlige Studentereksamen (men Ministeriet betonedede, at det var paa Rektors Ansvar), saa der ikke skabtes nogen „Aalborg Eksamen“.

Den Tone, som angaves fra oven, og som paa dette Tidspunkt sekunderedes af saa at sige hele Befolkningen, var, at man skulde vise den yderste Forsigtighed og forholde sig passiv. Man fæstede Blikket stift paa det, man mente at kunne rose („Besættelsestroppersnes mønstergyldige Optræden“). Af aktiv Handlen kunde man kun tænke sig tomme Demonstrationer, der selvfølgelig maatte forkastes. Vi kan tage en Artikel fra et af Aalborg-Bladene, der dækker den offentlige Mening dengang:

„De tyske Besættelsestropper her i Landet udviser en korrekt og høflig Optræden overfor Befolkningen, det erkendes klart fra alle Sider. Ligeledes erkendes det af alle ansvarsbevidste Mennesker, at Gnidninger og Sammenstød for enhver Pris maa undgaas, og dette kan ikke understreges klart nok. I det store og hele forstaar den danske Befolkning ogsaa Rigtigheden af dette Standpunkt og handler derefter. Men spredte Undtagelser kan jo desværre findes hist og her, derfor maa det ogsaa indtrængende fremhæves, at vi Danske i egen Interesse bør sørge for, at ogsaa de faa og spredte Undtagelsestilfælde forsvinder helt. Dette er national Pligt, ind-

skærpet af Kongen, at der udvises fuldtud høflig og korrekt Optræden. Skulde nogen ikke have forstaaet den dybe Alvor i dette Paabud, da maa de belæres herom, saa de fatter det."

Sine Ord svøbte man i Vat. Fjenden kunde man ikke kalde for Fjenden, selv „Tyskerne“ var som et uartig Ord, det blev kun sjældent brugt, de hed „de Fremmede“ eller „de udenlandske militære Styrker, der efter Overenskomst med den danske Regering befinder sig her i Landet."

Luften var noget tung at indaande.

Hvilket Præg havde den danske Gymnasieskole, da Lynet slog ned den 9. April? I hvilke Ideers Tjeneste stod den?

Det negative kan straks siges, at Skolen ikke virkede for nogensomhelst Ideologi, intet bestemt Sæt af Meninger; hvilke Anskuelser de Unge kom til, politisk, socialt, religiøst og nationalt, var Skolen som saadan uvedkommende.

Man tilstræbte Objektivitet (idet man dog erkendte, at fuldstændig Objektivitet ikke kunde naas), Lærerne skulde ikke paavirke Eleverne for nogen bestemt Idékreds, Stoffet maatte forelægges nøgternt, Sagen belyses fra alle Sider, Niels Ebbesen og Grev Gert var Mennesker begge to, og deres Bedrift maatte man søge at forstaa ud fra deres Forudsætninger. De Unge skulde, ubundet af nogen Autoritet, søge at komme til en selvstændig Mening om Personer, Ideer og Problemer; ud fra Arbejdet og inciterende Spørgsmaal skulde deres Kritik vækkes, deres Forstand skoles, deres Dømmekraft uddybes.

Stoffet var mangfoldigt, idet det ikke tjente nogen bestemt Idé, men havde Værdi i sig selv. Der virkedes sjældent direkte paavirkende, men indirekte gennem de Emner, der foredroges, og gennem Lærerens Person.

Erkendelse maa siges at være det centrale Ord.

I Forbindelse hermed virkede man for en vidtgaaende Tolerance, Forstaaelse af anderledes tænkende, Mildhed i Dommen, Anerkendelse af det berettigede ogsaa i Modstanderens Synspunkter.

Paa den danske Gymnasieskoles Fane stod altsaa Ordene: *Humanitas, ingenium, iudicium, veritas, indulgentia*. Aar efter

Aar havde Skolen dimitteret en Ungdom med roligt Omdømme, Besindighed, Forstaaelse og Mildhed i Sindet.

Og Aalborg Katedralskole var som de andre Gymnasieskoler.

De unge Mennesker fra den tyske Gymnasieskole, der var med til at besætte Danmark, kom fra en Skole af ganske anden Art.

Alle de Idealer, der herskede i den danske Skole, var fremmede for den tyske, ja i flere Tilfælde følte de som fjendtlige Aandsmagter.

Den nationalsocialistiske Skole ansaa ikke Erkendelsen for det højeste Maal, Stræben efter den rene Erkendelse skabte, mente den, en kontemplativ Mennesketype, Mennesker, der stod udenfor, naar det gjaldt afgørende Situationer i Folkets Liv, livsfjerne Personer, mærket af Specialstudiets Snæversyn. Den vilde opdrage Ungdommen til „handlende Mennesker“, til „politiske Mennesker“. Det centrale Ord var *Vilje*.

Hele Opdragelsen stod i een Idés Tjeneste: Det Nationale (det Chauvinistiske tør man nok sige nu), Tyskland, Tysklands Storhed og verdenshistoriske Betydning. Tyskerne skulde være Herrefolket. Tysk Sind og Væsen skulde gennemsyre alt og alle, „an dem deutschen Wesen soll die Welt genesen“. Denne Idé om Tysklands Storhed og Verdens-Opgave gennemsyrede ikke blot Fag som Modersmaalet og Historie, men kunde præge selv Fag som Geografi og fremmede Sprog. Overalt søgte man frem til og ind til „det tyske Menneske“ (som man genfandt baade i Vikingen og Ridderen). Det heroiske, Ære, Folkefællesskab var Idealerne, og de stemples ind i Ungdommens voksbløde Sind. Bevidst blev Ungdommen opdraget til Fanatikere, idet alle Tanker (ogsaa indenfor tysk Aandsliv), der kunde modvirke den herskende Retnings Maal: en hensynsløs og til Døden kæmpende Ungdom, blev tiet ihjel eller bekæmpet eller latterliggjort. Og det var let, fordi der gennem Aarene var indpodet Ungdommen en blind Autoritetstro.

Der er slet ingen Tvivl om, at disse Ideer havde begejstret

(eller besat) den tyske Skoleungdom, sikkert næsten uden Undtagelse, selv naar Hjemmet var imod (her oplevede man altsaa det Særsyn, at Skolen var stærkere end Hjemmet). Der var saa meget deri, der talte til Ungdommens Sind, ogsaa noget af det bedste hos dem; og de farlige Konsekvenser kunde den opfanterede Ungdom ikke se.

Helt anderledes med den danske Gymnasieskoles Idealer. De kunde bedre passe paa den modne Mand; der var saa lidt, der talte umiddelbart til Ungdommen, dens Virkelyst og Fantasi. Og det, at Skolen var objektiv, fik til Resultat, at Idealerne levede ligesom mere skjult, adskillige opdagede dem maa-ske ikke, meget faa vilde kunne formulere dem. Skolen blev noget farveløs og blodfattig.

Derfor stod de fleste unge i den første Tid saa uforberedte og raadløse, undertiden rodløse. „Hvordan reagerede vi unge paa Skolen den 9. April og den nærmest følgende Tid? Ja, nogle var, som det syntes, fuldstændig klar over Situationens Alvor. Andre — og det var nok de fleste, efter hvad jeg har faaet ud af Samtaler med Kammerater — reagerede paa den Maade, jeg nu vil beskrive (jeg hørte selv med til den Gruppe): Besættelsen kom saa hurtigt, saa knusende og saa — skal vi sige smertefrit, at det overvældede en. Det er første Gang, jeg har forstaaet Forskellen mellem at *opfatte* og at *begribe*. Min — og sikkert de flestes — Hjerner reagerede villigt nok paa, hvad der skete. Jo, der gik tyske Soldater paa Gaderne; Luften brølte af tyske Maskiner; der var tyske Maskingeværer paa Gadehjørnerne; man blev harmfuld over det tyske „Op-rop“ o. s. v. Hjernen registrerede det altsammen som et frit Apparat. Men vi *begreb* det ikke, vi var altfor uforberedte. Vi kendte ikke Tyskerne rigtigt, vi havde jo aldrig oplevet dem før. Hele den Maade, Besættelsen skete paa, gjorde, at vel de fleste ikke fuldtud forstod, hvad der skete. Det hele var jo et storslaaet Skuespil, en enestaaende Afveksling i det almindelige Hverdagsliv. Her var ingen Kamp, ingen rygende Ruiner, — og de tyske Soldater saa da ud som almindelige, fredelige Mennesker — og hvad sagde ikke Regering og

Konge? Vi ved jo ogsaa alle, hvilken primitiv Dragen Soldater og Vaaben i alle Afskygninger udøver paa det unge Sind.“ (Student fra 1940).

„Hvordan reagerede egentlig vi Elever paa Besættelsen? Som andre Danske vel. Men naar jeg skal søge at fortælle, hvordan vor Reaktion var *den første Tid*, saa frygter jeg, at det bliver altfor personligt. Jeg husker nok lidt om, hvad der skete med mig selv, og jeg husker ogsaa enkelte Symptomer paa, at der foregik mindst ligesaa meget i mine Kammerater, men *hvad* det egentlig var, det var ikke saa let at udgranske. Vi var nok rystet sammen — i Begyndelsen vist desværre mest af Frygt — men den Omdannelse, der som Slutresultat fik en ganske bestemt Holdning, foregik med os hver for sig og paa forskellig Maade. Vi havde under Finlands Kamp faaet dyb Respekt for dette Folks Tapperhed, ja vi beundrede de finske Soldater og de finske Lotter. Men netop paa Baggrund af denne Beundring maatte dyb Sorg og Skam gribe os, da vort eget Folk svigtede den 9. April. Vi begreb vel ikke i den første Tid, hvad det betød, at Tyskerne stod i Landet, men vi forstod hurtigt, at vi maatte skamme os over, at Tyskerne uhindret benyttede Danmark som Basis for Angrebet paa Norge. — I de første Maaneder var vi nærmest stumme af Fortvivelse. Jeg kan næsten intet huske fra disse Maaneder, hvor alt stod stille for mig. Men jeg har Indtrykket af, at vore Lærere roligt og sindigt ledte vore Tanker ad de rette Baner, saa de kunde blive mere positive. Det var en haard Omgang; lettere blev den ikke af, at Landets Regering førte en besynderlig Politik. Jeg græd mine bitre Taarer, da Antikominternpagten blev tiltraadt. Lykkeligt var det, at Skolen gav os det Holdepunkt, der kunde trodse baade Storme og Skuffelser.“ (Student fra 1942).

Mellemskolens Elever fattede næppe Alvoren. For dem var det hele noget voldsomt spændende, nyt og interessant. Jeg husker, at en af de første Dage forsvandt en større Skare fra Skolen i det store Frikvarter (der var ogsaa store Drengene imellem); jeg mødte dem, som de kom løbende paa Gaden, der var Sensation i Øjnene. — Nogle fortalte deres Lærer, at

de havde været ude paa Flyvepladsen, set paa Maskinerne, været inde i dem; der var noget at fortælle og diskutere. Nogle var saa ivrige, at de tog Stilling hos Tyskerne som Tolke!

„Vore Følelser ved Besættelsen er det meget svært at definere. Paa den ene Side var vi overvældet — vel nok mere af det Indtryk, Begivenhederne gjorde paa Forældre og Slægtninge, end af det Indtryk, Begivenhederne gjorde paa os selv — og paa den anden Side tiltalte alt det nye, alt det spændende vore mest romantiske DrengEinstinkter. Vi var DrengE, og Begreber som Fædreland, Nationalfølelse, Lov og Ret havde endnu ikke faaet Værdi for os — vi forstod dem slet ikke. Overgangen var saa blid, saa ganske uden ydre Omvæltninger, at det, der skete, egentlig kun bragte os Fordelen af, paa nærmere Hold, at være Tilskuere til det spændende Skuespil, som udspillede for vore Øjne: rullende Tanks, enorme Troppeformationer, Kanoner og Geværer — altsammen Ting, som vi før kun kendte fra Fortællinger og Beretninger og eventuelt som Objekt for spændende Lege, men som nu var Realiteter, og som ikke undlod at gøre et stærkt Indtryk paa os DrengE.“ (To Studenter fra 1945).

„De nye Forhold, som vi alle blev undergivet, medførte hurtigt en ny Vending i de daglige Arbejdsformer. Vi havde pludselig ikke Tid til at læse. Der var saa meget, der skulde ses og tales om. Vi kom søvnige i Skolen om Morgenen, vi lærte, hvad Luftalarm var, og efter en særlig spændende Nat kunde vi have Stof til Diskussioner af rent militær-teknisk Art en hel Dag eller to. Vi købte og byttede Billeder af Flytyper, Bøger om Verdens Krigsflaader, og vi tegnede Fronter paa de nylig købte Krigskort, — og som Følge af alle disse vore ødelagte Nætter og Udenomsinteresser mente Undervisningsministeriet sig nødsaget til at lade os Mellemskoleaspiranter nøjes med mundtlig Eksamen, og vi jubledE! Enkelte gik endog saa vidt, at de af denne Grund syntes lidt bedre om Tyskerne — jo, vi var sandelig Børn endnu.“ (Student fra 1943).

Hvor svært det var — selv for de ældste — at forstaa

Situationens Alvor, kan ogsaa ses af følgende: Da III G. nogle Uger efter 9. April skulde op til Artium, sendtes der fra Ministeriet et Cirkulære med en Advarsel: „Tiden er ikke inde til stærke Glædesytringer paa offentlig Gade eller til selskabeligt Studentersold i offentlige Restaurationslokaler, hvor en øjeblikkelig Stemning og ungdommeligt Livsmod kan give sig Udslag, som helst maatte undgaas for Studenternes egen Skyld og af Hensyn til den indre Kultur og den nationale Værdighed i ydre Optræden, som ikke mindst under de givne Forhold bør præge enhver Dansk.“ Dette blev meddelt de unge, men fremkaldte en utilfreds Mumlen. De fleste af de unge Mennesker kunde ikke forstaa, at de skulde have Pligt til at opgive noget af det, de mente, de havde Krav paa, saasom Køretur gennem Byen og Sold paa en af Byens bedste Restauranter, fordi Fjenden var i Landet.

Denne uforstaaende eller sløve Indstilling stammede ofte fra Hjemmet. Da jeg engang havde paatalt (roligt og privat), at en Dreng havde færdedes med tyske Soldater paa Gaden, fik jeg saaledes en forbitret Skrivelse fra Faderen: Min Optræden var *raa*, det var at prædike Had, og det vilde han ikke være med til. Hvis jeg havde den Mening, burde jeg sige det til hele Skolen. (Foranlediget blandt andet heraf meddelte jeg ved Morgensangen, at det var ukorrekt at færdes med tyske Soldater paa offentlige Steder og et daarligt Eksempel at vise andre).*)

En Pige fra 4. M. var set med Tyskere. Da jeg havde paatalt dette, kom Moderen: Det kunde hun ikke forstaa, Tyskerne var da ogsaa Mennesker. Da de var kommen til Byen, havde hun taget sine Børn med ud, for at de kunde faa Fornøjelsen at se alt, hvad der var at se (— som til en Juleudstilling!).

*) To Aar senere var der mellem Tyskernes Anklagepunkter følgende: Ein Aalborg Bürger teilte am 11. 6. 1940 der Wehrmachtkommandantur mit: Der Rektor der Kathedralschule Dr. phil. Galster hat den Schülern der Anstalt officiel erklärt, dass es unter Würde eines Dänen sei, mit Deutschen zu sprechen.

En Gymnasiast fra Landet havde været fraværende et Par Dage og kom tilbage uden Sygesedel. Efter at man nogen Tid havde forlangt den, kom han med en Seddel, hvor Faderen skrev, at han havde holdt Drengen hjemme, for at han kunde hjælpe Tyskerne som Tolk ved Indkvarteringen. Jeg mente at maatte meddele Hjemmet, at ny Fraværelse uden gyldig Grund vilde føre til Forslag om Bortvisning.

Men hos nogle af de unge var der en stærk Trang til Handling, og den tvungne Passivitet virkede stærkt paa Sindet og gjorde Følelsen af Skam og Nederlag saa meget mere tyngende. En ung Mand af denne Støbning skriver:

„Den 9. April sang vi Kong Kristian. Man følte mest Trang til at synge Vor Gud han er saa fast en Borg, som de gjorde det i Finland, da Slaget var tabt. Det var den mest haabløse Meddelelse af alle. Afmagt og Trøstesløshed lagde sig over en, det hele stod stille. Det, der aldrig var sket vort Land, var sket nu i vor Tid. Næppe et Skud havde man fundet for godt at ofre paa Landets Selvstændighed.

Da vi skiltes fra Lovsang den Morgen, var der meget stille, og mange havde Taarer i Øjnene.

I det store Frikvarter snød mange af os sig hjem for at høre og se Nyt.

Paa Vesterbro Viadukten saa vi de første Tyskere om deres Maskingeværer. Det gav et Gip i en; *saadan* saa de ud. Paa Gaderne gik Patruljer. Folk talte med dem, de smilede og lo. Da jeg kørte tilbage, følte jeg en ubeskrivelig Trang til at hoppe op paa Ryggen af ham, der laa med Maskingeværet og give ham noget tungt i Hovedet. Det illegale Instinkt var hurtigt vakt.

Det var en tung og trist Dag.

De følgende Maaneder var forfærdelige. Da Handling jo var udelukket, var man tilbøjelig til at falde hen i Sløvhed og Fantaseren.

Ulykkens Kulmination syntes at være naaet, den Dag Norge kapitulerede og Italien traadte ind i Krigen. Hvor var det ydmygende for en Dansker at høre Ja, vi elsker ... blive

sunget for sidste Gang paa norsk Jord. Den Aften troede jeg, at Tyskland vandt Krigen; det afspejledes ogsaa i Skolen næste Dag.

Midt i alt det triste var der enkelte Lyspunkter: de natlige Englænderbesøg. Ih, hvor Snakken gik paa Skolen Morgenen efter! Det var ikke Smaating, Englænderne udrettede, om man skulde tro alle Rygterne, der indløb. — Jo oftere de kom, des bedre; man sad gerne mange Timer i Kælderen, naar man blot hørte Bomberne springe paa Flyvepladserne, eller blot fik Lov at se et Glimt af en engelsk Flyver.

Det følgende skal blot nævnes ganske kort, fordi det har en rent personlig Karakter, men bør dog omtales, fordi det var en Udvikling, mange gennemgik med større eller mindre Variationer og som Resultat af vidt forskellige Impulser. Men fælles for det er, at det har Vækkelsens Karakter, en Vækelse, hvis Aarsag var Besættelsens Tryk, og hvis Resultat var en større Sikkerhed og Modenhed over for alle Tidens Opgaver.

I Maanederne efter 9. April og indtil Sommerferien nærrede jeg et fanatisk Had til Tyskerne. Da det ikke kunde faa Udløsning i Handling, blev det til Drømmerier om Oprør og Flugt til England o. s. v. Der var saa megen Realitet i det, at jeg adskillige Gange cyklede til Løkken for at undersøge Mulighederne for at sejle til England. Men jo mere alle Udveje følte spærrede, des mere fik Drømmerierne en sygelig Karakter. Ved et Tilfælde kom jeg den Sommer med paa et kristeligt Gymnasiaststævne paa Herlufsholm. Det fik afgørende Betydning for hele min senere Udvikling.

Det forbitrede negative Tyskerhad blev erstattet af en sund, stabil Kristentro, der gav mig sindslig Ligevægt og en positiv Indstilling til Arbejde og en stærk Trang til at komme til at gøre et Stykke Arbejde i mit Folk.

Resultatet af dette blev et nogenlunde solidt Skolearbejde, da det vilde gavne alt senere Arbejde. Og da Mulighederne, først for Bladvirksomhed, senere for Sabotage meldte sig, var jeg absolut sikker og rolig; gjorde det ikke af Had, men blot fordi det følte som en Kristenpligt." (Student 1942).

Om Lærernes Indstilling som Helhed kan det siges, at de straks var klar over, at det bedste var, at Undervisningen kunde gaa sin Gang saa vidt muligt som ellers, det beroligede Nerverne, det hjalp til at komme gennem denne svære Tid; for svære var disse første Aar, selv om der ikke var direkte Forfølgelse; men fastslaaet var det, ligesom ved stiltiende Overenskomst, at der ikke maatte drives nogensomhelst direkte antitysk Propaganda. Det, som fyldte alles Sind, fik aldrig noget *direkte* Udtryk, Tysk og Tyskere er et Ord, der vist aldrig er blevet brugt saa sjældent paa Skolen som i disse Besættelsens første Aar.

Endvidere var man enige om, at man i Embeds Medfør i sin ydre Optræden maatte være loyal overfor Ministeriets Politik, hvordan ens Meninger end maatte være.

Ellers gjorde der sig to Retninger gældende: en mere passiv, der mente, at Skolen skulde holde Begivenhederne helt ude, den skulde gaa sin Gang helt uanfægtet og lade Begivenhederne tale og virke paa Sindene; og en mere latent-aktiv Retning (og det var de fleste), der mente, at en Skole vilde svigte sin Opgave, hvis den stod udenfor, naar store Begivenheder saaledes gik hen over Landet, uden at det gav Genlyd i Skolestuen. Hvad Hjerterne var fulde af, kunde man ikke udtale højlydt; men saa lærte man sig at udtrykke, hvad man gerne vilde have frem, sine Følelser og Stemninger, Haab og Ængstelse, sin Appel til Ungdommen, mere gedulgt og forborgent, og man blev forstaaet.

„Det blev Hverdag, og Krigen gik ind i det daglige Liv. Personlig ved jeg, at jeg tog det med Kongens Ord alvorligt og bestræbte mig for at passe paa, hvad jeg sagde. Noget som helst i Retning af, hvad man senere gik med til, var dengang utænkeligt. Vi sang Alsang og gik til nationale Møder — *følte* vel saaledes, som det gav sig Udtryk i Ungdomssamvirket. Vor Skæbne blev afgjort andetsteds.

Første Gang, hvor jeg husker Reaktionen stærkt, var da Kommunisterne blev arresteret (1941), og da Antikomminternpagten blev indgaaet. Da det sidste skete, mindes jeg, hvordan vi talte om det i de store Klasser, og fra den Tid be-

nyttede jeg enhver Lejlighed til at gennemgaa Grundlovens Rettighedsbestemmelser. Jeg ved ogsaa, at jeg Gang paa Gang — ogsaa før dette — har lagt mer eller mindre bevidst Aktualitet ind i min Undervisning: Spartas Periöker og Borgere = Tysklands Staatsangehörige og Borgere, Forbud mod Ægteskab mellem Patricier og Plebejere sammenlignet med Jøderne i Tyskland, Thukydid's Skildring af Athens Angreb paa Melos kunde ogsaa give Anledning til aktuelle Betragtninger, Philip II's Udnyttelse af Katolicismen i Frankrig, England og Nederlandene sammenlignet med Hitlers Udnyttelse af Antidemokratiet i Europas Lande og meget andet. Eleverne forstod godt en Del af det."

En Uro fulgte en stadig: hvorledes vilde vores egen Ungdom, hvorledes vilde det danske Folk stille sig? Tegn stod mod Tegn, Tvivl kæmpede mod Tro, det Spørgsmaal var altid i og hos en, hele Landets Skæbne, hele Folkets Fremtid laa deri. Og her havde Skolen sin Opgave: Med stille Ord — for andre havde man jo ikke — med Tanken halvt fremme og halvt fordækt at virke for at vinde Ungdommens Sind for Kampen for Danmark.

Hvorledes denne skulde føres, det kunde man ikke sige, og det vidste man heller ikke. Men Ungdommens Sind skulde gerne være som en Borg, der vel kunde stormes, men aldrig indtages.

I disse Bestræbelser fik man Hjælp af en Tanke, der var saa stærkt fremme i den Tid: Tanken om Danmarks Fortid. De Slægter, der var svundet, skulde hjælpe den Slægt, der levede nu, og som syntes saa veg og ubeslutsom. Nu Danmark følte saa svagt og var saa truet, kom det til at staa for en som stærkere og mere sikret ved de mange Aarhundreder af dansk Virken, Modstandsevne og Selvhævd, der gik forud for Tiden nu.

Fyldt af denne Uro, denne Svingen mellem Tro og Tvivl, og med dette Maal for Øje, var det, at de Tanker blev til, der blev udtalt paa Skolens 400 Aars Jubilæumsdag 26. August 1940 ...

„I disse 400 Aar har Skolen levet *sit eget Liv*, haft sin

egen Historie. Der har været aandelig Fattigdom inden for Murene og aandelig Rigdom, op og ned, god Disciplin, slet Disciplin, Orden, Uorden, Godhed, Haardhed. Men stadig har Aalborg Katedralskole været en dansk Kulturborg, stadig har der her inden for Murene mellem Knøsene været en vaagen Ungdom, der her har modtaget sit aandelige Præg, og som herfra er gaaet ud i Livet og har bygget Landet. Som Frederik Thuresen, Skoledrengen fra Aalborg, der som Fører for Borgerne forsvarede Københavns Volde mod Svenskerne, har der været mange herfra, der har gjort Landet rigere og stærkere.

Men Skolen her har ikke blot levet sit eget Liv og haft sin egen Skæbne, den har ogsaa *levet Landets Liv* og haft Landets Skæbne.

I 1644 var Byen besat af Svenskerne, og da var der mange Danske, der „godvilligen, unødt og utiltvungen“ hjalp Fjenden og skadede deres Landsmænd. Da Freden var sluttet, fik de deres moralske Dom og juridiske Straf. Mellem de mistænkte var ogsaa en Mesterlektianer her fra, Anders Jensen. Men heldigvis kan vi godt være vor Skolekammerat fra 1644 bekendt. Hans Fader tog Stokkenævnsvidner paa, at han var taget af Skolen af Svenskerne *mod sin Vilje*, idet han var fanget af Svenskerne i Slaget for Nørresundby. Han maatte saa tjene hos en Kornet som Oppasser; men han gav ikke Fjenden Anvisning paa nogen eller noget og havde altid forholdt sig ærligt, kristeligt og vel.

Af et saadant Eksempel kan vi se Forbindelsen. Som Landet har været i Opløsning, har Skolen været i Opløsning.

Men ikke blot ydre Begivenheder har præget: *alle* de aandelige Bevægelser, der i Tidernes Løb er gaaet gennem Landet, er ogsaa gaaet gennem Skolen, Skolen har modtaget, som den har givet, Kulturstrømmen er ikke blot gaaet ud fra Skolen, men ogsaa ind i Skolen — en Vekselvirkning saa naturlig, som at vi aander ind og aander ud.

Hvorfor fejrer vi et Jubilæum som vort? Hvad Brug har vi for Historien?

Engang, 1. Juni 1837, fik Carsten Hauch i Sorø Besøg af Præsten Peter Rørdam. De talte om Nutid, Fortid og Fremtid.

Om sin Samtid sagde Digteren: „Nutidens Mennesker er Nydelsesmennesker, skyr det alvorlige.“ Og han fortsatte: „Men hvor Erindringen ringeagtes, udebliver ogsaa Haabet; kun en kraftig Erindring fremkalder det lyse og frejdige Haab. Kun den, der er stærk i Erindringen, er glad i Haabet.“

Her er en Del af Svaret givet. Det at have Aarhundreder bag sig, Aarhundreder med ærligt Arbejde, med bevidst Stræben, med Bedrift, giver Een en Sikkerhed, Stolthed og Tillid, saa man — trods det nedslaaende, der kan være i ens egen Samtid — tør *haabe* af et ærligt Sind paa Fremtiden.

Men hvor de to, den stærke *Erindring* og det lysende *Haab*, de to Søstre, er til Stede, er ogsaa en tredie midt iblandt dem.

Hauch fortsætter: „Hvad Danmark har været, kan det atter vorde, saasandt som Aanden er endnu levende, hvoraf Fortidens store Mænd udsprang. Kun den, der har Mod til at betragte og mindes sin Slægts Ædle, haaber ej blot *at naa dem, men ogsaa at overgaa dem.*“

Ved Siden af de to Søstre, Erindringen og Haabet, staar deres Broder, Viljen, *Viljen*. De tre er altid sammen, og hvor de tre er hos et Folk, maa Sejren følge, selv gennem Nederlag og Fald.

Nogle faa Huse borte fra Hauch i Sorø boede Ingemann. Ogsaa han mistvivlede om sin Samtid, saa Materialisme og Svigten overalt. Hans Livsmod var slaaet til Jorden, og hans Arbejdskraft var brudt. Da slog den Tanke ham: Det sørgelige, du ser rundt om dig, er kun *Tidsaanden*, den svinder og forgaar. Men *Folkeaanden*, Summen af det danske Folks bedste Egenskaber, bestaar; fra Folkets Morgen har den levet, og den vil aldrig dø. Sine Tanker iklædte han digterisk Form. Den danske Folkeand blev til Holger Danske Skikkelsen. Holger søger Udødeligheds Kilden:

Der springer en Kilde ved Livstræets Rod:
I Verdenshavet strømmer Udødeligheds Flod;
Og Havet aldrig ældes, og Jordens grønne Ø
Hver Sommer staar forynget i livsgrønne Sø.

Een Draabe kun af Kilden, hvor først den udsprang!
En Blomst kun af Grenen, hvor Livets Æbler hang!
Og Haaret aldrig graaner, og Sindet blir ej tungt;
Men Hjertet gløder evig lyksaligt og ungt.

Hvor Livskilden springer, didhen staar min Hu.
Hvor Livstræet blomstred, der blomstrer det endnu.
Se frem, men ej tilbage! — Hvad Sjælen attraar,
Maaske dog engang under Solen du naar.

Og Holger Danske naar frem, han drikker af Udødeligheds
Kilden.

Digterens Tvivl var blevet afløst af *Tro*.

Jeg spurgte før, hvorfor vi fejrer et saadant Jubilæum som
vort. Nu har vi Svaret.

I 400 Aar har Aalborg Katedralskole staaet som en Kultur-
borg i Danmark, fælles med Landet i Skæbne og Vilkaar,
givende sin Ungdom til Landet, modtagende Landets Kultur.
I 400 Aar har Skolen været et *Danica minor*.

Denne Stund er da en Konfirmation, en Bekræftelse paa
Fortiden, en Bekræftelse paa vor nationale *Tro*: den danske
Folkeand vil, trods haarde og onde Tider, aldrig dø.

Og denne Bekræftelse har i sig et stille Løfte: Som Skolen
har været et Danica minor, skal den *vedblive* at være et
Danica minor. —

Man har spurgt mig, hvad jeg nu kunde ønske for Skolen
paa denne Dag. Det vil jeg prøve at formulere.

Vi mærker, som saa ofte før, men særlig paa en Dag som
denne, den Venlighed, Forstaaelse, Interesse og Tillid, der
vises os fra By og Egn, fra de mange Hundrede Hjem og Fa-
milier. Vi føler os glade, stærke og forpligtede ved denne
Tillid.

Vi er 32 Lærere, der føler os saa godt som en Enhed og
Helhed i det fælles Arbejde: at skabe en dygtig dansk Ung-
dom. For de 534 Elever kan det naturligvis undertiden være
ubehageligt daglig at blive mødt med Krav, men alligevel er

der af disse 32 Lærere skabt en Skoleaand, saa at Enheden og Helheden omfatter ikke blot Lærerne, men os alle 566.

Man taler om et harmonisk Menneske, d. v. s. et Menneske, der lever i Overensstemmelse med sine Omgivelser og navnlig med sig selv, og et saadant Menneske har særlige Betingelser for at faa noget godt udrettet.

Paa samme Maade kan man tale om en harmonisk Skole. *Det er Aalborg Katedralskole.* Denne Harmoni er en Betingelse for, at vi skal have Mulighed for at betyde noget for Ungdommen.

Mit Ønske er saa, at vi ud fra denne Sindenes frivillige Samstemning skal have Lykke til hos den danske Ungdom, der er os betroet, at fremkalde Glæden ved og Stoltheden over at høre til en gammel Skole og et Land med en rig Fortid, at skabe *Erindringens* Glæde og derved det lyse *Haab* — trods alt — og hos de unge at vække *Viljen*, Viljen til Selvhævd, selv om de unge gaar ind i en Frafaldets Verden. Vi ved, at paa det Sted og hos det Folk, hvor de ædle Søkende, Erindringen, Haabet og Viljen, lever, der vil Sejren naas, selv gennem Nederlaget.

Vi stiller os ikke afvisende overfor det fremmede, ja vi har Brug for det, naar det kan forenes med og gaa op i vort danske Sind. Den franske Komedie blev dansk ved Holberg, og den tyske Romantik blev dansk ved Oehlenschläger; sligt er kun til Berigelse.

Men vi ved saa sikkert og vist:

I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme,
Der har jeg Rod, derfra min Verden gaar.

Mit Ønske her paa dette Sted og i denne Stund er da, at det maa forundes os Lærere, Unge og Børn, os 566, i Fællesskab og med fælles Sind at arbejde mod vort store Maal:

Aalborg Katedralskole har i 400 Aar været en *Danica minor*; den gaar nu ind i en usikker Fremtid, men den skal forblive, hvad den var: et *Danica minor*.

*

Tydligere blev Skolens Maal maaske udtrykt ved den første Dimission under Besættelsen.*)

„Vi lever i en Tid, hvor Kampen staar mellem de onde og de gode Magter. Sandhedens Fakkell og Retfærdighedens Stjerne er slukket, Vold og Ufred hersker. Tiden er haard, og den kræver meget af os alle, mest af de unge.

Naar vi tænkte paa Fremtiden, var det Karriere, store Stilling og personlig Fordel, der optog os. Materialisme og Nydelsessyge har været fremherskende. De andre onde Magter i Tiden har været LigeGYldighed over for aandelige Værdier og over for Folkets og Landets Vel; selv i alvorlige Tider er det Spændingen og Nyheden, der optager. Endvidere er der ofte en opgivende Haabløshed, der siger, at intet kan nytte. Disse i Forening kan føre til en farlig Forvitring af den danske Folkekarakter.

I en saadan Tid gaar de unge ud, og enhver kan se, at i materiel Henseende kan det betale sig at være i den Stærkes Følge.

Men mod de onde Aander i Tiden kæmper de gode: Viljen, der maa staalsættes, Troen paa det danske Folks Fremtid, Troen paa, at det *altid* kan nytte at gøre sin Indsats, Troen paa det danske Folks Fremtid, en Tro, som Historie bekræfter. Endvidere Opøvelse i Tjenersindet, Opøvelse i at forstaa, at det ikke gælder os selv, men Landet. Og man maa aldrig vige. Kornet Frode Vesterby, der er udgaaet fra denne Skole, veg ikke.

Til jer unge vil jeg sige:

Det Liv, der kan leves under de gode Aanders Varetægt, kan blive haardt, medens det under de onde Aanders Vinge-fang maaske bliver et Liv i Rigdom og Herlighed. Og dog er det det første og ikke det sidste, der vil give Lykken. Jeg vil ønske for hver og en her, at hun eller han maa finde sin Plads i de danske Rækker, som I fra Fødselen af er bestemt til og hvor jeres Plads i Kampen er.

Ungdommens Glæder skal bestaa nu som før, men Kunsten

*) Mangelfuldt Referat, kun paa Grundlag af Aviserne.

er at forene den store Glæde og den store Alvor. I disse Tider gælder det gamle Bjarkemaals Ord, nu som for tusinde Aar siden:

Vaagner ej til Vin
og ej til Vivs Tale,
heller til Hildes
haarde Leg.

Huskarle-Opægning blev det ogsaa kaldt. I har i Kraft af jeres Uddannelse og Kundskaber Forpligtelser, som I maa opfylde. Nu er I Kongens Huskarle.

Danske Realister og Studenter, Sønner og Døtre af Aalborg. Danmarks Mur er brudt, og dens Sten ligger spredte paa Heden. Jeg dimitterer jer hermed til Livet, det rige Liv med dets Skuffelser og Glæder, dets Nederlag og Sejre, til Arbejdere og Vogtere ved Danmarks Mur.

*

I disse Bestræbelser stod Skolens Lærere sammen. I August 1941 vedtoges det saaledes af samtlige Lærere (med et Par Undtagelser) at starte en Foredragsrække: I vide Kredse var der, mente man, en voksende Følelse af national Samhørighed. Man ønskede at yde et Bidrag til Afklaring og Udformning af de Tanker, som fandt Udtryk heri gennem at tilbyde Offentligheden en Række Foredrag, *Danmark i Dag*. Tanken var at give faktiske Oplysninger om det danske Land og Folk, idet man opstillede og besvarede Spørgsmaalet: Hvad vil det sige at være Dansk? Og, er der noget ved at være Dansk? Politiske Spørgsmaal vilde man ikke berøre, Tendens skulde der for saa vidt ikke være, man vilde kun fremhæve det fælles, det, der trods alle Forskelligheder knytter sammen til eet Folk.

Foredragene, der holdtes i Skolens Festsal, fik saa stor Tilslutning, at de maatte dubleres. Planen genoptoges i 1942 og 1943, men sidsnævnte Aar forhindrede de voldsomme Begivenheder, at de blev ført ud i Livet.

*

Før havde vi kun holdt Lovsang Mandag Morgen og Lørdag Eftermiddag, en Salme altsaa. Nu, straks efter Besættelsen, blev det indført, at der paa de fire andre Morgener blev sunget en Fædrelandssang.

Og nu oplevede man en Sangens Renæssance. Eleverne sang højere og klarere end før, og de sang baade med Hjerte og Hjerne. Man sang nu ikke blot Melodien, men Ordene havde faaet Liv, *man tænkte over dem*, satte dem om muligt ind i en Sammenhæng med Nuet, aktualiserede dem.

Det kunde vække Kritik og føles bittert, naar der for Eksempel blev sunget:

Holster, Vagrer, Lyneborger,
som en farlig Flod,
gør os Jylland mange Sorger,
tørster efter Blod;
lægges af maa slig Uvane,
Skam det var at lade rane
fra vor Mark den mindste Tue;
Pil vi har og Bue.

Svært var det ogsaa med Liniere:

Vi værger dig, i Armod's Kaar;
Vi sværger dig, ihvor vi gaar,
at trænges, hvis du trues,
Til Værn omkring din Vaar.

Og naar der blev sunget:

Nu vaagner Holger Danske
med frisk og frejdig Aand:
til Fjenden Ridderhandske!
til Vennen varme Haand,

saa forstod selv de smaa, at dette ikke passede til Stauning-Scavenius-Tiden, og en af dem udbrød: „Jamen han er jo ikke vaagnet.“

Men dette var Undtagelse. Sangen var dem næsten altid til Glæde, særlig naar de mente, de kunde lægge noget aktuelt deri eller et Ønske om Fremtiden; som det kom frem i primitiv Form, naar de smaa sang Kong Vermund den gamle af Alderdom blind og kom til Verset

*Nu Tyskerne begge laa døde som Sild.
Og Uffe stak Sværdet i Skede,
Og Rygtet om Sejren det for som en Ild
fra Eider og Nør over Hede,*

saa kom der altid Jubel i Stemmerne ved første Linie.

„Før Besættelsen var Skolen det Sted, hvor vi skulde tilbringe seks Timer af Dagen i Selskab med seks forskellige Lærere, som vi ingen Føling havde med, vi vidste ingenting om dem, og i hvert Fald tilsyneladende interesserede de sig heller ikke for os, udover at de bestræbte sig for at stoppe saa meget Stof som muligt ind i vore lidet modtagelige Hjerner. Selve Skolen, ja, selvfølgelig holdt vi af den inderst inde, men alligevel, nogen større Betydning havde den ikke for os.

Alt dette forandredes med Besættelsen 1940. Det første Aars Tid var den Maade, vi mest mærkede det paa, gennem Morgensangen, den fik pludselig en helt anden Mening. Før i Tiden havde det egentlig virket direkte irriterende, naar vi skulde synge i Festsalen; Mandag Morgen ønskede vi, det var en lang Salme, saa der kunde gaa noget af Timen, og Lørdag Eftermiddag, at det var en kort, saa vi kunde komme hjem og ud at lege. Men nu — ja, med eet Slag var alt det, der stod i Fædrelandssangene, og som vi før havde betegnet som noget forældet, romantisk Snak, blevet til Sandhed for os; vi begyndte at synge rigtigt med og at lægge vor egen Betydning i det, vi sang, og — vi begyndte at føle, at Skolen var en Enhed; det gik mig som saa mange af mine Kammerater, naar jeg stod heroppe og sang saadan noget som Jeg vil væрге mit Land, saa blev *jeg* til *vi*, og jeg følte, at dette *vi* i første Instans betød Rektor, Lærerkollegium, Elever, kort sagt Skolen.“ (Student 1945).

*

Nogle Begivenheder, der kom Eleverne helt ind paa Livet, gjorde særlig Indtryk.

9. April faldt Kornet *Frode Vesterby* ved Haderslev. Han var Elev fra Skolen, havde gaaet her syv Aar, og det var kun to Aar siden, han gik her, mange kunde huske ham, nogle havde været Ven med ham. Nu overværede de hans Begravelse og lyttede til hans Faders Ord:

„Det er den tungeste Dag i mit Liv, men tillige den stolteste, jeg nogensinde har oplevet. Jeg er stolt af dig, min Søn. Han gjorde i Alvorens Stund, hvad han kunde for at løse den Opgave, han var beordret til, med de smaa Magtmidler, han havde til Raadighed. Han kæmpede for den lille Plet af Danmarks Jord, som han var sat til at vogte. Han veg ikke, han blev paa sin Post og faldt for sit Land. Han faldt for en Sag, som for ham var det højeste, en Sag, som han, trods sin Ungdom, forstod meget bedre end mangen ældre: Danmarks Sag.

Farvel, min Dreng, vi græder ved din Grav, og alle danske Hjerter græder med os i Dag.“

Ogsaa paa Skolen mindedes han, og 23/5 1941 oprettede hans Forældre, af Statens Mindegave, et Legat for Skolen under Sønnens Navn, hvis aarlige Rente hver 9. April skulde uddeles til en ung Mand i III G., „af hvis Karakter og Dygtighed man mener at kunne vente en Indsats senere i Fædrelandets Tjeneste.“ (Første Gang altsaa uddelt 1942).

*

Onsdag den 22. April 1942 fik vi Indkvartering i Gymnastiksalene af 300 tyske Soldater, der kom fra Østfronten og skulde til Norge. Som de to tidligere Gange, vi havde haft Tyskere der, havde jeg Opslag om, at Ophold i Skolegaarden var forbudt (Skolens Grund Nord for Gymnastikhuset var anvist dem). Trods det tog de op ad Formiddagen Plads paa Bænkene i Skolegaarden og fulgte de store Pigers Boldspil med Interesse (Pigerne havde jo ikke meget paa). En af Lærerne henvendte sig til dem om at fjerne sig, men blev behandlet med den største Nonchalance, de lo og gik truende ind paa ham, og da han gik, morede de sig. Lidt efter rykkede en

anden Lærer frem. „Der kunde ikke gives dem nogen Ordre undtagen af deres Officerer.“ „Rektor er Oberbefehlshaber paa Skolen.“ Men nej. Et Par kom med Bemærkninger om, at de havde kæmpet i Rusland og vidste, hvad Bolschevismen var. De havde imidlertid rejst sig, og flere var noget op-hidsede og talte om, at de havde besat Landet, de modtog ingen Ordre. Hvad kunde det gøre, at de sad der, de gene-rede jo ikke nogen. Under dette skubbede de til ham og generede paa forskellig Maade.

Disse Scener, som Børnene havde overværet, havde vakt deres højeste Mishag, og da en Skildvagt, der havde været posteret udenfor Skoleporten, tog Opstilling inde i Gaarden, var der vist et Par af de smaa, der havde moret sig.

Da det ringede op efter det store Frikvarter, gik jeg selv ned i Gaarden. Jeg gav de tyske Soldater bestemt Besked om at fjerne sig. Derefter gik jeg. Men da der vedblev at være fire tilbage, gik jeg derned igen. Da jeg nærmede mig, fjernede den ene sig. Jeg forlangte deres Nummer; det vilde de ikke give. Jeg forlangte at tale med deres Officer. „Der var ingen tilstede.“ Saa vilde jeg tale med deres Kaptajn, naar han kom tilstede. „Det vil vi fraraade Dem“, sagde de, „han er ægte Schwaber — og hidsig, det vil blive Deres Ulykke. Vi gaar ikke, vi tager ikke imod Ordre fra „en Civilist.““ „Det anbefaler jeg Dem for sidste Gang.“ Derpaa gik een, højlydt protesterende. Og saa var der kun to. Den ene af disse rejste sig op og sagde harmdirrende: „Sie sind doch masslos dumm“ („Masslos dumm“ gentog jeg og skrev det op). „Hvis De forstod Schwabisk, vilde jeg sige det endnu tydeligere. Men paa Grund af Deres hvide Haar siger jeg ikke mere.“ Derpaa gik han. Og saa var der kun en. Han blev siddende højrød i Hovedet, „ich gehe nicht, ich gehe nicht.“ Jeg gik, og da han nogle Øjeblikke havde holdt Stil-lingen uanfægtet, blev der foretaget en ny Frontforkortning, den sidste.

Skærmydslen havde været fulgt fra flere Vinduer af interes-serede Tilskuere, saa jeg er bange for, at der i den Time blev arbejdet noget mindre end ellers i et Par Klasser.

De tyske Soldaters Optræden havde været lømmelagtig, de var blevet siddende i dovne Stillinger, og Tonen havde været fripostig.

Resten af Dagen viste de tyske Soldater sig ikke mere paa Legepladsen, og jeg mente, at Slaget var endt med en Sejr for de danske Farver.

Da — Kl. 19^{1/2} ringede det paa hjemme. Udenfor stod fire tyske Officerer, dragne Karle, den ene med mit Papskilt med Forbudet i Haanden. Stramme Miner, sammenbidte Udtryk. Jeg bød dem aimabelt indenfor i Dagligstuen og bad dem sætte sig. To satte sig, de andre blev staaende. En tog Ordet: Jeg havde forbudt Soldaterne at opholde sig i Gaarden. — Ja, Pigerne havde Sport, de følte sig generet. Og Skolen blev generet i sin Undervisning, de havde jo ogsaa en god solrig Plads ellers Nord for Skolen. — Jeg havde ingen Ret til at forbyde det. Hans Folk var brave Leute. Jeg skulde have ansøgt ham om Tilladelse.

Hans Tone havde hidtil været ret rolig, men nu var den steget en hel Del. Jeg: Vi tilstaar heller ikke Danske Adgang, der ingen Adkomst har. — Nu blev han helt ausser sich og afleverede det, han var kommet for: „Wir Deutsche sind nicht Hunde und wollen uns nicht als Hunde behandeln lassen. Einige Junge haben die Schildwache angepiffen. Wenn uns so was nochmals passiert, wollen wir die ganze Schule abraümen lassen. *Verstanden!*“ (det sidste med et Brøl), og dermed slog han med sin flade Haand i mit Dagligstuebord, saa Askebægeret dansede og Lampen rystede. Fire Hænder til Vejrs, otte Hæle slaas sammen. Stolt germansk Sorti, omgaaende, mens en anden en staar stille og undres.

Jeg gik straks til Politimesteren, der var enig med mig i, at der burde forlanges en Undskyldning. Politifuldmægtigen gik til den tyske Konsul Brantner og fremstillede Sagen. Denne begav sig derpaa til Militærets Kvarter, bebrejdede dem deres Optræden og gjorde Kaptajnen ansvarlig for Soldaterne. Næste Dag vilde han tale med Ortskommandanten.

Ved Morgensangen næste Morgen sagde jeg til Skolen: „Desværre er der et Par af de smaa, der ikke har villet rette

sig efter mine Ord i Forgaars og har været uforsigtige. Det paahviler de store ikke blot at passe paa sig selv, men ogsaa paa de smaa, der er mindre kloge og ogsaa mere letsindige. Det gælder noget. De Folk, vi har her, har været fem Maanedere ved Østfronten og gennemgaaet mange Strabadser, og deres Nerver er naturligvis derefter."

Skønt jeg havde Politimesterens Ord for, at der intet kunde siges derimod, undlod jeg alligevel at hænge det af Tyskerne nedtagne Skilt med Forbudet op igen, for ikke at ophidse de teutonske Gemytter yderligere.

De to første Timer gik roligt. Men Kl. 10 begyndte de tyske Soldater at trænge ind i Gaarden, i brede Baner. Det var tydeligt, at de ikke tog mindste Hensyn til de Ordre, de havde faaet fra den tyske Konsul, (der jo ogsaa kun var Civilist). Som Afrejsen nærmede sig, gik de længere og længere ind i Gaarden. Jeg bad nogle Lærere om at gaa ned for at hjælpe Gaardinspektor med at forhindre Sammenstød og danne en Slags Brandbælte mellem de to truende Ildebrande. Kl. 11¹/₄ kom tre Drengene op og sagde, at de var blevet forulempet af tyske Soldater, der havde raabte efter dem og truet. — Hvad de saa havde gjort? — Ingenting. — „Naa-aa," sagde Gaardinspektor, „de har set paa Tyskerne med et vist Blik og er altsaa ikke sagesløse. Navnlig ikke K. P.," som altsaa fik en Omgang af mig.

(At dette „med et vist Blik" ikke var overdrevet, viser den Skildring, samme vedkommende senere gav af Episoden: „Jeg gik rundt paa Legepladsen med en Kammerat, og hver Gang vi passerede Tyskerne, sendte vi dem et Blik, der ganske roligt og koldt, som en isnende Kuldebølge, indtrængende fortalte dem, at havde vi en Kniv, saa vilde vi snitte dem allesammen midt over lige under Livremmen. Da vi gik forbi dem igen, fik de et Brusebad af et Blik ..., og det maa have virket paa dem, for deres Mundvige begyndte ganske langsomt at trækkes ned, og deres Øjne blev onde." Der har altsaa været en vis Inderlighed i det Blik).

Kl. 12 saa jeg med Glæde, at de tog Opstilling til Afrejse.

En halv Time senere marcherede de ud paa Gaden. Jeg var lettet. Saa blev det altsaa dog ikke til Ildebrand.

Kl. 11 havde jeg haft Besøg af en Sonderführer fra Ortskommandanturen (+ en Soldat). Han bad mig erindre, at Schwaberne jo havde været rundt i alle Europas Lande og ikke kendte Danmarks specielle Stilling. Jeg maatte ogsaa tage Hensyn til deres Nerver. — „Ja, det ved jeg altsammen, men jeg havde ventet en Undskyldning.“ „Det kan jeg ikke give saadan paa andres Vegne. En Frontofficer af deres Slags lader sig før stille op foran et Maskingevær, end han giver en Undskyldning. Jeg tror nok, De kunde faa en saadan. Men det kan kun ske efter en Krigsret. Hvis De havde en venlig Indstilling over for Tyskland, vilde den Slags Episoder ikke kunne ske. Hvis der senere skulde hænde noget lignende, vil jeg bede Dem ringe til mig, saa skal vi straks sende et Par Feltgendarmer.“

Om Aftenen blev et Opslag fra Ortskommandanturen klæbet op: „Das Betreten des Schulhofes von Wehrmachtsangehörigen ist verboten“.

Mon ikke det sande tyske Ansigt viste sig her gennem Sminken af Orden og Disciplin.

„Denne Tyskerkaserne midt i Katedralskolen var en Byld paa hele Skolen, og Tanken om, at Tyskerne var saa nær, irriterede og ophidsede bestandig Eleverne, og det skal heller ikke være nogen Hemmelighed, at da Churchill-Clubben gik i Aktion i Aalborg, tænkte Drengene mere end een Gang paa at brænde denne Tyskerfløj af og blev kun holdt tilbage fra deres Forehavende paa Grund af den Omstændighed, at andre Dele af Skolen efter al Sandsynlighed vilde brænde samtidig. Der laa jo Halm inde i Gymnastiksalene, havde Drengene set, og det hele var saa lige til.

Tyskerne blev der længe. De kom og gik. Naar et Hold var rejst, bredte der sig stor Glæde paa hele Skolen, og man haabede paa snart at kunne tage Gymnastiksalene i Brug. Men snart maatte Rektor til Elevernes og sin egen Bedrøvelse meddele, at nu kom der et Hold til.

Tyskerne disponerede over Katedralskolens Gymnastiksale uafbrudt til 5. Maj 1945." (Student 1945).

*

Hvorledes der — omtrent et Aar efter Besættelsen — begyndte at komme en vis Spænding i Forholdet, kan ses af de Advarsler, Undervisningsministeriet mente at maatte sende Skolerne:

18. 6. 1941 anmodedes Rektorerne om at paalægge Eleverne at afholde sig fra Demonstrationer af enhver Art, idet man henviste til, at „Demonstrationer i Ord og Gerning, som er egnede til at skade Forholdet til de udenlandske militære Styrker, der efter Overenskomst med den danske Regering befinder sig her i Landet, straffes med Bøde, Hæfte eller Fængsel indtil to Aar“.

23. 2. 1942 meddeles det, at der fra Frikorps Danmark og nationalsocialistisk Side er klaget over, at deres Børn i Skolen generes af Kammeraterne med Vold, Tilraab, haanlige Miner og demonstrativ Optræden. Ministeriet har ikke faaet nogen direkte Klage med konkrete Klagemaal, men alligevel: „overalt, hvor det drejer sig om, at en fjendtlig Stemning giver sig Udslag i aktiv Handling, maa denne paatales og straffes efter Forseelsens Art samt Indberetning herom ske til Ministeriet, hvorhos der, i Tilfælde af mere passiv demonstrativ Boykot fra Enkeltmands Side eller kollektivt, uopholdeligt maa skrives ind med Forehold af den Pligt, som i Overensstemmelse med, hvad saavel Kongen som Regeringen gentagne Gange har indskærpet, paahviler enhver Dansk under de forhaandenværende ekstraordinære Forhold til besindig, rolig og værdig Optræden og til at undgaa enhver Form for Demonstration“.

12. 12. 1942 gøres der opmærksom paa, at der i Gymnasieblade har været Artikler af politisk Indhold. Ministeriet maa lægge Vægt paa, at Skolebladene ikke beskæftiger sig med inden- eller udenrigspolitiske Spørgsmaal, og man forudsætter, at der føres Kontrol med slige Blades Indhold.

27. 1. 1943 mener man at maatte gentage Advarslen af

18. 6. 1941 mod Demonstrationer, og det tilføjes: „Det bemærkes, at ogsaa Emblemer kan være af en saadan Art, at der allerede i Anvendelsen af dem ligger en forbudt Demonstration“.

Som det fremgaar af disse Skrivelser, var der i den forløbne Tid sket en betydelig Skærpelse af Situationen.

*

Ogsaa mellem Skolens Elever var der nogen Uro og Trang til Aktivitet.

En Dreng fra 4. M. forsvandt i Foraaret 1941 pludselig fra sit Hjem, og i et Par Uger anede hans Forældre ikke, hvor han var. Saa opklaredes det. Han var taget afsted medførende de Penge, han havde faaet til sin Konfirmation, og hans Plan var at komme over til England for derfra at kæmpe mod Tyskerne; han var stor og stærk og noget voldsom. Han var taget til Esbjerg og havde søgt at faa Hyre, og da det ikke lykkedes, tilegnede han sig en Motorbaad (som han meget betænksomt tog fra en Mand, der arbejdede for Tyskerne), for med den at sejle over til England. Han havde forsynet sig med ti Dunke og lugtet til den ene, jo, det var godt nok Benzin. Han satte Motoren i Gang og var paa Vej ud mod Sejlløbet, saa gik Motoren i Staa — det var Petroleum, han havde kommet paa! Havnevagten fik nu Øje paa Baaden og sejlede i Havnens Motorbaad ud efter ham og den. Kriminalpolitiet blev tilkaldt, men da Sagen var undersøgt, undlod det at rejse Tiltale. Det var vistnok ukorrekt af Skolen, men den indberettede ikke Sagen og nøjedes med at tage det Løfte af ham, at han holdt sig i Ro de næste halvandet Aar, og han fik sin Realeksamen. (Senere gjorde han et nyt Forsøg paa at komme til England. Sammen med en Kammerat tilegnede han sig en Vandflyvemaskine fra Havnen ved Egholm. Han havde ikke mere Indsigt i at føre den, end den han fik ved paa Stedet at læse i en Bog. Ved Starten gav han for megen Opstigningsgas, og Flugten endte denne Gang i Nibe Bredning, han maatte svømme tre km til Land, men undslap. Han

blev, som man kan tænke sig, snart en af vore dristigste, dumdristigste Sabotører).

*

Om en lille Gruppe, hvis Leder var *Kaj Holst Jørgensen*, der Efteraaret 1944 faldt i en Ildkamp mod Tyskerne, fortæller en af dem: „Allerede ganske kort efter 9. April samledes fem Drengene og blev enige om at starte en Modstandsgruppe. Den fik intet Navn, og om en mulig Forbindelse mellem den og den senere Churchill-Club ved jeg intet. Den blev senere noget udvidet.

Gruppen skaffede sig en hel Del Vaaben ved at tage dem fra Tyskerne paa Restaurationer og andre Steder. Et af de Steder, vi besøgte mest, var „Kristine“, og uden at prale tør jeg sige, at vi var godt forsynet med Vaaben. Holst Jørgensen, S. og jeg havde tilsammen 12 Pistoler og 1 Maskingevær, saa vi kunde jo klare os. En enkelte Gang blev vi opdaget, men klarede os ved at stikke af, og en anden Gang blev jeg taget af en Tysker i et Ammunitionstelt i Rold Skov. Dette blev dog ordnet i Mindelighed, da Vagten havde sovet paa sin Post og saaledes selv var hjemfalden til Dødsstraf.

Vi forlod Skolen i 1941 og blev alle indkaldt til Hæren. Vores Vaaben overgik til andre, der saa førte Gruppen videre.“ (Student 1941).

En Elev i II G. fra Landet passerede daglig Ortskommandanturen paa Birks Hotel paa Vejen til Banegaarden. „Foran Bygningen vajede Hagekorsflaget, en Vagtpost paraderede, og Soldaterne kom og gik. Alt sammen stod det for mig som Danmarks Besættelse i en Nøddeskal, og jeg harmedes hver Dag over Synet.

Episoden fandt Sted en Dag efter Skoletid (16. April 1941). Jeg gik alene og husker ikke, hvad jeg tænkte paa. Da jeg imidlertid ser „Besættelsen“, fylder den mig paa ny med Afsky, og jeg maa have Udløsning.

Jeg spytter med et Pøj!“

Han troede, at han kunde gøre det saadan privat og for sig selv, da han ingen Skildvagt saa, men næppe var Mishags-

ytringen undsluppen ham, før en saadan sprang frem og greb ham. Han blev ført for Kommandanten, der blev sendt Bud efter det danske Politi, og senere kom Forhørene.

„Hvilke Følelser der drev mig, kan jeg efter saa lang Tid ikke bestemt analysere. Det hele var en langsom, stærk Opladning, der maatte have Udløsning, og dette skete ganske impulsivt — uden forudgaaende Planlægning og uden Tanke om Følgerne. Først da jeg stod foran Kommandanten, var jeg rigtig klar over, at det var en alvorlig Historie, men til Trods herfor var jeg godt tilpas. En mærkelig Fornemmelse, som jeg husker ganske tydeligt.

Jeg gjorde kun det, som alle mine Kammerater havde Lyst til, men de beherskede sig bedre.“ (Student 1942).

Det varede tre Maaneder, inden Dommen faldt; efter Sige herskede der Uenighed mellem en mildere Retning, der ønskede Sagen afgjort med en Undskyldning, og en strengere, der vilde have Synderen anklaget og fængslet. Til sidst sejrede den mildere (det kunde altsaa endnu ske!), og han blev beordret til — i Overværelse af Skolens Rektor, sin Klasselærer og sin Fader — at gøre en Undskyldning hos den stedlige Kommandant.

Men i Skrivelsen fra det tyske Riges Befuldmægtigede til Udenrigsministeriet (17. 6. 1941) tilføjes det: „Det tyske Riges Befuldmægtigede holder det iøvrigt for sin Pligt at henvise til, at den tyske Værnemagt ved en Gentagelse af slige eller lignende Tilfælde, som Lærerne skønnes at være Skyld i (die auf eine Pflichtversäumnis der Lehrerschaft schliessen lassen), vil fordre, at Skolen lukkes“.

Det voldsomste Udslag var dog Churchill-Clubben. Men forinden skal der gives en Skildring af en ung Student (Rus) af, hvorledes Krigen virkede ind paa ham (Brev af 2. Maj 1941):

„Da jeg gik i Gymnasiet, var jeg en anden end nu. Dengang var det mig en Glæde at læse mine Lektier (at det var en Glæde, vidste jeg ikke dengang).

At regne Opgaver var en Svir for mig; jo sværere de var, des morsommere var de. Saadan er det ikke nu. Jeg kan

stadigvæk lære mine Lektier og regne mine Opgaver. Men jeg føler ingen Glæde ved det. Vi havde en Opgave for her paa Læreanstalten. Den kunde regnes paa flere Maader; men det gik ud paa at finde den letteste. Jeg var den eneste af de 30, der afleverede, der havde fundet den Metode — der kun fyldte to Linier. I Gymnasiet vilde det have frydet mit Matematikerhjerte. Men nu følte jeg kun Glæden ved at være den eneste. Undskyld min Egoisme.

Dette lille Eksempel viser faktisk, hvordan jeg har det med mig selv. Jeg kan tit, naar jeg sidder og læser Fysik, Kemi eller Matematik, gribe mig i at tænke paa andre Ting. Jeg har tænkt, at det kun var en Overgang. Men det er ikke kun en Overgang.

Det er ikke de Forhold, jeg lever under, som har været Aarsag til denne Ændring, jeg morer mig med mine Kammerater, akkurat som jeg gjorde hjemme; (heller ikke er jeg blevet forelsket eller noget i den Retning).

Nej, det, der har forandret mig, er Krigen. Den har vist mig, at der her i Landet, hvordan det end gaar, er Brug for Officerer, Folk, der, hvordan det end gaar, vil vedblive at være Danske, selv hvis de en Tid skal gaa under fremmed Aag, og det kommer de desværre nok til. De sagde til mig, da jeg var blevet Student og havde faaet Legat, at det forpligtede. Det er jeg klar over, og det er netop det, der piner mig. Men er jeg bange for, hvad min Familie vil sige. Der er ogsaa noget inden i mig, der siger: „Slaa de Griller ud af Hovedet“.

Paa den anden Side talte De, som vores Rektor, til os kort efter Besættelsen og ligeledes ved Højtideligheden for Frode Vesterby om, at det forpligter ogsaa at være Dansker. Men det er jeg bange for, min Familie ikke kan forstaa; ment saaledes, at jeg skulde opgive et Studium uden Grund. Og er det virkelig Griller? Da Ø. og F. sagde til mig om at følge med paa Officersskole, syntes jeg det var Griller, skønt jeg følte Lyst til det; noget uproduktivt! tænkte jeg. Nu derimod er jeg klar over, at en Officer er fuldt saa meget værd for Danmark som en Ingeniør.“ (Han slutter Brevet med at bede

om, at man vil tale med hans Paarørende. — Han er nu Sø-løjtnant).

Disse Tanker og Stemninger er karakteristiske for den bedste Del af den danske Ungdom, Kaldet melder sig og følges, paa Trods af Risiko og Tanke om personlig Fordel. Paa hvilken Post kan jeg udrette mest, nu Danmarks Skæbne afgøres?

*

Om Starten af *Churchill-Clubben* fortæller en af Deltagerne:

„Den 21. December 1941 var vi samlet en Del Elever fra 4. M. a. for at forberede de Løjer, vi vilde holde med vor Lærer næste Dag før Juleafslutningen. Da vi havde faaet det hele tilrettelagt, var Klokken blevet hen ad 5, og en Del af Eleverne gik. Tilbage var der fire, og lidt efter kom en ældre Bror til ham, vi var hos. Samtalen gled snart hen paa Tyskerne og Besættelsen, og det viste sig hurtigt, at vi alle fem var meget irriterede over, at Tyskerne befandt sig her i Landet. En henledte Opmærksomheden paa, at man i andre besatte Lande ikke fandt sig i Tyskernes Herredømme. Det bevirkede, at vi begyndte at diskutere, om der ikke kunde gøres noget imod Tyskerne. Vi var efterhaanden enige om, at Danmark vilde staa betydeligt bedre, naar Fredskonferencen engang skulde holdes, hvis det kunde siges, at Danskerne modarbejdede Tyskerne saa meget som muligt. Men det var jo tydeligt, at Regeringen ikke havde i Sinde at gaa imod Nazi-Soldaterne, og vi blev derfor efterhaanden klar over, at skulde der gøres noget (og det skulde der), saa maatte det være det private Initiativ og ikke Staten som saadan, der greb ind. Men de voksne syntes ikke at have noget Initiativ, og saa var der jo egentlig kun os Skoledrenge tilbage. Nu begyndte den ældste af Brødrene at fortælle om en Sabotage-Klub, som han og Broderen havde været med til at stifte, mens de boede i Odense. Den hed „Royal Air Force-Klubben“ og havde til Hensigt at genere Tyskerne saa meget som muligt ved at nedtage Skilte opsat af Tyskerne og ved at klippe tyske Telefonledninger over. Han foreslog at danne en noget tilsvarende her, og vi gav Sammenslutningen Navnet „Chur-

chill-Club“, fordi vi syntes, at hele Kampen mod Nazi-Tyskland paa en Maade var personificeret i denne stoute Mand, der den Gang var Marineminister.“

Han fortsætter om dens Virksomhed:

„I Slutningen af Vinteren og henad Foraaret fik vi taget fat med Nedrivning af tyske Skilte, og kunde det ikke lade sig gøre, nøjedes vi med at ødelægge dem. Vi fik ogsaa ødelagt en Del Inventar og Regnskaber hos Storentreprenør og Værnemager Fuchs i Nørresundby og medtog en Skrivemaskine. Nu nærmede den 9. April sig, og vi var klar over, at Aftenen før maatte vi foretage os noget større. Om Eftermiddagen d. 8. April uddelte vi hjemmelavede Løbesedler, der var duplikeret i et Antal af ca. 400 Stykker, udstyret med et anti-nazistisk Tegn: Hagekorset med Pile. Om Aftenen gik vi saa rundt med Malerpotte og malede Tegnet paa Husmure og navnlig paa Gadedøre.“)

Senere brændte vi Jernbanevogne med tysk Materiel af, og nu begyndte vor Interesse for Vaaben at vaagne. I Mellemtiden var der nemlig sket en mærkbar Forandring i Klubben. Maalet: „at kæmpe mod Nazi-Tyranniet“, var stadig det samme, men de *Midler*, vi vilde bruge, var nu helt andre. Vi vilde ikke mere nøjes med Ødelæggelse af Skilte og foretage andre lignende Smaatterier. Nu vilde vi have Vaaben, saa mange vi overhovedet kunde skaffe, og vi vilde have Klubbens Medlemstal udvidet det mest mulige; samtidig syslede vi med Oprettelse af Afdelinger i andre Byer. Det lykkedes i Brønderslev, og der var jo en i Odense; i Nibe kunde vi derimod ikke faa det til at glide. Det ene Haandvaaben efter det andet gled ind i vort „Arsenal“, og Antallet af Medlemmer steg stadig; vi naaede op paa omkring 20“ (Medlemskabet var betinget af, at man mødte med et røvet tysk Vaaben).

*) De 400 Løbesedler til den 9. April havde følgende Indhold: „Snart er Befrielsens Dag, de besatte Lande vil rejse sig. De fire Forbrydere Hitler, Göring, Göbbels og Himmler skal dø“. De var skrevet paa den Skrivemaskine, der var taget hos den tyske Entreprenør.

En anden af Deltagerne fortæller:

„Klubben blev inddelt i Afdelinger (Sabotage — teknisk — Propaganda), en Inddeling, der var lige saa upraktisk som daarligt overholdt.

Jeg formoder, at jeg blev udvalgt til at være med, fordi jeg kendte en Smule til Kemi. Jeg skulde i hvert Fald sammen med M. udgøre den tekniske Afdeling, der efter de andre Medlemmers Opfattelse skulde levere en ubrudt Strøm af Sprængstoffer. Vi var tossede nok til at begynde at lave noget Nitroglycerin og Nitrocellulose. Vi kendte naturligvis ikke de tekniske Finesser, der skulde til, og det løb hurtigt ud i Sandet. I Stedet gav vi os til at kigge paa en Tømmerplads med Barak tilhørende en dengang ret ukendt Entreprenør ved Navn Friedrich Fuchs. Det første Besøg kostede ham kun et knust Nivelleringsapparat, nogle smadrede Billeder og overklippede Telefontraade samt nogle Regninger til eller fra et tysk Firma, der fik os til at spekulere paa at sætte os i Forbindelse med Secret Service. Den næste Hjem søgelse slap han endnu billigere fra, da de to, der skulde sætte Ild i Huset, efter at have tændt Baalet omhyggeligt lukkede alle Døre og Vinduer efter sig, saa Ilden kvaltes, mens vi andre stod udenfor og ventede paa, at Flammerne brølende skulde slaa ud gennem Taget, mens Gnister og Glasstumper skulde regne ned over os. Det blev imidlertid ikke til noget, og vi skyndte os af Sted for ikke at komme for sent hjem „fra Bridge“, læste en Smule over paa vor Latinlektie og gik i Seng.

Den tekniske Afdeling forsvandt hurtigt som saadan, det var mere spændende, og lettere, at gaa rundt i Byen om Aftenen og mishandlede tyske Biler og lignende. Da en hjemmelavet Bombe, beregnet til at demolere en Bilmotor, svigtede, benyttede vi os kun af Hammer, Brækjern og Tænger samt af og til en Smule Petroleum.

Efterhaanden kom der mere Fart i Sagerne. Nye Medlemmer blev hvervet, Foretagsomheden voksede, og Nytaarsløjerne gik umærkeligt (dog ikke for alle) over til at blive — Sabotage. Det næste alvorlige Kapitel var Vaabentyverierne. Det

begyndte i det smaa. J. B. købte en Seksløber, jeg tog en fra min Fader; men først da der var skaffet Geværer, Pistoler og en Maskinpistol til Veje, begyndte vi at føle os.

Vi var nu naaet op paa et aktivt Medlemstal af en 10—12 Stykker og lige saa mange til, der paa den ene eller anden Maade var knyttet til os. Vi var kun samlede allesammen een Gang og arbejdede ellers i Smaagrupper paa en 3—4 Mand.

I den følgende Tid blev der omdelt Flyvesedler, stjaalet Bajonetter og Pistoler, malet Opraab paa Husmurene, brændt Jernbanevogne og en Traktor. Den sidste „Episode“, der indtraf kort før Afslutningen paa det hele, husker jeg meget tydeligt. Vi tre, der var med (M., O. og jeg) kørte af Sted mod Flyveplads Vest om Aftenen, jeg var meget bekymret over at have glemt at tage en Cykellygte med. Vi kørte et Stykke ud ad Vadumvejen, der dengang afgrænsede Flyvepladsen. Vi stod af Cyklerne og skulde til at skræve over Stakittet for at gaa hen til nogle Barakker med Radioantenner, da der naturligvis dukkede en Skildvagt op. Han stillede sig op paa den anden Side Stakittet og gloede olmt paa os. Vi tændte nogle Cigaretter, vekslede nogle ligegyldige Bemærkninger og foretog et ærefuldt Tilbagetog. Vi var naturligvis godt gale i Hovedet, og da vi paa Tilbagevejen opdagede en stor Traktor ved Siden af Landevejen, besluttede vi at tage Affære med en Æske Tændstikker. Vi lagde en Dynge Kvas ind paa Førersædet og satte Ild i det. Det vilde imidlertid ikke brænde ordentligt; saa saa vi to Sodavandsflasker staar ved Siden af Førersædet. Af Nysgerrighed snusede vi til dem, det var Petroleum. Saa gik Resten let nok, og et Par Minutter senere kunde vi staa paa en Sidevej og se paa et ganske aneligt Baal. Vi havde to Tromlepistoler med, og da vi paa Vejen passerede en Barak, vilde vi prøve dem. Revolveren klikkede imidlertid, idet de fire første Patroner var for gamle, den næste gik af med et enormt Brag. Da jeg troede, Revolveren ikke duede, havde jeg holdt den op foran Ansigtet og var følgelig døv paa det ene Øre den næste Dag. M.s Revolver klikkede kun en Gang, og efter at have udrettet

et paa dette Tidspunkt nævneværdigt „Dagsværk“ kørte vi hjem „fra Bridge“.

Som Følge af vor Flid var Tampen dog begyndt at brænde; nogle havde været anholdt en enkelt Gang, og Politiet var begyndt at koncentrere sig om Skolerne.“

*

I Statsadvokatens Anklageskrift af 11. Juni 1942 ser en Del af deres Synderegister saaledes ud: De anklages for:

6. P. og F. for d. 13. Marts Kl. ca. 22 at have skaffet sig Adgang til Firmaet Fuchs, Engvej 29, Nørresundby, ved at fjerne en Rude til Kontoret og derefter tilvende sig en Skrivemaskine og et Nivelleringsapparat, samt at have knust to Billeder, forestillende den tyske Fører og Goering, og at have overhældt noget Papir med Petroleum og antændt det.

10. P., B., M. og F. for d. 8. og 9. April at have fremstillet og uddelt til Beboerne i Aalborg ca. 400 Sedler med et Indhold, der er egnet til at skade Forholdet til de udenlandske Militærstyrker, der befinder sig her i Landet.*)

13. P. og F. for d. 17. April Kl. 16,30 i Forening fra en tysk Barak ved Jernbanebroen i Aalborg, hvortil de skaffede sig Adgang gennem et aabentstaaende Vindue, at have fjernet en Maskinpistol samt en Lærredspose, indeholdende 192 Patroner, hvilke Effekter, M. senere modtog til Opbevaring.

15. P. for den 18. April paany at have indfundet sig ved den under Forhold 13 omtalte tyske Barak og gennem et aabentstaaende Vindue fjernet nogle tomme Magasiner og en Officersdolk samt ved senere paa Dagen at have indfundet sig paa Gerningsstedet og forsøgt at opbryde en Kasse med Paaskrift „Kraut“,**) hvilket han troede betød Krudt, ved Hjælp af et Koben.

23. P., B., H. og D. for d. 2. Maj Kl. ca. 22 i Forening at have sat Ild paa en tysk Jernbanevogn, der henstod paa Banegaardsterrænet og som indeholdt Flyvemaskindele.

*) Se S. 42. **) Kraut var Navnet paa den tyske Officer, der ejede Kassen.

25. T. og F. for d. 4. Maj mellem Kl. 21 og 22 at have sat Ild paa en tysk Godsvogn, der henstod paa Banegaardsterrænet, saaledes at Godsvognen brændte helt op.

*

Drengene var klar over, at de før eller senere vilde blive taget, men havde bestemt at blive ved, indtil det skete. I Midten af April havde de faaet en Advarsel, idet to af dem var blevet stukket af en Fisker og anholdt. De fik dog Lov til at gaa efter at have „fremtryllet nogle længere Historier om Dit og Dat“.

Men den 8. Maj, da to af dem gik hjem fra Skole, følte de sig skygget. De stod stille, de andre stod ogsaa stille, de gik hurtigere, de andre gik ogsaa hurtigere. Og saa blev de anholdt af det danske Kriminalpoliti. Man havde faaet deres Signalement, og to Betjente havde saa taget Opstilling udenfor Skolen for at udfinde de rigtige.

„En Dag, den 8. Maj 1942, blev M. og P. anholdt, da de gik hjem fra Skole. Sagen blev hurtigt trevlet op, og ved 4-Tiden var Klokken slaaget for mit Vedkommende. O. havde set en Politibetjent uden for P.s Hjem og skyndte sig hjem og ringede bl. a. til mig. Jeg slentrede hen til ham og blev modtaget af en ubekendt Herre. Jeg spurgte, om jeg kunde komme til at tale med O. Nej, det kunde jeg ikke, og Manden gav sig til at klappe mig paa Lommerne, idet han sigde: „Vi kan ikke have, at I render løse omkring med Skydevaaben.“ Saa var det sket.“

De anholdte var tilsyneladende mærkværdig uberørte af, hvad der var sket. Da de blev ført forbi Budolfi Kirke, sagde en af dem galgenhumoristisk: „Brødre, se paa den; maaske er det sidste Gang!“ Da Politimesteren spurgte dem: „Men tænkte I da ikke paa Kongens Ord?“ svarede de: „Dem var han nødt til at sige,“ og da en Fader bebrejdende sagde til sin Søn: „Hvor kunde du gøre det?“ svarede han haardt: „I andre gør jo ingenting.“

Samme Dag (d. 8. Maj) blev jeg ringet op af Politimesteren, der bad mig komme ud til sig Kl. 7. „De har vel hørt, hvad

der er sket?" „Nej“. Først Kl. 8 kom han, stærkt bevæget: Fem af Skolens Elever fra 4. M., en fra II G. og en fra 2. M. samt en fra Klostermarksskolen var blevet anholdt. „Der udspilledes de mest oprivende Scener med Forældre, der ikke havde anet det mindste. Det er den alvorligste Sag, der har været siden Besættelsen, og den sørgeligste Kriminal sag i hele min Tid,“ sagde Politimesteren.

Lørdag den 9. Maj var de i Grundlovsforhør og blev alle arresterede, undtagen den yngste, der kun var 14 Aar.

„Saa fulgte der en Dag og en Nat med timelange Forhør. Vi tilstod beredvilligt alt. Politifolkene saa tit bebrejdende paa os og mindede os om Kongens Bud om at vise en rolig og værdig Optræden. Vi blev hurtigt immune overfor Politifolkenes Udlægning af det og opfattede nærmest disse Paa-mindelser som Forsøg paa at skjule deres egen daarlige Samvittighed. Man maa dog se bort fra et Par Stykker, hvis Opførsel ved Lejligheder var saadan, at man maatte tvivle paa, om de havde en Samvittighed. Dengang vilde vi ikke betænke os paa at kalde dem slet og ret Forrædere.“

*

Straks om Morgenen blev Skolen samlet og fik den sørgelige Meddelelse. Det var skræmte Øjne, man saa overalt. „Paa os 4. Mellemskoledrengene, der havde gaaet i Klasse med de seks, virkede denne Meddelelse fuldkommen chokerende. Disse seks Fyre, der saa sent som i Forgaars havde gaaet blandt os i Skolen, lært deres Lektier som vi, leget med os i Skolegaarden, de havde altsaa i deres Fritid lavet Sabotage mod Tyskerne, stjaalet deres Vaaben o. s. v., og nu sad de bag Laas og Slaa, i en lille Celle paa en Træbriks. Og al den 15-aariges livlige Fantasi udviklede i Hast et grusomt Billede af, hvilken Skæbne der skulde blive vore Kammerater til Del.

Rektor opfordrede os til at gaa til vore Klasser og genoptage vort Arbejde. Men det kneb for os at samle Tankerne om Skolearbejdet. Vi sad og saa over paa de tomme Bænke, hvor vore arresterede Kammerater plejede at sidde. Ogsaa

paa de fleste af Lærerne havde Afsløringen virket chokerende. En af dem, der senere blev meget aktiv i Frihedsbevægelsen, sad en hel Time med Hovedet begravet i Hænderne og sagde ikke et Ord til os." (Student 1945).

Søndag den 10. Maj ankom fra København med Bil Statsadvokat for særlige Sager Kjalke, Byretsdommer Arthur Andersen og den tilforordnede Forsvarer LRS. Lunø. Jeg blev tilsagt til et Møde om Eftermiddagen sammen med Forældrene. Statsadvokaten meddelte: Han troede, at Tyskerne vilde forlange Drengene udleveret. Man havde sat Sagen i Gang saa hurtigt for at skabe et fait accompli. Vi havde den Fordel, at det var det danske Politi, der havde opklaret Sagen, og nu tog de danske Domstole den altsaa. Endvidere at Tyskerne var klare over det stærke Indtryk, det vilde gøre, om de krævede Drengene udleveret; paa Grundlag af disse Ting kunde vi nære *noget* Haab, men sandsynligst var det, at Tyskerne vilde kræve Drengene udleveret.

I en privat Samtale udbad han sig Afskrift af de Udtalelser mod Demonstrationer mod Tyskerne, jeg tidligere var kommet med (og de var hverken faa eller vage).

Skolen blev afkrævet en Erklæring om de seks, hvor man kunde sige om de fem af dem, at de hørte til Skolens bedste Elever. De blev mentalundersøgt af Amtslægen, der blandt andet stillede en af dem følgende Spørgsmaal: „Hvilken Begivenhed i Fremtiden vil du regne for den lykkeligste?“ Hans Svar: „Nazismens Undergang.“ Spørgsmaal: „Hvilken udenlandsk Person vil du regne for betydeligst?“ Hans Svar: „Churchill.“ Amtslægen dikterede til Protokollen: Den adspurgte svarede fornuftigt paa de to Spørgsmaal.

I Retten var de altfor aabne og ærlige, de tilstod straks og tilstod mere, end de var nødt til. En af Politiet søgte at bremse deres Ærlighed ved at give dem det Raad kun at svare paa, hvad der blev spurgt om. Ogsaa Dommeren viste sig saa forstaaende som muligt: Da han havde spurgt: „Men hvad skulde dog Vaabnene bruges til?“ og P. havde svaret: „Til naar Englænderne gjorde Invasion,“ dikterede han: „P. sagde intet om, *hvem* der skulde bruge Vaabnene.“ Et andet

Spørgsmaal gav han den Form: „Da du stod paa Jernbaneterrænet, fik du jo den Idé at sætte en Tændstik til?“ (men Drengen svarede: „Nej, det var forberedt hjemmefra!“

11. Juli faldt Dommen: fra 1 til 3 Aars Fængsel.

De førtes alle til Nyborg, hvor de fik en god Behandling. De boede for sig selv og blev undervist af to cand. mag. (en Humanist og en Matematiker), saa de fleste af dem kunde senere fortsætte i Gymnasiet, som om de havde gaaet der hele Tiden.

Skønt den falder noget udenfor, vil maaske følgende Skilddring af en af „Nyborg-Drengene“ interessere.

Da vi kom til Nyborg, var vi til en Begyndelse ikke i særlig godt Humør. Men da vi efterhaanden havde levet os ind i Fængselsatmosfæren, gik det bedre. Nu kom der en Tid, hvor Smaatingene, de daglige Smaabegunstigelser, var det eneste afgørende. Vi var nok anbragt paa noget, den ene af vore Forsvarere kaldte en „Kavallerfløj“, men den daglige Trædemølle, Ensformigheden, for ikke at tale om Manglen paa Frihed, var der som i ethvert andet Fængsel. Det eneste var, at det Arbejde, man „sysselsatte“ os med, var saa dødkedeligt, at man ligefrem blev tvunget til at have sine Tanker et helt andet Sted. Det kunde ofte hænde, at man havde sine Tanker uden for Fængslet, ja ligefrem levede i en helt anden Sfære. Det var derfor godt, at vi efterhaanden kom nogenlunde i Gang med vort Skolearbejde igen.

Efterhaanden gik Tiden ganske godt for os, og det meget omtalte Fænomen, Fængselspsykosen, lærte vi højst at kende i det smaa, idet vi af og til fik nogle Perioder af Irritabilitet. I Arbejdstiden snød vi os ofte til at læse og morede os med at drille flere af Fængselsbetjentene. Der var nemlig flere af disse, der absolut ikke saa med venlige Øjne paa os, og dem generede vi saa meget, vi kunde. De kunde nemlig ikke faa noget videre ud af at melde os, da Inspektøren for enhver Pris vilde undgaa Ballade paa vor Afdeling.

Vi havde et Par Gange Besøg af den daværende Justitsminister Thune Jacobsen. Da vi havde faaet Lov til at sidde ned, spurgte han, om vi vidste, hvem han var. Det var der

kun en, der gjorde. Derefter gav han sig bl. a. til at forklare sin Politik for os. Det maatte naturligvis — Situationen taget i Betragtning: En Justitsminister og hans laveste „Underordnede“ Fangerne overfor hinanden — blive en temmelig eensidig Diskussion. Det virkede mærkeligt i hvert Fald paa mig. Rent personlig var han imidlertid uhyre venlig overfor os, hvilket gav sig endnu mere tilkende den næste Gang, han aflagde Besøg. Fra Fængselspersonalets Side lod man os ogsaa meget tydeligt forstaa, at det var en Naadesbevisning, vi overhovedet ikke fortjente.

Vi kunde saaledes, selv om det ofte kneb lidt, faa Tiden til at gaa paa den ene eller anden Maade. Men der var Dage, da det kneb med at holde sig i Ro. For Eks. den 29. August, da Tyskerne kom ind paa Fængslet for at tage et større Lager af beslaglagte Skydevaaben.

Da Løsladelsen endelig kom, var den egentlig ikke af en særlig voldsom Virkning. Man modtog naturligvis Meddelelsen med stor Glæde. Nød at pakke sin Kuffert, at høre Porten smække bag sig, at ryge rigtig Tobak og spise ordentlig Mad. Det var alligevel ikke det, man forestillede sig ved Tanken om Friheden. Man forstod, hvorfor Fanger ofte føler sig uegnede til at begynde paa Livet igen. Denne Følelse varede dog kun et Par Dage, saa havde man faaet Fængslet paa Afstand, saaledes at det kun var en svag Skygge i Erindringen.“

*

Churchill-Clubbens Handlinger vakte stærkt Røre over hele Landet, vakte Fryd og høstede Ros hos nogle, Frygt og Fordømmelse hos andre, alt efter hvers Indstilling. De sidste var der flest af. Drengestreger, Indianerromantik, Taabelighed, Letsindighed var Ord, man oftest betegnede deres Handlinger ved. I tysk orienterede Kredse fnøs man; i „Fædrelandet“ stod 21. Maj følgende redaktionelle Artikel:

Af unægtelig grov Art er de Ting, der berettes fra en stor jydsk Købstad, hvor Katedralskolens Gymnasieelever — uden Tvivl animeret af deres Lærere — for nogen Tid siden startede en Churchill-Club. Klubbens Formaal turde tilstrækkeligt

fremgaa af Navnet, men belyses dog bedre af den Kendsgerning, at man for at blive Medlem af den maa kunne dokumentere, at man har „tilegnet“ sig et eller andet eller øvet anden decideret Sabotage. — Hvor alvorlig en Situation de unge Mennesker — takket være deres Lærere — har rodet sig ind i ved Fremskaffelsen af „Indtegningsgebyret“, turde fremgaa af den Kendsgerning, at der for Tiden er ikke færre end 18 af Gymnasiets Elever og 3 Lærere, der er forhindret i at give Møde paa Skolen. - - -

Ved Redaktionens Slutning modtager vi fra vor Medarbejder i Aalborg — idet det er Katedralskolen der, der er Tale om — følgende:

Ca. 100 Elever har dannet en Forening, kaldet Churchill-Clubben. ... En ikke ubetydelig Aarsag er den tyskfiendtlige Propaganda, som udvises af Skolens Rektor, Galster, og Lærerne. F. Eks. har la Cour været engageret til at holde Foredrag for Eleverne og har ved disse Møder solgt sin Bog „Med Lov skal man Land bygge“. Repræsentanter for vort Parti har talt ved nogle Møder i Østhimmerland, og ved hvert af disse Møder har den Agitation, som foregik paa Skolen, været omtalt, bl. a. at Skolen udleverede Kort til Undervisningsbrug til Elever, men Tysklandskortet manglede — alle de andre fandtes.“ (Kommentar til Artiklen er vist overflødig).

I Aalborg-Bladene kunde man paa Grund af denne og en anden Episode læse følgende (25. Oktober):

„Jeg synes, der i Aalborg af Bladene bliver taget for vagt, for blidt paa de „Episoder“, der har deres Udspring fra dansk Side.

Vore Tanker om den Stilling, Danmark er ført ind i, og vore Ønsker om dens Ophør er een Ting; her er vi formentlig saa at sige alle enige. En anden Ting er de taabelige Handlinger mod de fremmede Tropper, hvis Ophavsmænd og Udøvere er Danske. Til dem skal det siges skarpt, at de ikke er Helte, men Taaber og Banditter, der gennem deres Handlemaade ansvarsløst og samvittighedsløst gør sig skyldige i *Forbrydelser*, der sætter vor By og vort Land i yderligere Fare, saa vist som deres Ageren ikke kan gøre noget godt, men kun

ondt værre. De skulde have Pisk, indtil de lærte dette. De skal ikke høste dulgt Berømmelse, men klar Fordømmelse. Vort Land stander tilstrækkeligt i Vaade i Forvejen, uden at disse Operette-Heltes Optræden skal gøre det værre."

For andre var deres Handlinger som en Fanfare. „Jeg husker Kaj Munks store Begejstring, da jeg Sommeren 1942 aflagde ham et Besøg i hans Hjem i Vedersø og fortalte ham nærmere om deres Bedrifter. Han sagde flere Gange: „Det er de unge entusiastiske Sjæle, der skal vise det danske Folk Vejen — som vi *maa* gaa.“ Kaj Munk bad hver Søndag i den følgende Tid for Churchill-Drengene i sin Bøn i Kirken, fortalte en Fisker mig Dagen efter. Jo, disse Drenges Optræden var helt i Vedersø-Præstens Aand.“ (Student 1943). Til en af Fædrene skrev Kaj Munk (29/6-42): „Er det sandt, hvad man siger, at det er Deres Dreng, der har maattet gaa i Fængsel for Danskhedens Sag? Det er selvfølgelig galt det, de har gjort, men det er dog ikke nær saa galt, som at Regeringen forærede Landet bort til den indtrængende Fjende ganske gratis og med kønne Ord bagefter oven i Købet. Denne ene Fejl var til for at bøde paa den anden. Nu er det Tid til, at ogsaa gode Mennesker i Vorherres Navn *maa* gøre noget galt. — O, hvor har dog mange gode Folk ud over Landet i disse Dage været stolte af Churchills Venner. — Vil De hilse dem fra mig. Jeg beder Gud give dem Frimodighed, Udholdenhed, Bestandighed i den gode Sag.“

Dr. la Cour fortæller:*) „Anden Pinsedag kom Statsadvokat Kjalke ... Han gik ind og hentede Billedet af Churchill-Clubben ... Han var simpelthen forelsket i disse Knægte, og det var sandelig ikke let for ham at være den upaaklagelig strenge Aktor i Sagen. Men det *skulde* han ... *Privat* kunde Kjalke dog ikke lægge sit Hjerte i Baand. „Er de ikke storartede!“ sagde han, „dem kunde man vel nok være bekendt at være Far til! ...“

19. Juni modtog jeg et Brev fra en ubekendt: „Som Skærv til den Ærestavle, der — naar Forholdene maatte tillade det —

*) Vilh. la Cour. For dansk Domstol i Besættelsestiden. S. 125.

vil blive opsat paa „Aalborg Katedralskole“ for Deres — for Tiden — indespærrede Drengene, har jeg samtidig med Afsendelsen af nærværende Skrivelse tilladt mig at fremsende Kr. 10,00. (sign.) Niels Ventegodt.

Paa Skolen mellem Kammeraterne virkede Begivenhederne chokerende, men vist endnu ikke som nogen Appel til Handling.

„Vi, der var Kammerater med de arresterede, følte egentlig ikke nogen Forpligtelse til at følge deres Eksempel. — Stemningen var dengang ikke den samme som den skulde blive senere.“ (Student 1945). „Churchill-Clubben led sin særlige Skæbne, men dens Eksistens fik Haarene til at rejse sig paa vore Hoveder. Vi beundrede deres frimodige Arbejdsmetode og de utrolige Resultater; men de fleste af os ældre Elever afviste dem som et Udslag af ungdommelig Eventyrlyst.“ (Student 1942).

Ogsaa for os Lærere var det i den første ophidsede Tid vanskeligt at bedømme Betydning og Rækkevidde. Man talte med Forældrene og saa og hørte deres dybe Sorg og Ængstelse for deres Drenges Skæbne („selv om han kun kommer i Fængsel, *hvordan* kommer han saa tilbage efter 5—6 Aars Forløb?), og nogle tænkte vel ogsaa paa de Vanskeligheder, Skolen kunde komme ud for.

„Jeg husker“, siger en Lærer, „endnu min Betænkelighed ved den Sag, jeg var bange for Heltedyrkelse af dem og mente — vistnok med en vis Skamfuldhed — at man ikke maatte kunne sige, at de unge af os ældre var lokket ud i noget, og var derfor tilbøjelig til at indskærpe, at det var helt misforstaaet.“

Der skulde gaa over et Aar, før man forstod, at det, som her var sket, i al sin Naivitet og Ubehjælpssomhed var det første Led i en stor Bevægelse, der efterhaanden skulde vinde mere og mere Terræn i Befolkningen, Sabotage- og Modstandsbevægelsen. Hele det officielle Danmark stod den imod paa det kraftigste, lige til den 29. August, da sejrede den.

Sat paa Spidsen kan det udtrykkes saaledes: Drengene fra

4. Mellem havde tilsidst sejret over Scavenius, Hjerterne over Hjernen.

Med samme Hast som Statsadvokat og Dommer kom en Udsending fra Undervisningsministeriet, Undervisningsinspektør Dr. Højberg Christensen, herop (med Sekretær) for at undersøge Spørgsmaalet: Har Skolen Skyld i Elevernes „strafværdige Handlinger“ eller ikke.

Mandag d. 11. Maj havde Undervisningsinspektøren Konference med de stedlige Tyskere Oberst Heidenreich (stedfortrædende Øverstbefalende for den tyske Værnemagt i Aalborg), Oberstløjtnant Wackerhagen (Chef for Efterretningsvæsenet), Hauptmann Thyssen og den tyske Konsul i Aalborg, Brandtner.

Konsul Brandtner oplæste i tysk Oversættelse en Skrivelse til den tyske Øverstkommanderende i Danmark, General Lüdke, fra Byraadet. Det havde holdt ekstraordinært Møde og udtalte paa Befolkningens Vegne sin største Beklagelse af de meget alvorlige Forulempelser af den tyske Værnemagt, der havde vakt Sorg og Bestyrtelse i mange Hjem, som — derom var Byraadet forvisset — intet havde anet om de be-gaaede ulovlige Handlinger. Byraadet udtalte sluttelig Haabet om, at det passerede ikke skulde faa alvorlige Følger for Be-varelsen af et fortsat godt Forhold mellem den tyske Værne-magt og de danske statslige og kommunale Myndigheder.*)

Efter en Indledning var man derpaa kommet med seks Klagepunkter mod Skolen, som jeg Dagen efter fik forelagt af Undervisningsinspektøren.

Indledningsvis havde man fremført: Naar Eleverne opførte sig forkert, og det var in confesso, at dette ikke kunde lægges Hjemmet til Last, saa maatte Skolen have Skylden.

Man fandt det bemærkelsesværdigt, at Sagen om Katedral-skolen var kommet saa langt ud, som den var. Man maatte tro, at Skolens Holdning og Aand, dens Atmosfære havde

*) Her og flere Steder senere er benyttet Oplysninger fra Dr. Højberg Christensens Referat af Indberetning til Ministeriet, som han har haft den Godhed at tilstille mig.

spillet en afgørende Rolle, uden at man derved paa nogen Maade vilde beskyldte Katedralskolen for at have opfordret de arresterede Elever til de Handlinger, de havde gjort sig skyldig i. En samvittighedsfuld Pædagog maatte erkynndige sig om, hvilke Elever der af sig selv var fornuftige, og hvilke der trængte til Vejledning, og derefter paa rigtig Maade give denne Vejledning. Naar der, som det anførtes, havde været særlig mange Vanskeligheder i Aalborg Katedralskole — i Modsætning til andre jyske Skoler og til andre Skoler i Byen — saa *maatte* Rektor være ansvarlig herfor.

Uden at komme ind paa Enkeltheder, som den Undersøgelse, der nu skulde foretages, maatte kunne skaffe Klarhed over, hævdede Undervisningsinspektøren, at han maatte være principielt uenig i den Betragtning, der under de givne Forhold tillagde Skolens Rektor og Lærernes Opdragervirksomhed en saa afgørende Betydning. Stærkere end den Opdragermagt, Lærerne repræsenterede — ogsaa stærkere end Forældrenes Opdragermagt — var Begivenhedernes Magt. Heller ikke i Tyskland var det altid gaaet efter den anførte Grundsætning, og Sætningen havde i hvert Fald ikke kunnet hævdes for Tysklands Vedkommende for blot faa Aar siden. Der var sket lignende Begivenheder under Besættelsen af Ruhr. Hvad man kunde kræve, var en korrekt Opførsel; en fordelagtig Stemning blandt Eleverne kunde Skolen ikke sikre. Begivenhedernes Magt var her den stærkeste. Det var ikke nok at henvise til Episoder; der maatte bevises eller sandsynliggøres Skyld fra Skolens Side i disse Episoder.

Herimod havde man fra tysk Side bemærket, at der ganske vist havde fundet lignende Begivenheder Sted under de Allieredes Besættelse af Rhinegnene; men disse Besættelsestropper havde været „minderwertige Truppen“. En af de tyske Deltagere i Diskussionen bemærkede, at naar der ikke kunde fremføres vægtigere Beviser (end de forelagte) mod Skolen, saa maatte Aarsagen søges deri, at Lærerne var saa kloge, at de vidste at passe paa ikke at gaa for vidt.

(Mit Svar til Undervisningsinspektøren paa Tyskernes Anklage: Saa løs og svævende en Paastand var det mig umuligt

at svare direkte paa. Jeg havde to faste Principper: 1) altid at være fuldt korrekt, der skulde af mig aldrig siges noget, som den anden Part med Rette kunde kritisere. Tyskerne havde jeg *bevidst* i to Aar aldrig omtalt. 2) At Skolen skulde være pro-dansk, men ikke pro-tysk og ikke pro-engelsk. Men naar Landet gennæmgik en bevæget Tid, vilde Skolen, hvis den levede videre, som om denne Tid ikke var til, svigte sin Op-gave og den Ungdom, der var betroet den. Efter de Udtalelser, Undervisningsministeren var kommet med paa Rektormøderne, vidste jeg, at jeg paa det Punkt var helt i Overensstem-melse med ham).

Derpaa fremførte Tyskerne, meddelte U., de seks Anklage-punkter:

I. Ende April und Anfang Mai waren in der Turnhalle der Aalburger Katedralschule etwa 300 nach Norwegen durch-ziehende Truppen untergebracht. Die Wehrmachtkommandan-tur hat kaum in einer anderen Unterkunft so viel Klagen hören müssen, wie von den Soldaten, die in dieser Schule untergebracht waren. Wiederholt wurden die Soldaten von den Schülern angerempelt, aus „Versehen“ angelaufen und angestossen. Ihr Eigentum wurde beschmutzt usw. Es ist von dänischer Seite berichtet, dass bei einem solchen Anstossen ein Lehrer dem Schüler gesagt haben soll: „So ist es richtig!“

(Svar i Overensstemmelse med det S. 31 f. f. meddelte. Under senere Forhør af samtlige Lærere viste det sig — som man nok kunde formode, — at den ophidsede Lærer, der raabte Bravo, tilhørte Fantasiens Verden. Men Stemningen var ikke hjertelig).

II. Am 11. 1. 1942 erfolgte auf der stätischen Eisbahn ein Zusammenstoss zwischen einem Flieger-Gefreiten und dem dänischen Schüler J. B. P. Im schnellen Lauf mit heftigen Armbewegungen kam der Schüler auf den Gefreiten und versetzte ihm einen Schlag gegen die Brust. Zeugen erklärten damals, dass von einem zufälligen Zusammenstossen oder einer Überfüllung der Eisbahn kaum die Rede sein konnte. Vordem wurde eine ganze Zeit gepfiffen und gejohlt, und Zeugen hatten den Ein-druck, dass der geschilderte Zusammenstoss von vornherein

beabsichtigt war und eine direkte Heransforderung zum Streit sein sollte. Als auf Anruf dann die Feldgendarmarie erschien, rottete sich eine Anzahl Jugendlicher um die anwesenden Wehrmachtangehörigen und benahm sich flegelhaft. Der Täter J. B. P. ist Mitglied der Kathedralschule und jetzt der Haupttäter in den aufgedeckten Sabotagefällen. Vom Gericht des Befehlshabers der deutschen Truppen in Dänemark ist damals entschieden worden, dass gegen P. ein Verfahren eingeleitet werden sollte und ebenfalls ordnete der Staatsadvokat die Einleitung eines Verfahrens an. Das Ergebnis ist der Wehrmachtkommandantur unbekannt.

(Svar: Naturligvis kan Skolen ikke være ansvarlig for, hvad en enkelt Elev foretager sig paa Skøjtebanen om Eftermiddagen eller Aftenen. Men jeg kunde godt give Besked om, hvad der virkelig var sket. Drengen (II G) var tilfældigvis løbet sammen med en skøjtende tysk Soldat. Derpaa var der ikke sket videre. Men noget senere var der en anden Dreng, der havde spændt Ben for Tyskeren, og han var blevet rasende. Drengen var imidlertid forsvundet. Men da han kunde huske J. B. P.s Ansigt, havde han svalet sin Hævn paa ham og ladet en Feltgendarm deponere ham i et Skur, indtil det danske Politi kom. Ved Afleveringen havde ganske vist nogle for begejstrede Sjæle raabt Hurra. Tyskerne havde forlangt ham anklaget. Det danske Politi havde undersøgt Sagen og ikke fundet sig foranlediget til at foretage noget).

III. Am 16. 4. 1941 hat der Däne P. P., Schüller der Kathedralschule, sich erdreistet, mit Vorsatz vor der deutschen Kriegsflagge und dem vor Gewehr stehenden Posten auszuspucken. Wenn dieser 18-jährige sich damit herausgeredet hat, er sei einer plötzlichen Eingebung gefolgt und in ihm sei plötzlich ein Gefühl des Verletztseins aufgekommen, sodass er unwillkürlich ausspuckte, ohne damit zu beabsichtigen, die deutsche Flagge oder den deutschen Wachtposten zu verhöhnen, so klang das recht unglaublich.

Gerichtlich wurde entschieden, dass P. in Begleitung seines Schulrektors, seines Klassenlehrers und seines Vaters, der auch Lehrer ist, beim Standortältesten Aalborg eine for-

melle Entschuldigung vorbringen sollte. Das ist auch geschehen.

(Svar: Sagen var afgjort og Akterne klare nok. (S. 38). Skolen havde intet med Sagen at gøre).

IV. Am 27. 1. 1942 hat der Däne Dr. Vilhelm la Cour vor Schülern der Kathedralschule in dem Kellergewölbe der Ansgarkirche einen Hetzvortrag gegen Deutschland gehalten über das Thema: „Der Kreuzzug Europas“. In diesem Vortrag sind Ausdrücke gefallen wie „Schweinehunde, Bluthunde“ usw. Der Fall wurde der Abwehrnebenstelle Aarhus zur Bearbeitung gemeldet.

(Svar: Elever var i Slutningen af Januar kommet til mig med Ønske om, at la Cour skulde tale paa Skolen; jeg havde, som Omstændighederne laa, ment at maatte sig nej. Derpaa havde den private Forening „Kristelige Gymnasiaster“ henvendt sig til ham og faaet ham til at tale i Ansgarskirken Krypt (udenfor Skoletiden altsaa). Dette var sket paa eget Initiativ, uden at det var meddelt mig. Jeg maatte regne det for noget Skolen uvedkommende, havde overhovedet ikke vidst det og var bortrejst (til Rektormøde), da Mødet blev holdt).

V. Ein Aalborger Bürger (anonym) teilte am 11. 6. 1940 der Wehrmachtkommandantur mit: Der Rektor der Kathedralschule Dr. phil. Galster hat den Schülern der Anstalt offiziell erklärt, dass es unter Würde eines Dänen sei, mit Deutschen zu sprechen.

(Svar: Naturligvis har jeg ikke brugt det paastaaede Udtryk. Men jeg erindrede godt, at jeg nogen Tid efter Besættelsen havde fraraadet Eleverne at færdes med tyske Soldater. Baggrunden derfor var, at der i Begyndelsen var en Del Fraternisering, og man saa navnlig ofte Byens Piger færdes med tyske Soldater. Det sidste vilde jeg advare vore Piger imod (og jeg kunde ikke sætte Skel mellem Piger og Dreng); og at jeg havde Ret i min Advarsel, ses af, at en af de Piger, der var tilstede, senere har faaet et Barn med en tysk Officer, og en anden har en sen Aften af sin Fader maattet hentes hjem fra det tyske Officerskvarter).

VI. Das gegen Deutschland hetzende Schmutzblatt „Frit Dan-

mark" trågt an einer Stelle als Unterschrift „Saxo“. Da die Kathedralschule in der Saxostrasse liegt, kann auch hier ein Zusammenhang gesucht werden.

(Svar: Det er vist overflødigt her at sige nogetsomhelst. Jeg føler mig helt flov ved at have Modstandere af saa ringe aandelig Kvalitet).

Her tilføjede Tyskerne, at naar Englænderne havde været over Byen, blev der ved Morgensangen istemt en Jubelsang.

(Svar: Skolen sang undertiden „Jylland mellem tvende Have“. I Skolens Sangbog er der et Vers, der ellers ikke er saa kendt:

Mellem rige Bøndergaarde
Snart Dampdragen flyve vil;
Hvor nu Loke sine Hjorde
Drive, Skove vokse til.
Britten flyver over Hav,
Gæster snart Prins Hamlets Grav.

Anden Jubelsang havde der ikke været.

Der var endnu et Par krampagtige kværunderende Anklager, som forbigaas her, da de ikke er saa meget værd som Blækket i min Pen.

Den kraftigste Anklage fra tysk Side (VII), der fremførtes mundtlig, gik ud paa, at Aanden i Skolen ikke var, som den skulde være, at det navnlig skyldtes Rektor, og at der agiteredes paa Skolen for England mod Tyskland. Specielt blev det anført, at Rektors periodiske Formaningstaler til Eleverne ikke havde den tilsigtede Virkning, idet de ikke var ærligt mente og over for Eleverne fremtraadte som havende en „dobbelt Bund“, saaledes at Rektor, selv om Ordene var uangribelige, ved sit Minespil og ved at tale stødvis med lange Pavser formaaede at give Eleverne Indtryk af, at han kun sagde saadan, fordi han skulde sige det.

*

Derefter havde Dr. Højberg Christensen Forhør over samtlige Lærere (enkeltvis) og Pedellen, ialt otte Timer. Det kunde

fastslaas, hedder det i Indberetningen, at samtlige Lærere, ogsaa to Lærere, der paa forskellig Vis var kritisk indstillet over for Rektor, var enige om, at der ikke var Grundlag for nogen Formodning om, at Rektors Formaningstaler skulde have dobbelt Bund. Hans Taler var utvivlsomt alvorligt ment, og de var utvivlsomt opfattet i fuldeste Alvor af saavel Elever som Lærere. Det samme Indtryk tilkendegav stærkt Skolens Forældreraad og alle Forældrene til de arresterede Elever — ogsaa en enkelt Fader, der ellers var kritisk indstillet.

Undervisningsinspektøren havde ogsaa en ny Sammenkomst med de anklagende Tyskere, hvem han forelagde mine Svar.

Derefter, Onsdag d. 13. Maj, meddelte han mig Resultatet af sine Undersøgelser, altsaa hvad hans Indberetning til Ministeriet vilde gaa ud paa:

Til Indledningen (og VII): Der er af Tyskerne ikke fremført noget som helst Bevis, der gør Beskyldningen om Dobbeltbundethed berettiget.

ad I. De har optraadt besindigt overfor Schwaberne, man kan derimod ikke beskyldte Tyskerne for Besindighed.

ad II. Tom Anklage.

ad III. Er afgjort.

ad IV. Tyskerne kan ikke forstaa, at Skolen i en saadan Situation ikke griber ind over for Eleverne, og tror, det er Udflugter. De burde have forbudt Møde uden for Skoletiden.

ad V. Politimesteren mente, De havde handlet uden for Deres Competence. — Til Tyskerne sagde jeg, at jeg ønskede at tale med den anonyme Dansker, og da han ikke fremstillede sig, meddelte jeg, at jeg intet Hensyn kunde tage til anonyme Anklager.

(ad V. Jeg beder Dem i den første Tid ikke fortælle den Historie, da den er saa god, at jeg foreløbig gerne vil have Monopol paa den).

Hans sidste Bemærkning var: „Ja, Galster, De vil jo det eneste rigtige.“

Indberetningen til Ministeriet kom til at gaa ud paa følgende:

Efter de foreliggende Vidnesbyrd var der intet Grundlag for at antage, at der, saaledes som det blev paastaet fra tysk Side, paa Skolen under Rektors Ledelse blev drevet en Hetz mod Tyskland. Paa den anden Side kunde der ikke herske Tvivl om Rektors personlige politiske Standpunkt. Dette var ikke alene stærkt nationalt, men ogsaa udpræget engelskvenligt. Dette kunde rent umiddelbart mærkes paa ham, og iøvrigt forelaa der ogsaa fra enkelte Sider direkte Vidnesbyrd herom. Sit nationale Sindelag havde han demonstrativt lagt for Dagen ved 9. April 1941 at hejse Rektorboligens Flag paa halv Stang, dog kun for et Kvarter. Det er muligt, at hans Taler har virket noget mindre paa Eleverne, end han selv troede og tilsigtede — fra enkelte Forældres og fra en enkelt Side indenfor Lærerkollegiet blev der givet Udtryk herfor. Men Undervisningsinspektøren havde al Grund til at udtale, at ingen vilde laste Rektor for, at han havde sine private Meninger, naar han blot styrede sin Skole uangribeligt efter strengt objektive Hensyn, „og det mener jeg, at han i det store og hele har gjort.“ Forældrene var af den Opfattelse, at en enkelt Lærer ved sin formentlig propagandistiske Indstilling havde været medvirkende til at drive deres Sønner over til det modsatte Standpunkt; han havde bragt sig i Modsætningsforhold til sine Elever ved at skrive en Artikel „England og Indien“ i „Fædrelandet“ og havde i Forbindelse hermed som Opgaver i Dansk Stil givet Eleverne Valget mellem tre Emner, hvoraf „England og Indien“ var det ene. Det blev ogsaa paastaet, at han ved Bedømmelsen af Besvarelserne havde ladet sig lede af, hvilken Stilling Eleverne havde taget til Problemet, — men dette bestred han.

Den egentlig Aarsag til Drengenes Handlemaade maatte sikkert søges i de ekstraordinære Forhold og i de unge Menneskers idealistiske og absolutte Indstilling, uden Forstaaelse for de Voksnes Vilkaar. Det er saaledes betegnende, at de antog, at ikke alene Rektors, men Kongens Formaninger alene

skyldtes, at man havde været nødt til at sige saadan. I ikke ringe Grad frikendende for Aalborg Katedralskole var det endvidere, at det viste sig, at de to mest skyldige af Drengene allerede havde deltaget i ganske vist mindre alvorlige Sabotagehandlinger i Odense, hvor de gik i Skole, inden de blev overflyttet til Aalborg Katedralskole.

*

Da Undersøgelserne var endt, lod Dr. Højberg Christensen Lærerne sammenkalde efter Skoletid og udtalte, blandt andet, med stor personlig Inderlighed og Indtrængen: Denne Situation var saa alvorlig, at han slet ikke kunde overse Konsekvenserne. En enkelt uheldig Bemærkning, ja blot et ironisk Tonefald kunde igen bringe Skolen i det mest skæbnesvangre Forhold til Tyskerne. Det var da heller ikke saadan, at alt hvad Englænderne gjorde, var hvidt, og alt hvad Tyskerne gjorde var sort. — Han forstod ikke de Drenges; de havde bragt Sorg over deres Hjem og deres Skole i Fare; vi maatte for Guds Skyld sørge for, at deres Handlinger ikke opfattedes som Heltegerninger. — Regeringens Politik var den rigtige, ja den eneste rigtige. „Jeg taler ikke til Dem som Embedsmand, men som Mennesker,“ tilføjede Undervisningsinspektøren.

Derpaa tog Lektor Dr. Holm Ordet og bad U. udtale overfor Ministeren, at den Linie, som Regeringen fulgte, ogsaa var Katedralskolens Linie, og at man samvittighedsfuldt vilde følge denne Linie.

Jeg husker, at U.s Ord virkede meget overraskende paa mig, ogsaa at de fremkaldte Skuffelse, da jeg jo lige havde hørt fastslaaet, at der intet var at bebrejde Skolen, og det samme havde jeg ventet gentaget for Kredsen af Skolens Lærere, der jo ogsaa var Parter i Sagen.

Paa Lærerne virkede Udtalelserne gennemgaaende forstemmende. Man forstod ikke, at U. kunde udtale sig saa absolut om Drengene. — Man opfattede hans Ord som en Bebrejdelse og et Krav. Mange følte det, som der blev lagt et stærkt Samvittighedspres paa dem, og hos nogle bevirkede hans Ord,

at de korrigerede deres Undervisnings Form og Indhold. Før havde de — som inden den 9. April — drevet deres Undervisning med alsidig Undersøgelse af Emne og Problemer, ogsaa hvis Emnet naturligt kom ind paa aktuelle Spørgsmaal. Det turde de ikke længere, de gik af Vejen for alt, hvad der kunde komme ind paa noget aktuelt. „Først meget sent indsaa jeg, at dette var et Fejltrin,“ siger en af dem.

Og endelig: Saa at sige alle havde forsvaret Regeringens Politik, men som Embedsmænd og kun med Hjernen, og var gaaet ud fra, at det var noget, man sagde, fordi man var nødt til det. Men nu hørte de en, deres øverste Chef, gaa ind for den med Hjertet og som Menneske. Det virkede chokerende.

Man kan tilsyneladende med en vis Ret bebrejde Lærerne og mig, at ingen af os tog Ordet efter Dr. Holm, der kun kunde tale paa egne Vegne, og hvis Ord jo slet ikke dækkede Kollegiets Mening. Men man betænke, hvor vanskeligt og spændt Situationen var; det var ikke det frie Ords Stund, og et aabent Ord kunde bringe Skolen i yderligere Fare og maaske ogsaa berede Ministeriet nye Vanskeligheder.

Baggrunden for Dr. Højberg Christensens Ord var hans Frygt for, at det var en nærliggende Mulighed, at Tyskerne skulde forlange Skolen lukket, og dernæst hans Overbevisning, at Gymnasieskolen i en Kamptid som denne skulde holde sig uden for, være fuldt ud neutral, og at det maatte være selve *Begivenhederne* og kun dem, der gav Ungdommen dens Præg.

Efter saaledes at have tilendebragt Undersøgelsen rejste Dr. Højberg Christensen. Bortset fra dette Møde havde han vist baade Dygtighed og Forstaaelse overfor Skolen i en vanskelig Situation, og han havde overfor Tyskerne med Klogskab talt Skolens Sag.

*

At Sagen om Drengene kunde faa nogen Indflydelse paa Skolens Ledelse, var der vist ingen der skænkede en Tanke (i hvert Fald ikke jeg). Onsdag d. 20. Maj blev jeg imidlertid ringet op fra Undervisningsministeriet: „Da man nu har mod-

taget Dr. Højberg Christensens Indberetning, mener Ministeren det rettest, at De foreløbig fratræder Skolens Ledelse med Orlov. De bør snarest rejse til København. En Skrivelse afgaar i Dag."

Det lød unægtelig lidt overraskende. Man sidder ved sit Skrivebord, og sidder der med god Ret, og faar saa pludselig at vide, at man skal væk fra samme. Jeg mente jo, at jeg kendte Undersøgelsens Resultat, og forstod ikke, at der kunde være nogen Aarsagssammenhæng mellem Indberetningen og saa en tvungen Orlov (hvad der heller ikke var).

Kl. 6 fik jeg telefonisk Forbindelse med Undervisningsinspektøren. Han: „Jeg tør ikke sige noget i Telefonen.“ Jeg: „Jamen jeg ved ikke, om jeg er købt eller solgt.“ Han: „Det kommer sydfra.“ Saa vidste man da *nogen* Besked.

Brevet, der altsaa afgik fra Ministeriet, lød:

„Efter at Undervisningsinspektør Dr. Højberg Christensen Gaars Dato har afgivet Beretning om den af ham i Dagene 10.—14. Maj d. A. foretagne Undersøgelse i Anledning af en Sag, hvorunder 7 Elever fra Aalborg Katedralskole og 1 Elev fra den private Realskole Klostermarken i Aalborg er arresteret for at have forøvet en Række Sabotagehandlinger og Indbrudstyverier rettet mod den tyske Værnemagt, skal Ministeriet meddele Dem, at man — selv om der efter det oplyste ikke kan tillægges Skolen nogetsomhelst direkte eller indirekte Ansvar for de af dens Elever begaaede strafbare Handlinger — maa finde det rettest, at De, som Forholdene ligger, indtil videre fratræder Skolens Ledelse, hvorfor man herved bevilger Dem Orlov fra Dags Dato og anmoder Dem om snarest at indfinde Dem her i Ministeriet til nærmere mundtlig Forhandling.

Det tilføjes, at man Dags Dato har konstitueret Lektor B. P. M. Hage som Rektor for Aalborg Katedralskole under Deres Orlov. (sign.) Jørg. Jørgensen / Fabricius Bjerre.

Straks næste Morgen (21. Maj) samlede jeg Lærerne, gav dem Meddelelse om Telefonsamtalen og fortsatte: „Dr. Højberg Christensens Indberetning kender jeg, han nævnedes mig Hovedpunkterne, og jeg ved, at intet af de Angreb, der var

rettet udefra, har kunnet staa for hans Undersøgelser. Jeg har absolut Tillid til ham i denne Sag og beder Dem have det samme. *Hvorfra* dette Diktat stammer, og hvilke Indflydelser der har gjort sig gældende, overlader jeg til Deres Fantasi. Jeg er saa lykkelig at kunne sige, at fra de seks Aar, jeg har været Rektor her, er der intet jeg fortryder, særlig ikke af hvad jeg har gjort eller sagt de to sidste Aar. *Derfor*, fordi man er i fuldkommen Harmoni med sig selv, er jeg ogsaa fuldstændig rolig ved, hvad der sker nu, *jeg ved, det ender godt*. Jeg beder Dem fortsætte, som vi er begyndt, ud fra Skolens Grundprincipper: Sørg altid for gennemført Korrekthed og Uangribelighed. Lad Skolen som altid være *pro-dansk*, ikke pro-tysk, ikke pro-engelsk. Og bevar stadig — i denne maa-ske noget vanskelige Tid, hvor jeg altsaa maa trække mig tilbage til Privatlivet — den samme tætte Forening af rolig Besindighed og moralsk Mod.

Jeg har fundet det rigtigst ikke at kalde Skolen sammen for at meddele den denne Bestemmelse, fordi jeg mener, at man tjener Sagen bedst, ved at det gaar af paa den stilfærdigste Maade — og beder Dem hjælpe dermed.

Forøvrigt er Ord overflødige, De kender min Indstilling, og jeg kender Deres. Og jeg beder Dem derfor straks gaa til Deres Klasse.“

Derpaa rejste jeg straks til København.

Fredag den 22. Maj gik jeg op til Undervisningsinspektøren, og nu fik jeg af ham Sagens Sammenhæng at vide.

Tirsdag den 19. Maj, umiddelbart før han afgav sin Beretning til Undervisningsministeriet, foretog den tyske Gesandt Renthe-Finck en Demarch. Han var kommet op i Udenrigsministeriet og havde — efter udtrykkelig Ordre fra Berlin — krævet Rektors øjeblikkelige Fratræden; en Forflyttelse vil ikke være tilstrækkelig. Henvendelsen var holdt i en overordentlig alvorlig og skarp Tone. Gesandten udtalte sin Forbavselse over, at Undervisningsministeren ikke paa eget Initiativ havde suspenderet Rektor. Hvis Undervisningsministeren ikke her var sin Opgave voksen, kunde han ikke forblive i sit Embede. Gesandten bemærkede videre, at det var en

kendt Sag, at Rektor havde efterkommet de forskellige Instruktioner fra Undervisningsministeriet paa en saadan Maade, at Eleverne fik det Indtryk, at de i Virkeligheden ikke burde tage noget Hensyn til de forskellige Formaninger og Advarsler.

Da Udenrigsministeriet havde erfaret, at Gesandten havde foretaget sin Henvendelse forinden Afgivelsen af Beretningen, meddelte man Gesandten, at der intet kunde bebrejdes Undervisningsministeren m. H. t. Reaktion overfor Rektor. Han havde straks iværksat en Undersøgelse, hvis Resultat han først denne Dag blev bekendt med. Han havde fra første Færd været klar over Sagens Alvor, havde ogsaa regnet med Suspension som en sandsynlig Udgang af Sagen, men maatte have en vis Tid til sine Overvejelser.

Da saa Indberetningen, der lød paa Frifindelse, forelaa Kl. 15, skred man straks til Fjernelsen.

Orloven, fortsatte Undervisningsinspektøren, vilde sandsynligvis vare, saa længe Tyskerne var her i Landet. Den var forbundet med fuld Gage (medens Suspension, som jo var forlangt, kun vilde give halv).

Man vilde vist forlange, at jeg flyttede bort fra Rektorboligen og fra Aalborg, men jeg vilde blive holdt økonomisk skadesløs derfor.

Derpaa gik vi over i Ministeriet til Møde med Departementschef og Kontorchef.

Den første begyndte med nogle anerkendende Ord om Skolen og fortsatte: „Den har ingen direkte eller indirekte Skyld i det, som er sket. Men vi har altsaa givet Dem Orlov, fordi der er en Chance for, at det vil lette Stillingen for Drengene. Der er, naar det sker, mindre Mulighed for, at Tyskerne vil kræve dem udleveret. Hvis dette skulde ske, vil Ministeriet sætte sig derimod, og saa har vi Konflikten. Vi kan alle risikere noget lignende. I Morgen er det maaske os.

Vi maa have en Syndebuk.

De maa ikke opholde Dem i Rektorboligen. Hvis De er der, vil Tyskerne sige, at det er en af de sædvanlige halve danske

Foranstaltninger; naar Rektor bor paa Skolen, er det alligevel ham, der leder den."

Da det var saa tydeligt, at der forelaa en Tvangssituation, kunde jeg kun svare: „Ja, jeg er klar over, at der skal et Offerdyr til, der skal have Kniven, og det er jeg ogsaa villig til at være, da det vel ikke kan være anderledes."

Senere paa Dagen var jeg hos Ministeren, der udtalte: „Det er nødvendigt; vi risikerer ellers, at Tyskerne tager Drengene, og saa kan de være skudt paa en Eftermiddag."

„Men", tilføjede han trøstende og profetisk, „det varer ikke længe, Krigen bliver ikke af lang Varighed — tre Maaned."

*

Jeg havde nu kun tilbage at rejse hjem og der aflægge Beretning for Lærerne om Stillingen.

Da jeg et Par Dage derefter skulde afsted fra Aalborg, havde jeg forstaaet det heldige i at rejse bort. Det var en saare ubehagelig Følelse ikke at kunne gaa over paa sit Kontor. Jeg listede mig en Dag uden for Skoletiden over paa Lærerværelset og saa en andens Skrift paa Opslagstavlen. Det var heller ikke saa rart med Telefonopringninger (Hustelefonen og Skoletelefonen var i Forbindelse), naar en eller anden ønskede at tale med Rektor, og man saa maatte sige: „Nu skal jeg ringe over, om han er tilstede." Skolegaarden maatte skyes for at undgaa Sympatitilkendegivelser fra Elevernes Side, der vilde blive udlagt som Demonstrationer. Hvis man havde gaaet en Tur, maatte man passe ikke at komme i et Frikvarter, og engang en Klasse Piger havde Boldspil i Gaarden, maatte man snige sig gennem Botanisk Have, ind gennem Rektorgaarden og ad Bagdøren ind til sig selv. 31. Maj gled man saa ud af Byen. Man havde det stille Haab, at selv om man var borte fra Skolen, var man tilstede alligevel.

*

Om, hvordan Eleverne stod, nu der var gaaet to Aar af Besættelsen, kan en Student fra 1942 fortælle; hans Beretning kan vist siges at være symptomisk.

„Jeg tror, at saa længe man ikke har Skoletiden længere bag sig, end jeg har nu, vil man have vanskeligt ved at redegøre for, hvorledes der igennem den Undervisning, der blev givet os, er bragt os Forstaaelse af dette og hint. Maaske jeg om tyve Aar ved at tænke tilbage kan sætte Fingeren paa adskillige Ting og sige: „Disse Ting var det, der lærte mig at se Værdien af det og Tomheden i det andet.“ Endnu magter jeg det ikke. Jeg er sikker paa, ja jeg ved, at Aalborg Katedralskole har sin store Andel i, at jeg har faaet Kærlighed til Frihed og Fædreland; men hvordan det er gaaet til, at Skolen trods det gamle fortvivlede Krav om en objektiv Undervisning alligevel i disse Spørgsmaal saa afgjort har faaet en positiv Indflydelse, det er jeg bestemt ikke den rette til at klargøre. Det er sket saa fint, at selv Gestapo vilde have vanskeligt ved at finde ud af, hvordan det egentlig gik til — og saa fint, at ingen af os fik Lede ved disse Ting, som man ellers i den Alder let kan faa af for megen Tale og for store Ord.

Dog, der er visse Konturer, som er ved at aftegne sig skarpt. Flere Gange er jeg blevet spurgt: „Hvordan var jeres Forhold til Lærerne under Besættelsen?“ Selve Spørgsmaalet forekommer mig mærkeligt; der ligger deri, at man ønsker at vide noget om Forholdet specielt med Henblik paa de af Besættelsen skabte Problemer, og dertil vil jeg sige, at med Hensyn til disse Ting var der ikke Tale om noget „Forhold“, for der var overhovedet ingen Skillelinie. Skillelinien gik her paa langs, saaledes at der var en, maaske to, Lærere og nogle faa Elever paa den forkerte Side. Med Hensyn til alle de andre Ting, som ogsaa i fredelige Tider optager Lærere og Elever, ja saa var Forholdet der, som det altid er, blot med den Forskel, at Lærere og Elever var rykket hinanden en hel Del nærmere sammen som Mennesker, saaledes som alle Danske i disse Aar rykkede tættere sammen.

Dette, at der med Hensyn til Besættelsens særlige Problemer ikke var nogen Skillelinie mellem Lærere og Elever, synes jeg, er værd at lægge Mærke til. Skolen var jo et lille Samfund, hvor Lærerne styrede med Rektor som Statsminister,

og hvor vi Elever var dem, der blev styret for. Men Rektor var ingen Scavenius og Lærerkollegiet ingen „Hvad kan det nytte?“-Rigsdag. Derfor havde vi — det store Folk — Tillid til vor Regering og Rigsdag, og derfor kunde Skolen udadtil optræde som en Enhed. Vi Elever maatte lære at føre Udenrigspolitik; vi maatte lære at tage diplomatiske Hensyn. Vi sluttede op om Skolens Ledelse, hver Gang et klart Standpunkt var indtaget. Der var nok enkelte Lejligheder, hvor vort ungdommelige Overmod var blevet bedre tilfredsstillet ved en mere udfordrende Holdning; men den gav vi gerne Afkald paa, blot den Holdning, der blev indtaget, ikke gik paa Akkord med det, vi syntes skulde bekæmpes.

Vi vilde gerne, om vi maatte vise den Tillid, vi havde til Rektor; men vore diplomatiske Hoveder sagde os, at en alt for klar Tilkendegivelse let „kunde skade Skolen i Forholdet til Udlandet“. Vi vilde gerne raabe Hurra, naar Rektor viste Tyskerne ud af Skolegaarden; men vor udenrigspolitiske Erfaring sagde os, at hvis vi gjorde det, var det ikke sikkert, Tyskerne næste Gang blev vist ud. Det var svært, meget svært ikke at maatte vise sine Følelser. Og en Dag, da Tyskerne igen var blevet vist ud af Gaarden, var der nogle Elever, som maatte have Luft. De vidste, at de sagtens kunde faa alle deres Kammerater med til at takke for en klar Optræden, men det forbød de diplomatiske Hensyn. Saa sendte de anonymt Rektor en Hilsen, der skulde staa som et Haandslag fra alle Skolens Elever. Ingen af deres Kammerater fik det nogensinde at vide. Et fortvivlet Udslag af vore Følelser maaske, men den Dag var vi ogsaa fortvivlet over, at vi ikke maatte vise dem tydeligere.

Men har nu Skolen betydet noget for os, ogsaa naar vi var udenfor dens Mure? Ja, selvfølgelig! Og her er der to Ting, jeg særlig har lagt Mærke til. En af Skolens Elever havde en Far, der var tyskvenlig; Drengen selv blev Medlem af Churchill-Clubben. Hvad Hjemmet ikke kunde give, det gav Skolen. Saa ulykkelig stillet som denne Dreng var heldigvis ikke mange af os. Men vi er en hel Del, navnlig vi fra Landet, som blandt vore Naboer og Bekendte herude havde nogle,

som i de første Aar var paa den forkerte Side; det kunde nok være nedslaaende, og vi er Skolen taknemmelig, fordi vi der fik den Opmuntring, der kunde trodse dette nedslaaende. Jeg tror, at det ikke er tom Tale, naar det siges, at Aalborg Katedralskole var en Danskhedens Forpost midt blandt Værnemagere og L. S.-Folk.

Det andet opdagede jeg, efter at jeg var blevet Student. Da begyndte vi at interessere os for Landets Politik, og saa sagde man os, at den eneste Maade, hvorpaa man kunde vise korrekt og værdig Optræden, var den, som Scavenius anvendte. Men her kunde vi Aalborg-Studente sige et afgjort Nej, for vi vidste bedre. Vi havde gennem Rektors Optræden, der, uden nogensinde at være overilet, endsige „uansvarlig“, alligevel var baade korrekt og værdig, lært, hvordan en dansk Holdning ogsaa kunde være. Og det sagde vi. Det er en af Grundene til, at mange Aalborg-Studente fandt, at deres Plads var i Modstandsbevægelsen og ikke bag Scavenius. Jeg kan godt tilføje, at denne klare Holdning havde man ogsaa bemærket ud over Landet. Da vi kom sammen med Studenter fra andre Dele af Landet, opdagede vi hurtigt, at man overalt betragtede Aalborg Katedralskole som en fremskudt Forpost blandt Landets Skoler.“

*

Tilslidst skal vi høre en Gymnasiast fortælle om hele den Udvikling, han gennemgik i disse to skæbnesvangre Aar 1940—42.

„Min Gymnasetid faldt i Danmarks mørkeste og tungeste Aar. Ved Gennemlæsningen af de Dagbogsnotater, jeg har kradset ned, men som for Størstedelens Vedkommende ikke egner sig til Offentliggørelse, har jeg gentagne Gange maattet sukke:

infandum, regina, jubes renovare dolorem.*)

Det er nemlig med Smerte, jeg tænker tilbage paa Tragediens første Akt, den lunkne Tid, Dagene før den 29. August

*) Du befaler, o Dronning, at vi atter skal føle vor usigelige Smerte. Æneas Ord til Dido (i Virgils Æneide).

1943, det store — maaske største — Vendepunkt i Danmarks Historie. Nu bagefter er det saare vanskeligt at danne sig et klart Overblik over, hvordan Begivenhederne virkede paa en; for enhver af os er blevet en anden. Vi, der i 1940 gik i I G., begreb maaske ikke saa alt for meget af den Ulykke, der overgik Landet. Men vi voksede til og fik med den 29. August vores Ilddaab. Vi blev klar over, at Kampen mod Tyskerne maatte føres aktivt med Aand og Sværd og ikke blot som mest hidindtil med den berømte danske kolde Skulder.

For ikke at lade denne ændrede Synsmaade ude af Betragtning samt for at undgaa Fejl ved Erindringsforskydninger holder jeg mig i det store og hele til mine Notater, hvortil jeg knytter enkelte Bemærkninger. Disse Notater maa kun tages for det de er — en purung og umoden Gymnasiasts Oplevelse og Opfattelse af Begivenhederne. Man vil lægge Mærke til en ændret Problemstilling, der jo i en vis Forstand er min egen; og dog vover jeg at anføre den, da de Tanker, der tænktes af mig i Gymnasieaarene, er kommet til ved en stærk Paavirkning fra mine Læreres Side og en frugtbar Meningsudveksling med mine Kammerater. Jeg var i disse Aar uhyre receptiv, ja rent ud absorbtiv; det er mig ikke længer muligt at udskille, hvad der var Skolens og hvad der var mit eget. Jeg føler mig i en ubetalelig Gæld til min gamle Skole, hvad mit Tankeliv angaar. Dermed mener jeg ikke at ville gøre den ansvarlig for den væsentlig passiv- meditative Indstilling, som var min — og vel næsten hele Folkets — før 29. August 1943, da *Handlingens* Danmark vakte til Live.

Den største Ulykke i Danmarks Historie — 9. April — skete mod Slutningen af min I G. Den ublide Overgang fra Mellemskole til Gymnasium var overstaaet. Man havde vænnet sig til Gymnasiets Arbejdsmetode og havde tilegnet sig Gymnasiastens Livsindstilling, som den Gang karakteriseredes ved en objektiv Betragtning af alle Fænomener med Tilside-sættelse af en subjektiv Vurdering. Idealet var pur Objektivitet. Endvidere dominerede Internationalisme og Kosmopolitisme, lidt Kommunisme, den frie Tanke sat i Højsædet, Athe-

isme. Dansk Litteratur og Historie var Fag som Tysk, Engelsk og Latin. Lærernes Undervisning var objektiv uden nogen Paavirkning i den ene eller anden Retning, uden nogen „Aktualiseringstendens“. Som Gymnasiast ansaa man det ej heller for passende at synge med ved Skolens Lovsang, og Resultatet var, at det godt 500-tallige Kor lød ganske spagfærdigt — ingen Begejstring for de gamle Salmer og Fædrelandssange var at mærke. Forholdet mellem Kammeraterne domineredes af et udpræget Klikevæsen. Man delte sig efter Interesser, og disse var legio. Der var ikke een samlende Interesse — et Maal at arbejde for.

Men saa skete det, som med eet Slag ændrede alt dette. Dagbogen skitserer:

9. April. Vækkedes af tyske Flyvere. Sortegraa Fugle. Højtidelighed i Skolen. Danmark besat. (Og mere personligt): Læste ikke om Eftermiddagen. Kunde ikke. Nervenødbrudt.

Rektor samlede Skolens Elever i Festsalen og redegjorde for Landets Tilstand. Vi Elever vidste ikke hvad og hvordan — og vore Lærere syntes ikke bedre farne end vi. Vi forstod blot, at vi alle var i samme Baad, og at vi fra nu af skulde staa Last og Brast sammen. Dyb Alvor besjælede os, den yngste saavel som den ældste. Men selv om vi følte det som et haardt Slag, havde vi dog ikke mistet Modet. Da vi efter Rektors Ord til os sang Nationalsangen, manglede vist ikke een Stemme i det store Kor. Vi følte, at vi, Lærere og Elever, sang os ind i det store Fællesskab, Danskheden.

Dette — Danskheden — der før kun havde været et abstrakt Begreb for os, blev en Realitet. Vi følte os alle som een ubrydelig Enhed mod vore Fjender, Landets Overfaldsmænd. Vi følte os omsluttet og grebet af det, vi hidtil kun havde hørt Tale om, det, som vi med et overbærende Skuldertræk kun havde haft Spottegloser til overs for — vi følte os staaende Ansigt til Ansigt med det uvirkelige, der blev virkeligt, med Skolens Aand.

Skolen fik fri (til sædvanlig Tid) — vi gik hver til sit, ivrigt diskuterende — den næste Dag skulde Skolens „normale“ Liv begynde igen.

Højtideligheden i Skolen blev et helligt Minde for mig og ikke mange Dage senere blev den omsat i et Syn, saadan som en ung Gymnasiast kan have dem og som i al deres Ufuldkommenhed bærer Vidne om, at noget er gaaet det unge Menneske til Hjerte.

„Frihedens Fakkell flammede end over Danmark, dengang da den purunge Knud vandrede ind i Forgaarden til Musernes Tempel. Kun faa Dage var han der, før store, grumme Ørne en saare smuk Foraarsmorgen støjende kredsede over Templet og dristede sig til med deres stærke Kløer at rive Faklen bort fra Templet. Og Solen gled bag Skyerne. Tempelpræsten kaldte Musernes Tjenere, de unge Danere, sammen og talte:

„End lever Muserne —
end maa I med Flid og Iver dyrke dem.

Vi gaar ind i Templet, lever arbejdende, til den Dag op-rinder, da Frihedens Fakkell igen kan tændes, og jer Opgave er det nu at lære at vogte og beskærme den bedre, end vi gjorde, saa at den kan blusse i et renere og klarere Lys.“

Og Kleio*) dyppede sin Fjerpen i Blod og skrev sin Papyrusrulle med skælvende Haand tunge, tunge smertelige Ord —

og Erato*) fremsagde til de sidste melankolske Toner af Euterpes*) Fløjetspil:

„Ej lyfter glädjen sin cymbal
att livets ljuvhet prisa,
tyst ligger sommarns högtidssal
och vinden glömt sin visa.“ (P. Lagerkvist).

Og Danerne fulgte Tempelpræsten ind i Helligdommen.“

Om Eftermiddagen den 9. April var jeg med et Par Kammerater ude at se paa Tyskerne. Sørgeligt og hjerteknusende var det at se den ene tyske Krigsbil efter den anden rulle gennem Aalborgs Gader, men mest sørgeligt var det at se saa mange Danskeres Ubekymrethed og Sorgløshed, ja ligefrem levende

*) Kleio, Historiens Muse, Erato og Euterpe, Lyrikkens Muser (Attributter: Kitharen og Fløjten).

Interesse for Tyskerne. Det gjorde ondt at se alt dette — det var som noget var gaaet i Stykker i en.

10. April. Humøret svigter. Energien lammet.

11. April. Energien stadig ringe.

12. April. Ingen Energi.

Timerne i Skolen gik. Ganske vist havde vi Lektier for, men det var, som hele vort Grundlag var blevet en Hængesump, vor Vilje til Livet var kneblet. Naturligvis kunde vi ikke koncentrere os om Lektierne. Vi sad og spurgte Lærerne om deres Syn paa Tingene. Timerne gik med Snak. Vi hørte om Danmarks Stilling under forrige Verdenskrig og om Mulighederne i den anden. Vi var blevet proppet med en hel Del Humanisme, den Humanisme som Nordahl Grieg saa slaaende har karakteriseret som en Anskuelse, der føler Uvilje mod Uret, men ikke vil kæmpe for det, der er Ret, og mange af vore Lærere søgte at faa os til at holde fast ved denne — ogsaa i vort Syn paa Tyskerne. Den bekendte Vejen for og imod skulde ogsaa anvendes her. Andre Lærere havde straks slaaet en Kolbøtte over i den argeste Chauvinisme og kunde f. Eks. ikke læse et Digt eller gennemgaa en historisk Begivenhed uden at presse „aktuelle“ Sider der ud af. Begge Parter prædikede; vi hørte paa, sad stille med Hænderne i Skødet. Da vi i III G. læste Henrik Pontoppidans Prolog til „Illum Galgebakke“ og i endnu højere Grad efter 29. August 43, paatvang sig os det bitre Minde om vor egen Situation den 9. April 1940 og Dagene derefter.

Jeg husker et enkelt Eksempel paa denne vidtfavnende Humanisme. En af Lærerne fortalte, at det ved Aalborg Katedralskole under sidste Krig var sket, at en af Lærerkollegiet var blevet „frosset“ ud af Lærerværelset og maatte spise sin Mad paa Gangen, fordi hans Mening afveg ret stærkt fra det øvrige Lærerkollegiums, idet hans Sympati var paa Tyskernes Side. „Og noget saadant skulde nødtigt hænde denne Gang,“ sluttede denne Humanismens Repræsentant sin Beretning. Midt i al denne Tænken og Snakken lyste som en mægtig Glædesfakkel det tragiske Budskab om Kornet Frode Vesterbys Kamp og Fald i Træfningen ved Grænsen. Hastigt løb Budskabet gen-

nem hele Skolen: En af Skolens gamle Elever er faldet i Kamp for Fædrelandet. Vi, der kendte ham, modtog Budskabet med Sorg — han var ej mere — og samtidig med Stolthed. Det var jo netop saadan, i denne Aand, vi havde ønsket at møde Ransmændene. Vi forstod Handlingen, og vi forstod Aanden der bag.

15. April. Lad *caritas* (et datidigt Udtryk for Humanisme) sejre over alt andet.

16. April. Det gaar jævnt.

17. April. Do.

20.—21. April. Om Natten angreb engelske Maskiner Flyvepladsen frygteligt. Forfærdelig Nat.

25. April. Far og Mor snakker sammen om Tyskerne. Overfuser dem. *Caritas*?

(Endnu følte jeg mig som den forsigtige Humanismes Vogter. Ret og Skel til begge Sider).

27.—29. April. Ingen Bomber (kort og godt).

1. Maj. Bombeangreb 2,45—4.

Skikken at notere Bombeangrebenes Varighed overtog jeg fra en af mine Lærere, der i Spøg sagde, at han vilde kunne „præsentere Hitler Regningen for ødelagt Nattesøvn.“

17. Maj. Norges Frihedsdag.

Hvad er *justitia*?

(Mit fra Skolen hentede *caritas*- eller Humanismebegreb syntes mig utilstrækkeligt, og jeg gav mig til at tumle med Retfærdighedsproblemet. Hermed fulgte en noget skarpere og mere ensidig (fuldt forsvarlig) Indstilling over for Tyskerne).

Det var med bange Anelser og Tanker, vi sagde Farvel til Skolen dette Aar. Hvordan vilde alt udvikle sig? Skulde vi mødes igen paa samme Sted? Jeg følte selv, at jeg trængte til at komme ud at se mit Fædreland, før Tyskerne fik det helt ødelagt — vi vidste det vilde ske.“

I denne Sommerferie ude i den danske Natur, i Ensomhed og mellem Kammerater, fik den unge Gymnasiast større Klarhed og Sikkerhed om *Maalet*.

Han giver os et Par Stemnings- og Tankebilleder fra den Tid. „En henrivende Sommeraften roede et Par Venner og jeg

ud paa Viborg Søndersø i en lille Robaad. Paa en blikstille Flade skød Baaden langsomt frem, Mørket og Stilheden var ved at falde paa. Kun Aarernes sagte Plasken hørtes; ingen af os følte Trang til at sige noget, blot indaande det dejlige, danske Landskab. I mørk Silhouet laa den pragtfulde, monumentale Domkirke og mindede om Danmarks Fortid.

„Lad os saa synge,“ foreslog en, og vi begyndte med Nationalsangen, der var som født ud af Aftenens Stemning. Og da vi sluttede med

Og gamle Danmark skal bestaa,
saa længe Bøgen spejler
sin Top i Bølgen blaa,

forstod jeg, at der var noget ved at være Dansk; i Ordene laa en Forjættelse og samtidig en Maning til at være med til at bevare vort Fædreland — vort evige Fædreland.“

Det andet er fra Halds Borgruin.

„Da jeg traadte ind paa Slotspladsen, lød i mit Øre Blichers Digt:

„Unge Danske, trød ærbødigt ind
mellem dine gæve Fædres Høje!
Medens Taaren rinder dig paa Kind,
tindre Glædesstraalen i dit Øje.“

Mine Tanker gik 600 Aar tilbage i Tiden — Niels Ebbesen var knyttet til Hald. Jeg mindedes Folkevisen. Den 1. April 1340 dræbte Niels Ebbesen Voldsherren og Overfaldsmanden og forberedte dermed Landets Genrejsning.

Den 9. April oversvømmer Tyskerne paa ny Danmark. I Dag lever ikke Niels Ebbesen, men gid hans Aand maa besjæle de Møer og raske Svende, der er hans Kampfællers Ætlinge, lad os unge af 1940 i hans Aand befri og genrejse Landet.

„Danmark skal glæde sig over i Kampene den 9. April at have set de smukkeste Karakteregenskaber hos sin Ungdom og at have mærket, hvor den var præget af Idealisme og

Karakterstyrke, og heri ser vi da Haabet om og Grundlaget for at turde se en lysere Fremtid i Møde for vort Land."

Saaledes skriver en dansk Officer om vore Soldater, der med det rette Sindelag satte Livet ind for Danmark. Denne Aand bør trænge igennem til hele Danmarks Ungdom, da kan vi begynde Genrejsningsværket.

Nu er vi under Tyskeraaget, et forfærdeligt Herredømme. Men vi maa ikke fortvivle. Det maa ogsaa kunne siges om os:

„Vi fik ej under Tidernes Tryk
et bøjet Mod, en ludende Ryg.“

thi har vi tabt Modet og Troen paa, at Danmark skal blive vort igen, da er alt tabt.

Danmark skal blive vort igen — hvordan kan vi ikke se i Øjeblikket. Men vi ved: ingen Sejr uden Kampe — bered dig, Ungdom."

Da han vendte hjem, var han ikke den samme, som da han rejste ud.

„Skolen begyndte atter — og nu drøftede jeg de ovennævnte Tanker med mine nærmeste Kammerater. Vi var snart oppe i en heftig Diskussion om Fædrelandskærlighed og Kristendom. Kan disse Begreber forenes? Er det en Kristens Pligt at holde af sit Land? etc. Jeg fandt paa den ene Side intet Belæg for Fædrelandskærlighed i det nye Testamente, men paa den anden Side ansaa jeg det for min Pligt. Jeg formulerede disse Tanker i et Brev til den Mand, som jeg vidste forstod begge Dele, til Kaj Munk, og Svaret udeblev heller ikke.

Det lød:

„Kære Spørger!

Vær tro mod Sandheden, enten du kan „forene“ den i dig eller ej. Gør dig aldrig uægte ved at undertrykke det ægte i dig —

og Kristus og Danmark er lige ægte.

Venlig Hilsen

Kaj Munk."

Et ægte Kaj Munk-Svar, som jeg lod mine bedste Kammerater faa Del i.

Da vi en Uges Tid senere fik en Stil med Emnet: Om Fædrelandskærlighed, var der ingen Vaklen frem og tilbage. Standpunktet var klart.

1. Oktober 1940 melder Dagbogen kort:

„H. C. Andersen: Det Utroligste.“

Hvor dybt et Indtryk det gjorde paa min Klasse, da vor Dansklærer læste dette Eventyr, kan vanskelig siges. Det var en af de Timer, der har Evighedens Glans over sig.

I Maj 1941 fejredes Jyske Lovs Jubilæum. Ved en lille Højtidelighed oplæste Rektor den berømte Fortale til Jyske Lov.

„Med Lov skal Land bygges. - - -

Loven skal være ærlig og retfærdig, taaleelig, *efter Landets Sædvane*, bekvem og nyttig, og tydelig saa alle kan vide og forstaa, hvad Loven siger.“

Vi fik her et dybt Indblik i dansk Retsplejes Fundament — vi saa den slaaende Kontrast til den tyske.

I Eftersommeren 1941 faldt den Tildragelse i Gymnasietiden, der klarest talte til mig og vist alle Kammerater om, hvad sand Fædrelandskærlighed er. Det var Indstiftelsen af Frode Vesterbys Legat i August 1941. Den lille Højtidelighed indledtes med Sangen „Brat af Slaget rammet“, hvormed Tønnen var vel anslaaet.

En af disse „Ynglinger i Plade“ mindedes vi staaende, og det var, som vi alle overværede Træfningen i Syd, da Bjarke-maals sidste Strofer lød til os:

Her ved min Høvdings
Hoved jeg synker,
du ved hans Fødder
finde dig Leje.
Det skal Svend sande,
der søger paa Valen:
selv af livløse
lønnes mild Konning.

Snart vil os slide
sulten Ørns Kløer,
rovgridske Ravne
rives om vort Legem.
Hugprud, højbaaren
Hilding det sømmer
døende saa at favne
daadherlig Konning.

Vel kendte vi paa Forhaand Bjarkemaalet, men aldrig før havde dets Ord grebet os saa stærkt.

Sit Højdepunkt naaede Højtideligheden, da Kaptajn Vesterby i mandige og kraftfulde Ord mindedes sin tapre Søn. Jeg husker ikke i Enkeltheder, hvad der blev sagt, kun Slutningsordene brændte sig ind i vore unge Hjerter:

„Det er bedre at dø som en Ædelsten end at leve som en Teglsten.“ —

Med særlig Glæde mindes jeg Rektors Velkomst til os efter en Ferie, jeg husker ikke mere hvilken. Rektor læste som en Begyndelse et af Chr. Richardts Digte, hvoraf jeg tydeligt erindrer to Strofer:

Og slut saa med Hjemmene Forbund og Pagt,
mod Storm og mod Brand og mod Kulde,
saa Højskoven selv staar om Ungskoven Vagt,
at Knoppen maa svulme tilfulde,
og vokse sig frem
med Blomstring i Gem —
naar Hjemmet er Skole, og Skolen er Hjem.

Da bygge vi Fremtidens inderste Værn
mod Dybenes dyndede Drage;
thi brast alle Diger, og rusted alt Jern —
en levende Mur blev tilbage:
et voksende Tal
fra Hytter og Hal,
som ved, hvad de vil, og som gør, hvad de skall

Det var især Linien om Skolen som Hjem, Rektor understregede. Han ønskede for os, at Skolen netop skulde være en Borg mod Livets Storme, et Sted, hvor vi gerne vilde være, et Sted vi længtes efter; at den skulde være noget mere end en Uddannelsesanstalt, noget, vi omfattede med Kærlighed, fordi den omfattede os med Kærlighed.

Det var Ord, der gik til Hjertet, for vi følte vist alle, at Skolen jo netop var blevet vort Hjem, at vi alle var Medlemmer

af den store Skolefamilie, at vi var sikre inden for Skolens Mure. Vi følte os alle, Lærere og Elever, knyttet sammen.

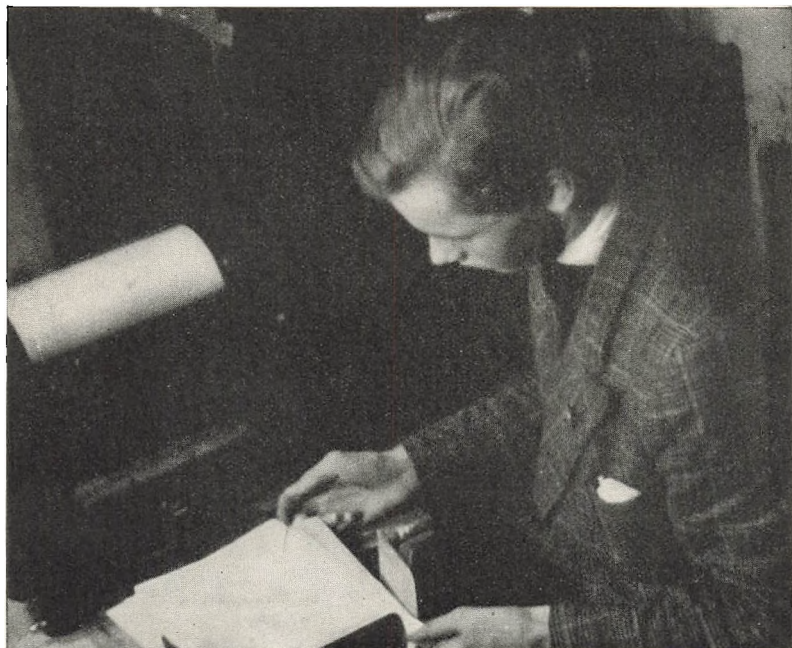
Der var kommet et nyt Element ind i Skolen. Takket være Skolens Rektor havde *Aanden fra 1940* vundet Indpas i Skolen og fundet en Højborg der.

Længe skulde det ikke vare, før denne Aand bragte Frugter — Navnet Churchill-Clubben er nok at nævne her. Resultat: Skolens Rektor blev suspenderet, sat fra Bestillingen —

og enhver, der holder af sin Far, vil forstaa, hvilken Sorg det var, at en anden — ikke vor Rektor — dimitterede Studenterne af 1942.

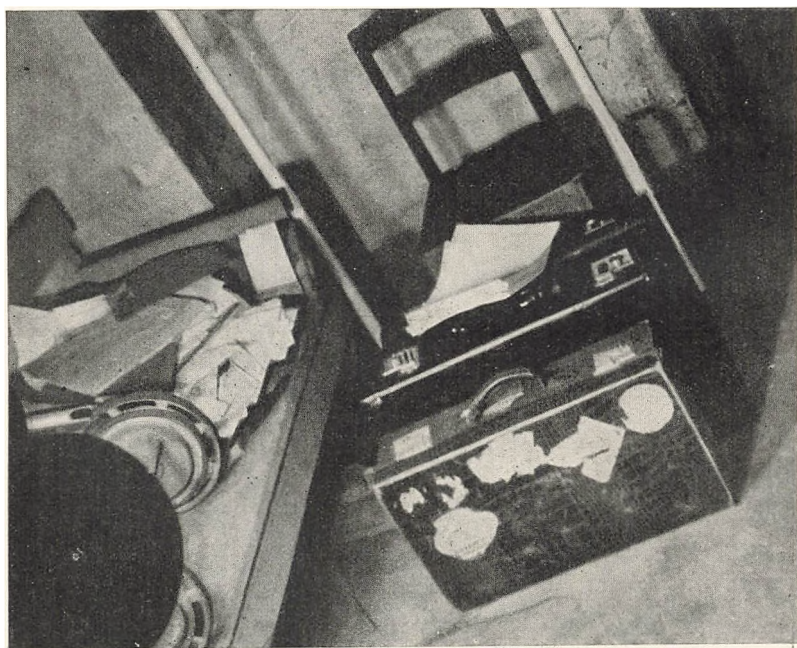
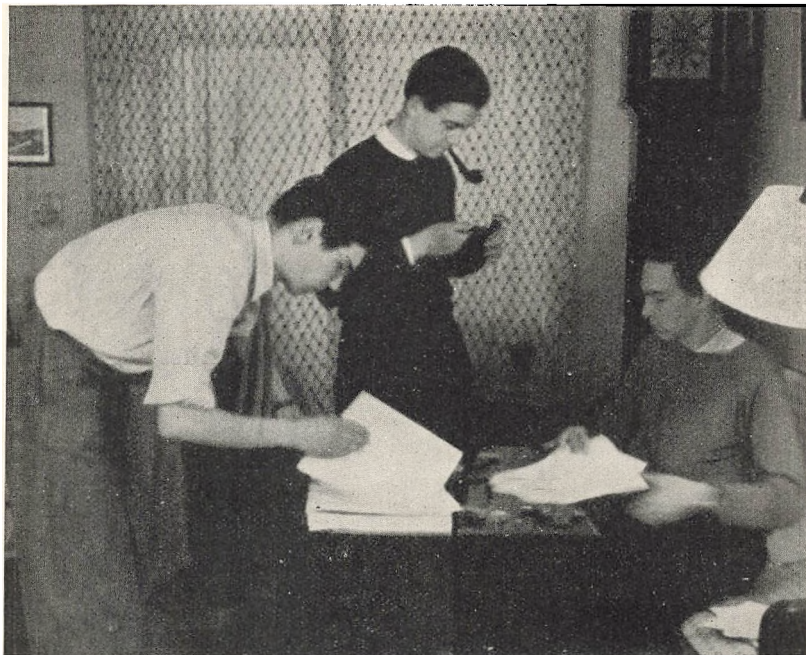
Afskeden fra Skolehjemmet blev smertelig, fordi vi Børn, der nu skulde flyve fra Reden, ikke fik Lov til at sige Farvel til Skolefamiliens Far og faa *hans* Afskedsord med os paa Vejen ud i Livet."

Humanitas, ingenium, judicium, veritas, indulgentia — der var kommet noget nyt og mægtigt til.

Gymnasiaster ved illegalt Bladarbejde

Gymnasiaster ved illegalt Bladarbejde

20. Maj 1942 — 1. November 1944

Da Skolens Rektor fik Orlov i Maj 1942, frygtede man, at dette kunde blive Indledningen til en Aktion mod Skolerne, specielt Gymnasieskolerne. Man kendte jo noget til Forholdene i Norge.

Paa Opfordring af forskellige Kolleger satte Lektor Stegmann sig derfor i Spidsen for Bestræbelserne for at faa dannet en Støttefond, der skulde træde i Funktion, hvis en Lærer blev afskediget eller arresteret. Hvert Medlem indbetalte maanedlig 5 Kroner plus 2 Procent af Indtægt over 500 Kroner til en Kasserer. Han afleverede hver Maaned Pengene til en Mand uden for Skolens Kreds, der opbevarede dem, og hvis Navn kun kendtes af Kassereren. Der førtes saa lidt Regnskab som overhovedet muligt. Skulde Kassereren blive taget, skulde den fremmede henvende sig til en af Skolens Lærere og fortælle ham, at han laa inde med Pengene. Man mente, at det var bedst, at saa faa som muligt vidste Besked med Pengenes Placering. — Næsten alle Skolens Lærere var med.

Denne Organisation kom til at omfatte alle Landets Gymnasieskoler, Skolerne Øst for Store Bælt var en Enhed, ligesom ogsaa de Vest for Store Bælt (med Aalborg som „Central“). Hver Skole samlede Penge som her. Med Mellemløb skulde Skolerne saa indberette til Centralen, hvad de raadede over. Hvis der blev Brug for Penge ved en Skole, skulde den foreløbig betale det nødvendige, men straks indberette til Centralen, der saa skulde sørge for at trække Penge til fra de forskellige Skoler.

Heldigvis blev der ikke Brug for Pengene, da Staten stillede sig saa kulant overfor de arresterede og de „underjordiske“ Lærere, men det kunde man jo ikke vide dengang. — Støttefonden betød noget derved, at den var med til at skabe Sammenhold, ikke blot ved den enkelte Skole, men i hele Standen; og den kom vistnok ogsaa til at betyde et Forbillede for lignende Organisationer. Det var ogsaa en Betyggelse at vide, at der var Penge, hvis det skulde gaa helt galt. I den Tid, Indsamlingen fandt Sted 1/6-42—1/5-45 her ved Skolen, blev der samlet 5003 Kr.

*

For den nye Leder, Lektor *Hage* (f. 2/12 1877), fremstillede der sig straks et Problem: Skolens Stilling til de arresterede Drengene. 9. Juni 1942 skrev han til Undervisningsministeriet:

„Herved ønsker jeg at forelægge nedennævnte Sag til det høje Ministeriums Overvejelse:

Spørgsmaalet, jeg rejser, er 1) hvorvidt de 7 Elever, der har forbrudt sig mod den tyske Værnemagt, skal udvises af Skolen, og 2) hvis Ministeriet bestemmer sig derfor, paa hvilken Maade Udvisningen skal ske.

Ad 1: Hertil kan siges, at Straffen maa formodes at blive af en saadan Art, at Elevernes Skolegang eo ipso er forbi. Men kan Skolen acquiescere dermed? Maa den ikke hævde, at Eleverne har forbrudt sig saa grovt, at deres Forbliven er en Umulighed?

Der rejser sig ogsaa det Spørgsmaal: hvorledes skal Skolen nu og senere med Virkning kunne true med Udvisning, hvis den ikke handler i dette Tilfælde?

Og skulde det ske, at den — for en langt ringere Forseelse — saa sig nødsaget til at bortvise en Elev, vilde saa vedkommende og hans Forældre kunne forstaa det, og vilde de ikke med en vis Ret kunne sige: hvorfor skal vort Barn udelukkes, naar de 7 ikke blev det? Helt let vilde Svaret paa en saadan Forespørgsel ikke blive.

Ad 2: Da Rektor Galster for hele Skolen 9/5 har nævnt Navnene paa de 7 og meddelt deres Forseelser, kunde der

være Rimelighed for paa samme Maade at kundgøre deres Bortvisning, hvad ikke kan siges at være uden Betydning for de andre Elevers Holdning. Men der er ikke længere Lejlighed til at samle hele Skolen i dette Skoleaar, saa meget mere som Pladsforholdene nøder os til at stryge Translokationen. Endvidere vilde denne Fremgangsmaade, som jeg i og for sig personlig ikke har noget imod (tværtimod), let kunne kommenteres paa forskellig Maade, hvad jeg finder klogest at undgaa.

Jeg vil da foreslaa, at der til hvert af Hjemmene bliver sendt et Brev (anbefalet) om Elevens Bortvisning. Kendskabet herom vilde da paa en mere stilfærdig Maade blive udbredt, og Virkningen deraf ogsaa saaledes øve sin Indflydelse paa Skolens Elever.

Hvis Ministeriet skulde bestemme sig herfor, mener jeg, det vilde være af Betydning, om disse Breve kunde afsendes, inden Dommen falder. Skolen havde da fældet sin Kendelse uafhængigt af det Resultat, Domstolen kommer til, og ingen vil kunne sige: ja, det tror vi, Skolen kan jo ikke opføre blandt sine Elever dem, der er udelukkede fra at gaa i den. Virkningen af Eksklusionen vilde ganske forspildes.

Jeg lægger ikke Skjul paa, at jeg finder disse Elevers Forbliven i Skolen en Umulighed, og jeg er personlig ganske rede til at tage de Følger, som denne Handling muligt maatte fremkalde hos Byens Befolkning, der som Helhed, mener jeg, vil forstaa den, selv om jeg godt ved, at der er de Kredse, som ikke evner at se objektivt paa hele denne alvorlige Af-fære."

Denne Opfordring gøtges 26/11. Men Ministeriet undlod at besvare den.

Et Aar senere kom Problemet om deres Genoptagelse i Skolen. Den kst. Rektor skrev da (30. Maj 1943):

„Hermed fremsender jeg en Ansøgning fra Fabriksbestyrer M. om hans Søns Genoptagelse i Skolen efter udstaaet Straffetid.

Dermed oprulles faktisk Spørgsmaalet om, hvorvidt *samt-lige* 7 Elever kan genoptages i Skolen eller ej.

Jeg har fra første Færd fundet, at selve deres Handlinger udelukkede dem fra at komme ind igen. Jeg ser fremdeles paa det paa samme Maade, men finder det ogsaa af andre Grunde saa sin Sag at optage dem.

Hvorledes der fra anden Side ses paa Skolen, ved jeg ikke, men den er faktisk, ogsaa indefra, under Observation, og ved de 7's Optagelse maa man regne med, at den bliver det i højere Grad.

Desuden vil mange finde det uretfærdigt, at „Ulykkens Op-havsmænd“ optages netop i den Skole, hvorfra de, ganske vist uden at have villet det, ved deres Handlemaade har be-virket deres Rektors Fjernelse. Hertil kan siges, at for ham staaar Døren endnu ikke aaben paa Grund af Forholdene — men var det saa ikke rigtigere at lukke den ogsaa for Skade-volderne, i hvert Fald lige saa længe.

Om et Aarstid har vi dem alle 7, og det vil være med stør-ste Betænkelighed, jeg ser dem færdes i Skolen.

Hvordan er deres Indstilling — føler de mon inderst inde ikke stadig, at de har handlet fortjenstfuldt? ... For de 7 vilde dette, at de blev udelukket, maaske være den bedste Lære — det vilde være en Realitet, intet Martyrium, saaledes som Fængselsopholdet muligt udlægges.

At Sagen ogsaa kan ses fra en anden Side, er jeg klar over; naar jeg har holdt mig til den ene Side, er det, fordi jeg ser min Hovedopgave ved den mig betroede Stilling i at værne Skolen mod Gentagelse af det, den kom ud for i Fjor; men jeg vil dog nævne, at Stemningen heroppe i det hele og store er for Elevernes Genindtræden, en Opfattelse, som sikkert Flertallet, i hvert Fald den ledende Gruppe, indenfor Lærer-kollegiet deler.

Jeg lægger hermed Sagen i Ministeriets Haand og gør det saa meget tryggere, som det høje Ministerium ganske ander-ledes end jeg ved og kan se, hvad der er det rigtigste.

Skulde Afgørelsen gaa mod mit Syn paa Sagen, vil jeg loyalt bøje mig derfor og i enhver Henseende optræde over for de genoptagne Elever, som om jeg delte Ministeriets Men-ning. Min Opgave ser jeg som den efter bedste Evne at

hjælpe Ministeriet, ikke at øge dets Vanskeligheder, der sikkert er store nok i Forvejen; og det er ingenlunde min Mening bag efter at sige: Det kan jeg ikke tage, nu vil jeg tage min Afsked. Det er Hensynet til Skolen, ikke mig selv, der er Rettesnoren for mig."

I Løbet af 1943—44 genoptoges saa at sige alle Drengene (uden at der opstod nogen som helst Vanskeligheder); den ældste gik her dog kun en Maanedstid, idet han blev Student i 1944 (Aarskarakter givet af Nyborg Statsfængsel, skr. Eksamen i Fængslet, mundtlig her ved Skolen. — Eks.resultatet 14,42!)

*

Søndag den 29. August erklæredes Undtagelsestilstand. Om hvad der skete, fortæller den kst. Rektor: „Samme Dag blev han gennem Politiet tilsagt til at møde Kl. 5 Em. hos den Øverstbefalende over de tyske Tropper i Aalborg Oberst Heinrich. Tilsagt var ogsaa (5 andre Embedsmænd). Efter at de tilstedeværende var præsenteret for Obersten, sagde denne, at han gik ud fra, at vi alle kendte de foregaaende Dages Begivenheder og Kundgørelsen af 29/8 om den militære Undtagelsestilstands Indførelse.

Obersten oplæste Punkt 1 og 2 i Kundgørelsen og spurgte, om vi vilde give ham Haand paa at optræde loyalt. Ved loyalt, erklærede han, forstodes der, at vi vilde passe vort Arbejde som hidtil, og at vi ikke vilde modarbejde den tyske Værnemagt. Desuden opfordredes vi til at meddele Tjenestemændene under vort Omraade dette og at henstille til dem at være loyale i deres Færd; for mit Vedkommende lovede jeg specielt at formane Skolebørnene til at undgaa alt, hvad der kunde virke uheldigt, og til saa vidt muligt at gaa til og fra Skolen spredte, ikke i Grupper.

Det fremhævedes fra Oberstens Side, at det ikke er Meningen ved Kontrol at vaage over Skolens daglige Virken, slet ikke. Det sagdes ikke, men jeg forstod det saaledes, at Værnemagten ved det Haandslag, som vi alle seks gav, stolede paa Opfyldelsen af vore Løfter."

For at klare Stillingen i denne brogede Situation havde tre af Skolens Lærere, som havde faaet Nys om dette, indkaldt til et uofficielt Lærermøde umiddelbart før Skoletid Mandag den 30. August, hvor alle (undtagen Lektor Hage og een til) var tilstede. Der blev man enige om, hvilken Stilling man vilde indtage.

Kl. 9,15 afholdtes det officielle Lærermøde. Efter at den kst. Rektor havde aflagt ovenstaaende Beretning, fortsatte han: „Kollegerne skal ikke ved Haandslag forpligte sig, saaledes som vi seks gjorde det over for Obersten, men det blev paa- lagt os — som lige nævnt — at henstille til Dem at handle i Overensstemmelse med det, som vi har givet Haand paa.

Om de tilstedeværende Kolleger kan og vil det, maa de nu selv afgøre; mener De at kunne det, betragter jeg Deres Underskrift i Protokollen som Løfte herom. Mener nogen ikke at være i Stand dertil, tillader jeg vedkommende at træde tilbage fra sit Arbejde, til Forholdet gennem Forhandling med Ministeriet er bragt til Afgørelse.

Under disse Forhold maa Hensynet til Skolen være Nr. 1.“

Derefter fulgte ikke nogen Diskussion. Men som Svar foreslog Lektor Stegmann følgende Resolution:

„Skoleraadet tager den kst. Rektor Hages Meddelelse til Efterretning og udtaler, at vi Lærere ved Aalborg Katedral- skole har til Hensigt at fortsætte vort Arbejde som hidtil og iøvrigt henholder os til det af os afgivne Tjenestemandsløfte.“

For denne Resolution stemte samtlige Lærere (undtagen Lektor Hage og een til).

*

Den første Tid af dette Afsnit af Skolens Historie stod ganske naturligt i Maj-Begivenhedernes Tegn.

„Den offentlige Mening paa Skolen undergik da en mægtig Forandring. Da Churchill-Klubben blev taget, blev Eleverne tvunget til at tage Stilling til Spørgsmaal, som de fleste ganske givet ikke havde skænket en Tanke før. — Hvad betød det for Danmark? En Bjørnetjeneste, mente man først. Disci-

plin og Orden, det var jo de Direktiver, der var givet os. Men senere: Meningerne blev mere ensartede uden at blive ensrettede. Det stærkeste Udslag blev vel givet i Strejke-dagene. Det var ikke for at faa en Fridag eller være med, hvor der skete noget; det var loyalt, og man strejkede." (Student 1945).

„Hidtil havde Aalborg Katedralskole haft Ord for at være paa Tyskernes sorte Liste; ved at tvinge Rektor væk — paa Grundlag af de latterligste Beskyldninger — haabede de vel med ægte tysk Tankegang at kunne kue et dansk Kulturcentrum. Fremtiden viste, hvor lidt de forstod af det hele. Rektors Ord den Morgen, han over Hals og Hoved maatte rejse „ikke pro-tysk og ikke pro-engelsk, men pro-dansk“ blev fulgt trods en svigtende Ledelse og trods Tvang og Razziaer.“ (Student 1945).

Allerede nu i Efteraaret 1942 var de ledende i Lærerkredsen klare over, at man maatte staa fast, selv om det gav Konflikter.

I August 1943 oplevede Skoledrengene sammen med det øvrige Aalborg de bevægede Dage, efter at Tyskerne havde skudt Bankassistent Vangsted (d. 18.), der jo resulterede i Uroligheder og Strejker. Mandag d. 23. blev Skolen hjemsendt straks om Morgenen. Om Tirsdagen sendtes Eleverne hjem efter 3. Time, og da om Onsdagen 40 Procent blev hjemme, og Ængstelsen steg blandt Forældre og Børn, sendtes ogsaa de fremmødte hjem, og Undervisningen suspenderedes for Torsdag d. 26.

Saa kom den dystre 29. August.

„Naar denne Dag staa saa levende i vor Erindring“ — her er det de samme to, der taler, som før fortalte om, hvor barnlige de var d. 9. April (S. 17) — „saa skyldes det navnlig, at saa mange af Byens kendte Borgere blev arresteret af Tyskerne som Gidsler. Dette Overgreb betegnede Indledningen til den Rædselsperiode, som for Alvor gav Stødet til Dannelsen af den danske, fast organiserede Modstandsbevægelse. Vi husker, at vi begge den Dag var opfyldt af et voldsomt Had, et Raseri, mod Voldsherrerne — maaske var noget af Grunden ogsaa

den, at vi personligt kendte flere af de fængslede Gidsler, hvilket bevirkede, at vi ligesom led mere med dem. Det, der var sket — følte vi — var faktisk en Forhaanelse af vore gamle Love, alle vore nedarvede Retsidealer blev paa engang traadt under Fod — det *maatte* udløse Had og Raseri." (To Studenter 1945).

Ogsaa Jødeforfølgelsen i Oktober virkede stærkt ind. Fire af Kammeraterne *maatte* flygte til Sverige med deres Forældre.

22. November 1943 *maatte* den første Gymnasiast flygte paa Grund af Sabotage.

Under den Række af Strejker i August—September 1944, der var vor Protest mod de tyske Overgreb, Deportationer og Henrettelser, var Skolen, naar den var mødt, blevet sendt hjem, „paa Grund af de urolige Forhold i Gaderne og efter Henstilling af flere Forældre." Nu var der kommet Besked om, at alle, som Protest mod de 197 danske Fangers Overførelse fra Frøslev til Neuengamme, skulde strejke Tirsdag d. 17. September. Flere Elever havde trykt eller uddelt Opfordringen fra Frihedsraadet.

Man mødte paa Skolen, og da den ikke straks fik fri, var der megen Usikkerhed og nogen Revolutionsstemning blandt Eleverne.

Da Skolen skulde begynde, ringede det ikke op, og Eleverne forblev foreløbig i Gaarden.

Mellem disse blev der vild Diskussion. Nogle — Skoledrenge — lugtede Chancen for en Fridag og var derfor stemt for Aktion; andre — Skoledrenge, men af en anden Art — tænkte paa Eksamen og Lydighedspligten mod Skolens Ledelse; og atter andre følte det som deres Pligt at staa solidarisk med det øvrige Folk, de vilde ikke være med til at bryde Sammenholdet, og i Ophidselsen fandt de, at de havde Ret til, ja Krav paa, at faa Skolens Stilling at vide. Men Minut gik efter Minut, man kom stadig længere ind i første Time, og de stod stadig der paa Pladsen og ventede.

Imidlertid skete der oppe i Bygningen følgende: Skolens Leder mente ikke, Skolen skulde sendes hjem, nu var det

sket flere Gange tidligere, og de Uroligheder, man havde befrygtet, var ikke kommet til Udbrud. Lærerne holdt bestemt paa, at der strejkedes, som hele Folket gjorde det; og Forhandlingerne førtes herom mellem Rektorkontoret og Lærerværelset gennem Udsendinge. Tilsidst mente Lærerne det nødvendigt — de havde helst undgaaet det — at sige rent ud, at de ikke vilde undervise under disse Forhold, og Skolens Leder maatte saa endelig bestemme sig til at sende Skolen hjem.

Men imidlertid havde Ophidselsen bredt sig paa Pladsen, en af de ivrige var gaaet op paa Trappen og havde raabt: „Saa gaar vi,“ og det skete. — Da Beskeden kom, at Skolen skulde sendes hjem, var der kun nogle faa af Eleverne tilbage til at modtage den.

Skolemæssigt set var Elevernes Færd absolut forkastelig, men den er et Vidnesbyrd om det Røre, der var i Tiden, og den var i sin Kerne et Udslag af Solidaritetsfølelse — man vilde ikke svigte — og, saa underligt det end lyder, af Pligtfølelse.

*

To Dage efter kom Tyskernes brutale Overfald paa og Deportation af Politiet. En af Skolens Drengene stod og saa paa, at de førte hans Fader bort, og han hørte en Mand sige: „Dem ser vi aldrig mere.“ For mange af dem kom det til at passe.

Et stærkt Indtryk paa de ældste Elever og Skolens Lærere gjorde ogsaa den unge Digter *Mortens Nielsens Død*.

Han var mellem de Gymnasiaster, som Besættelsen straks fra Begyndelsen havde gjort et voldsomt Indtryk paa, og da han var blevet Student i 1941, sluttede han sig snart til Modstandsbevægelsen.

Tiden og egne Oplevelser havde lært ham, at Dødens haarde Kno ofte slaar Ungdom ned; at Evner, der spirer, ikke naar deres Udfoldelse.

Dette kom — ved Tanken om en Skolekammerat, hvis Nerver var blevet ødelagt, om en anden, der havde forsøgt at flygte til Sverige, men var druknet, og om en tredie, der var

faldet i Kampen, — til Udtryk i Digtet: Det er en Hilsen fra
en af os —

Det er en Hilsen fra en af os.
En, der sang med i den gule Sal.
Nu er han smuldret, og han er gemt
under Narkosernes blide Kval.
Ind i sin milde Bevidstløshed
gaar han i Sol paa et Hospital.

Der kan hilses fra fler end ham.
— Pibende Kiler af Dage trak
op gennem en, der saa fuldt som vi
tav om sin Drøm om at gøres fri.
Saa var det Saltvand, han gylpende drak,
Sommerens Sol paa en vendt Kajak.

Fodboldbanen var grøn i Gaar.
Hvirvlende dribblede en sig fri.
Blæsten tog løende i hans Haar,
saa var det Livet, han styrtede for.
Han blev skudt ned paa en Fortovskant.
Sparkende Fødder som intet fandt ...

Opstillet foran en graa Fotograf
stod vi i Flok i en Skolegaard.
Under Kastanjernes grønne Skud
pegedes hemmeligt nogen ud.
Latteren skyllede stadig frem,
men noget begyndte sin Vandring i dem.

Hver og en vilde bringe sit.
Bære, blomstre og sætte Frø.
Livet befrier sig. Bevidstløshed
drypper i alt, hvad der skulde dø.
Koldt og blindt tar et Foraar Form.
Livet i Tø.

30. August 1944 faldt Morten Nielsen selv i Kampen.

Under Kastanjernes grønne Skud
pegedes hemmeligt nogen ud.

*

Den Tvivl, Skolens første Leder ved Besættelsens Begyndelse havde haft om, hvordan Ungdommen mon vilde stille sig, var forlængst hævet. Begivenhederne havde talt. De andre havde saæet Vind og høstet Storm. Modstanden var nu mobiliseret og Bevægelsen i stærk Fart.

1. November 1944 — 5. Maj 1945

I 2½ Aar, vanskelige Aar, havde Lektor *Hage* nu ledet Skolen. Hans Anskuelse havde været noget for sig, man kan vel sige næsten paa tværs af det, der var blevet den almindelige Overbevisning. Han havde ment, at han som Embedsmand burde følge Ministeriets Politik (men han kan vist siges at have været mere kongetro end Kongen selv), og han stod ganske og aldeles uden Forstaaelse af, hvad der skete i Folket i disse Aar. Hans Handlinger har sikkert altid været betinget af, hvad *han* mente var rigtigst for Skolen.

Nu mente han, at Tidspunktet var kommet, hvor andre bedre vilde kunne klare de Vanskeligheder, der utvivlsomt i stigende Grad vilde melde sig, og han indgav derfor Begæring om Afsked, som bevilgedes ham fra 1. November.

Lektor *Hage* havde været Lærer ved Skolen siden 1913 og var i 1942 som den ældste Lektor af Omstændighederne blevet tvunget ind i en Stilling, som han aldrig havde ønsket og ikke følte sig kaldet eller egnet til. Var det ikke sket, var hans sidste Aar blevet roligere og vel ogsaa lykkeligere, og Afskedsordene til ham havde kun indeholdt en Karakteristik af ham som dygtig og interesseret Lærer gennem en hel Meneskealder.

Fra 1. November konstitueredes Lektor *Stegmann* (f. 8. 8. 1890) som Rektor.

I de mere end 400 Aar, Aalborg latinske Skole havde eksisteret, havde den oplevet flere farlige Tider, Besættelse af Tyskerne under Trediveaarskrigen (1627—29) og af Svenskerne to Gange (1644 og 1657—60). Men af disse „Fjendens Ti-

der" var denne sidste utvivlsomt den værste, og da ganske særlig de sidste Maaneder, da Skolen, som vel alle Kulturinstitutioner, praktisk talt stød i den kæmpende Front — med de Vaaben, der nu stod til *dens* Raadighed; og det vidste Fjenden.

Under disse Forhold — hvor man ogsaa vidste, at Tiden vilde strenges — var det af den største Betydning og en Lykke for Skolen, at en Mand som Lektor Stegmann traadte til. Man vidste, hvor man havde ham, og vidste, at hans Indstilling var rigtig. Han havde forstaaet at vinde Lærernes Tillid og havde ogsaa Elevernes, hvad der var helt nødvendigt i denne farefulde og brogede Tid. *Societas scolae* var retableret og skulde staa sin Prøve. Han kendte sit Maal og havde Om-dømme og Mod til ogsaa at finde sine Midler. Og han havde Dristighed til at have Tillid ikke blot til Lærerne, men ogsaa til Skolens Elever — forbundet med Kritik over for det meget unægtelig umodne og uoverlagte, de unge kunde foretage sig. Hans Sindsro, Beherskelse og Lune blev aldrig rokket eller forstyrret af Vanskelighederne.

*

Lærerpersonalet rummede naturligvis de forskelligste Personligheder, lige fra den nazistisk-prægede (en enkelt, der ingen Rolle spillede) til den næsten rabiate, der med Lyn i Øjnene kunde fortælle om, hvorledes han skubbede til tyske Officerer, naar de bredte sig for-meget paa Fortovet, og anbefalede, hvis man blev antastet af Tyskere i Mørke, da at slaa med sit Nøgleknippe efter deres Øjne, „— det er ikke min Skyld, hvis jeg ødelægger Øjnene paa dem, jeg kan ikke se i Mørke, hvor jeg rammer." Der var Manden, der rent tankemæssigt overvejede Muligheden for en tysk Sejr og Chancen for et tysk Nederlag, og hans Modsætning med den stærke Tro, der med en absolut Uigennemtrængelighed for Argumenter forsikrede, at Englands Flaade sagtens skulde „tæve de Svin", og naar det engang var gaaet godt, sagde: „Det har jeg sgu sagt hele Tiden; I skal bare se!"

Ikke med Urette blev han, for sit altid glade Budskab, kaldt Evangelisten Marcus.

Om Maalet var alle enige, der var virkelig en Enhedsfront. Men Temperamenterne bevirkede, at Lærerne virkede helt forskelligt.

I et Brev fra Paris lige efter „Kommunen“ i 1871 om, hvorledes han saa en ung Kommunardkvinde, der var grebet og nu mellem Soldater med halvfældede Bajonetter førtes til Standretten, fortæller Goldschmith: „Jeg kunde med fuldeste Sandhed sige, at hun gik som en Dronning ... Hun var hverken udfordrende eller skamfuld, men gik frem rank og fast, uden at se eller fornemme sig set, hyllet i sig selv, løftet ud over den Verden, overfor hvilken hun vidste at have villet og givet sig idealt hen.

Kommer det til den Afgørelse, hvor det blotte Had staar imod det blotte Had, saa skal hver følge sin Fane og vove det yderste for den. Det havde hun gjort, antager jeg efter hendes Ansigt og hendes Gang. Nu gik hun forbi og efterlod en uforgængelig Uro i mig. Thi jeg hører til dem, der kan tale mer eller mindre kønne Ord om Ideen; men jeg har ikke vovet mig selv. Jeg ved, at jeg ikke har fuld Ret til at ligge i en god Seng og sidde ved et godt Bord, mens der sultes og fryses udenfor; men jeg har ikke kunnet gaa fra Bordet og fra Sengen. Det nytter ikke, at jeg siger til mig selv, at jeg hverken er Præst, Bisp eller Apostel, og ikke har den hele Forpligtelse. Jeg har den, men kan ikke løse den, ikke vinde Livet ved at hengive det. Paa sin Maade har hun betalt sin Gæld, og hvad der saa gøres ved hende, kan hun ikke være fortabt. Hvad skal der blive af mig?“

(Jeg ved i hvert Fald en, som havde samme Følelse som Fortælleren ved Tanken om dem, der havde „villet og givet sig idealt hen“).

Til denne Type, den inaktive, som det reflekterere i Karakteren holder tilbage, men i hvem Passiviteten vakte en Utilfredshed, en Følelse af Utilstrækkelighed, en „uforgængelig Uro“ hørte, som vel overalt, nogle af Lærerne. Man havde den Tillid til sig selv, at blev man stillet paa en Post, vilde

man forsvare den, eller blev man drevet ind i en Situation, vilde man ikke svigte. Men man holdt sig tilbage, forblev inaktiv, naar der ikke stilledes noget direkte Krav.

Da Gestapo en Dag kom efter en Elev, som sagdes at gaa i Skolen, løb H. ud ad en ellers laaset Dør i Lærerværelset. En af Gestapomændene raabte: Han maa ikke gaa og for efter ham ud paa Gangen. H. naaede at opfordre Eleverne til at advare Vedkommende (som viste sig at høre til en anden Skole), før han i et Klasseværelse blev indhentet af Gestapomanden, der med Revolveren i hans Ryg truede ham tilbage til Lærerværelset. Da Gestapofolkene bebrejdede H. og spurgte, hvorfor han da var rendt, hvis han havde en ren Samvittighed, svarede han: „For at se, om jeg kunde fremskaffe Eleven.“ Gestapomanden sagde: „Vi er ikke født igaar,“ men de gjorde ham ikke noget alligevel. — Bagefter sagde en Lærer til en Kollega: „Hvor jeg beundrer H. for det; der stod vi alle og var lammede, kun han prøvede at gøre noget. Det var selvfølgelig en overilet Handlemaade, som ikke havde Udsigt til at redde en Elev, fordi det var for iøjnefaldende; men han prøvede dog.“ — „Det er en typisk Reaktion for mange af os. Vor Ven A. T. har fortalt mig, at han ikke var med i noget illegalt, fordi han var for reflekteret og ikke duede til at handle hurtigt, naar det gjaldt.“

En Lærers 12-aarige Søn havde paa ganske fantastisk Vis været med til noget Sabotage i nogle tyske Bunkers, overklippet Ledninger, saa Luftfornyelsen ikke kunde virke! Forældrene var lamslaaede. Under Samtalen, hvor Sønnen nødtvungent indrømmede, at han havde været med, spurgte Drengen: „Hvorfor har du aldrig gjort noget, Fader?“ Faderen var slaaet af det og ked af at skulle føle en vis Beskæmmelse overfor Sønnen.

Denne Type af Lærere søgte vist ogsaa at undgaa Stof i Undervisningen, der kunde have Aktualitet over sig, og hvis det ikke var til at komme udenom, tog de det saa vidt muligt igennem som i normale Tider, eller bemærkede højest, at her kunde enhver jo have sine egne Tanker.

I hvert Tilfælde til September 1944 kunde det endnu hænde,

at der ogsaa af Lærere advaredes mod Sabotage, idet man frygtede for de Følger, den kunde faa for Skolen; man havde jo Erfaringer.

Nogle Lærere var vel ogsaa inaktive (passive kan vist ingen kaldes), uden denne Følelse af Utilstrækkelighed; de mente, at de inden for deres Begrænsning gjorde deres Pligt, og at deres Standpunkt var dikteret af Hensynet til Skolen.

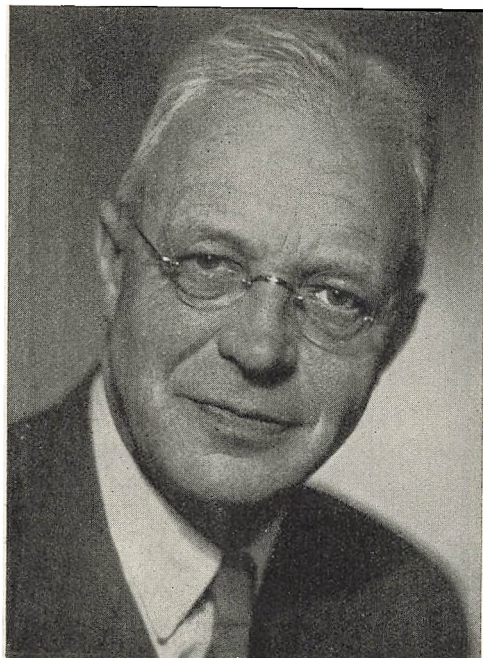
Men ogsaa hos Lærere af denne Slags var der den største Forstaaelse af og Hjælpsomhed over for Elever, der var i Vanskeligheder.

Som Eksempel paa den mere aktive Type skal følgende Indlæg af en Lærer meddeles:

„Den første Time 9. April var som et Mareridt. Det var i Grunden latterligt, at man sad der og underviste, men blandt Eleverne var en Nazist, det gjaldt altsaa om at holde Tungen lige i Munden og alligevel lade Eleverne faa Indtryk af, hvor man stod. Det blev til mit pædagogiske Princip i de første Aar.

Eleverne tog det, der skete d. 9. April, som *danske* Dreng og Piger, men ogsaa blandt dem mærkede man enkelte Tilfælde af Cirkusstemningen, som var over Aalborg. Nogle optraadte som Tolke. Da det var mine egne Tyskelever, lod jeg dem forstaa, at det var ikke efter Kongens Opfordring om Ro og Værdighed. De handlede saa derefter; en af dem blev senere et fremtrædende Medlem af Frihedsbevægelsen. Ro og Værdighed var i det hele taget en dejlig Formular. Naar der var noget, man var utilfreds med, sagde man ikke, at vedkommende var Landsforræder, men at hans Handlemaade ikke var i Overensstemmelse med „Ro og Værdigheds“-Formularen. Men det betød det samme.

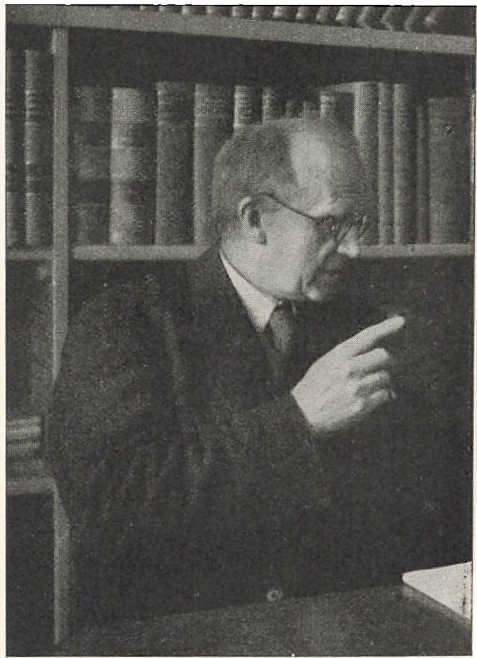
Da jeg ved Forhøret over Lærerne i Anledning af Churchill-Klubben blev spurgt, om jeg havde Indtryk af, at Skolens Leder ikke havde udvist den fornødne Forsigtighed, svarede jeg, at jeg tværtimod var glad ved at have en saa dansk og saa retsindig Mand som Foresat i denne Situation, en Mand, som lagde lige saa meget Vægt paa *Værdigheden* som *Ro*, og det maatte man da ønske af en Skoleleder. Deri var Dr. Højberg

Rektor Galster

Lektor Hage

Lektor Stegmann

Lektor Houken

Christensen enig med mig! Det var i det hele taget en forbløffende Formular denne med Ro etc. De dovne lagde sig til Ro paa Roen og de værdige paa Værdigheden. Gad vide, om H. M. havde forudset det! Det var i Virkeligheden Skattens Mønt om igen, og det var øjensynligt, at nogle Lærere og Elever havde lettest ved at give Kejseren, hvad Kejserens var. Men lige saa sikkert er, at Udviklingen gik bort fra Kejserens, og man lærte at give Gud, hvad Guds er. Disse fem Aar blev jo nemlig en Karakterens Styrkeprøve. Det gjaldt en selv, om man var villig til at sætte alt ind paa det, man troede var Ret, og lade det komme til Orde i sin Undervisning. Og man havde strenge Dommere: tyve til tredive unge Øjne fulgte en og lagde ens Ord paa en Guldvægt, om der nu ogsaa var Gehalt bagved dem, eller om det blot var Floskler. Det har sandelig været et Privilegium at være Lærer i disse Aar. Efterhaanden følte jeg det heller ikke som den første Time, at det var overflødigt, at jeg sad der paa Katederet. Tværtimod, jeg ved, at jeg har gjort et Arbejde i disse Aar for Frihed og Humanitet, og naar jeg kan kalde mig Frihedskæmper, er det ikke, fordi jeg til sidst var villig til at kæmpe med Vaaben i Haand, men fordi jeg daglig satte Livet ind oppe paa Katederet. Jeg var jo saa lykkelig at være Lærer i Oldtidskundskab, d. v. s. at jeg skulde føre Eleverne ind i Forstaaelsen af Platon og Sofokles. Og særlig i disse Aar har jeg følt, hvor stærk en *opdragende* Værdi der er i disse pæne Grækere: Antigone, der skal træffe Valget mellem sin Samvittighed og Kongens Bud, Sokrates, der maa følge sin „Stemme“, om det saa gaar i Døden. Men det er nok muligt, at disse Grækere ikke blev slet saa „pæne“ i min Undervisning. Jeg tror, der kom mere Krudt i dem. Men jeg tror ogsaa, de blev *sandere*. For det var jo det store, at man i Modstanden mod „Roen“ fandt et Livsgrundlag paa *Sandhed*. Virkelighed til Døden, kaldte en stor Svensker en Bog. En saadan Virkelighed lærte jeg selv at leve paa og forhaabentlig nogle af mine Elever.

Nu tror man maaske, at det har været det rene Oprør, der blev doceret. Nej. Ja, det var just et Nej! Sempelthen et *Nej* til det onde i hvilken som helst Form. Valdemar Rørdam har for-

muleret det, jeg har forsøgt at give mine Elever: „Den, der vil, kan væрге sit Væsens Frihed selv med ufri Haand.“ Ogsaa om man saa skal dø af det. Man misforstaa mig ikke — Rørdam har nemlig ikke Ret! (hvad han jo ogsaa selv viste i sit Liv, desværre). Men det er Skolens Opgave at indpode sine Elever denne Holdning: at kunne væрге sit Væsens Frihed *selv* med ufri Haand — saa skal alt det andet: direkte Forsvarsvilje, nok komme. Men Forudsætningen er at *ville* væрге. Og her skal Skolen sætte ind og vise de Værdier, der er Kampen værd, Skolen skal være en Fører i den *aandelige* Kamp, saa skal Livet nok præge den enkeltes Udformning af denne Kamp. Derfor har jeg f. Eks. i Samtaler med Elever taget Afstand fra Sabotagen, ikke absolut men relativt, fordi det, der skal gaa forud, er Viljen til at forsvare de *aandelige* Værdier. Er en saadan Vilje til Stede, bøjer jeg mig for det berettigede i Sabotagen, er den ikke til Stede, er Sabotagen blot et Voldsmiddel. Hvor tit har jeg ikke spurgt i Timerne: Hvad gjorde Sokrates, da han fik Befaling til at hente Leon fra Salamis? Og faaet Svaret: Han gik hjem.*) I Begyndelsen er Eleverne ikke klar over, at denne Reaktion er *heroisk*. Hvis vi havde gjort det samme d. 9. April, havde vor Samvittighed været bedre. Sokrates lovede *ikke* et loyalt Samarbejde med Athens Fascister. Han gik hjem. Gak hen og gør ligesaa!

*) „Det, jeg nu vil fortælle jer, foregik, da der var Oligarchi her i Byen. De 30 Tyranner sendte engang Besked til mig og fire andre om at komme op paa Raadhuset, og der gav de os Ordre til at rejse over til Salamis og hente Salamieren Leon, som de vilde henrette. Den Slags Ordre fik mange Mennesker i de Dage, og Hensigten var blot at faa saa mange som muligt impliceret i de lovstridige Handlinger. Ved den Lejlighed viste jeg — ikke i Ord, men i Gerning — at jeg overhovedet ikke tog Dødsfaren med i Betragtning; det eneste, der ligger mig paa Sinde, er at undgaa at handle mod Lov og Ret. Derfor fik Tyrannerne mig ikke ved deres Magtbud til at gøre noget uretfærdigt; men da vi fem forlod Raadhuset, gik jeg lige hjem, medens de fire andre tog over til Salamis. Jeg kunde nemt have mistet Livet som Straf derfor, hvis ikke det Regimente snart var blevet styrtet.“ (Af Sokrates's Forsvarstale).

Hvad la Cour skrev i sin Pjece „Om at sige Ja og Nej“, praktiserede jeg i alle Besættelsesaarene. En lille Begivenhed paa Skolen hører hjemme i denne Sammenhæng. Da det rygtedes, at Gestapo begyndte at hjemsege Landets Skoler, instruede jeg de ældste Klasser om, i Tilfælde af Besøg, at skabe Panik paa Skolen, f. Eks. ved at ringe en tre—fire Gange, saa man troede, at det var Luftalarm, og eventuelle „skyldige“ kunde undkomme i Forvirringen. Denne lille Manøvre var Grunden til, at L. kunde slippe afsted, for en Elev havde tilstrækkelig Omtanke til at effektuere Alarmen, da det blev paakrævet. Under en anden Alarm viste kst. Rektor Stegmann sig i Lærerværelsets Forrum efterfulgt af to Gestapomænd. Der spurgtes efter en bestemt Elev. Jeg kendte ikke Eleven, men troede, at han gik paa Skolen. Mens de øvrige Kolleger blev adspurgt, saa jeg mit Snit til at laase Døren op inde fra Lærerværelset ud til Gangen. Jeg styrtede afsted efter nogle Elever i 3. G. og raabte Navnet til dem, men blev overrasket inde i et Klasseværelse af den danske Stikker, mens jeg talte med Eleverne. Han holdt mig op med sin Revolver. Jeg var bange, hvorfor nægte det, men medens jeg stod og kiggede ind i det lille sorte Hul, kunde jeg ikke undgaa at bemærke, at var jeg bange, saa var min Modpart (som var et ualmindelig stygt Eksemplar af Stikkeracen) ganske ude af sig selv af Ophidselse. Med en vis Triumf konstaterede jeg, at mine Nerver altsaa fungerede bedre end hans, trods det, at jeg var Ofret. (Jeg formoder, at det er en Iagttagelse, som for utallige Ofre er blevet den sidste). Med Revolveren i Ryggen blev jeg ført tilbage til Lærerværelset. Det viste sig senere, at Eleven slet ikke gik paa Skolen. Men det var alligevel med en bedre Samvittighed, at jeg næste Gang spurgte i en Klasse: Hvad gjorde Sokrates, da han fik Befaling til at hente Leon fra Salamis?!

At Elevernes Øjne fulgte deres Lærere, er uomtvisteligt. Bedrøveligt var det undertiden at faa Forespørgsel fra Elever, om denne eller hin Lærer var god nok, naar man vidste, at han virkelig var det. Og jeg har ofte i disse Aar tænkt, at der maatte være noget galt med vort Opdragelsessystem,

naar Elever kunde være uvidende om, hvor deres Lærere stod. At der en vis Overgang var udbredt Kritik mod Lærerne er givet. Det var da Rektor blev afskediget. Mange Elever havde gerne set, at deres Lærere havde staaet solidarisk med deres Rektor. Endnu den Dag i Dag fortryder jeg, at jeg ikke protesterede paa en eller anden Maade. Ogsaa jeg har svigtet ved Hanens Galen. Men jeg har lært i disse Aar at have, hvad Franskmændene kalder le courage de son opinion og at følge den kompromisløst.

Her skal kort berøres en anden Opgave, som en Lærer havde, der underviste i de i egentlig Forstand humane Fag, nemlig *Forstaaelsen* af de humane Værdier, der ligger i tysk Kultur. Det maatte ikke ske, at *Hadet* til Besættelsesmagten (som jeg delte) førte til Had mod den tyske Kultur (som jeg beundrer — naar den da er Kultur). Jeg fulgte virkelig Goebbels Opfordring om det *frugtbare* Had. At hade det onde, i hvilken Skikkelse det end viser sig, men samtidig have Barmhertighed med menneskelig Svaghed og Forstaaelse af de forfærdelige Dilemmaer, som Livet kan føre Menneskene ud i. Men det var vist ikke det, Goebbels mente med sit frugtbare Had! Det er jo nemt at fælde Domme uden Nuancer, og Ungdommens Domme er uden Nuancer. Ofte, maa jeg sige, var jeg imidlertid overrasket over den Modenhed, de unge kunde lægge for Dagen. Det gjaldt altsaa om at forebygge, at vor Ungdom blev som den tyske: total i sit Had — men samtidig at den tog Afstand fra det, der fortjente Had. Det har jo i det hele været den store Fare ved vor Modstandsbevægelse, at den ikke havde humane Faktorer, der kunde rette *Hadet* i den rigtige Retning, uden at det blev totalt — men forhaabentlig er den Fare drevet over.

Denne mere aktive Gruppe veg nu heller ikke tilbage for, mere eller mindre fordækt, at tage Stoffet i Brug for den aktuelle Situation, naar en Lejlighed frembød sig. Og hvor ofte skete det ikke! Hele Danmarks Historie igennem saa at sige; i Litteraturhistorien Saxo og hans Syn paa Sachserne, P. A. Heiberg, Grundtvig, Plougs og Hostrups Digte, Georg Brandes om Undertrykkelse af fremmede Nationaliteter, Hen-

rik Ibsen, Schillers Wilhelm Tell. Bjergrædikenen. Første Trosartikel med Luthers Forklaring: Jeg tror, at Gud har skabt mig (i Modsætning til nazistisk Foragt for Menneskeliv). De første Kristenforfølgelser. Og naar det andet Bud blev gennemgaaet med Luthers Forklaring: vi skulle frygte og elske Gud, saa vi ikke ved hans Navn bande, sværge, gøre Trolddom, lyve eller bedrage, var det fristende at gøre opmærksom paa, at de tyske Soldater paa deres Bælte har Ordene: Gott mit uns. — Naar Sangen „God save the King“ blev gennemgaaet i Mellemskolen, og man kom til Linierne:

May he defend our laws
and ever give us cause
to sing with heart and voice:
God save the King —

var det fristende at spørge: Hvad kan vi lære af disse Ord? — og selv svare: „at Englænderne ikke ønsker blindt at adlyde en enkelt Mand uden at have Sikkerhed for, at han overholder Landets Love; thi det vigtigste for Englænderne er at have Vished for, at Lovene overholdes, bl. a. den Lov, der siger, at man ikke uden Grund kan fængsle en Mand. De vil gerne hylde deres Konge, men de vil ikke ofre Retten for Kongens Skyld; de hylder Kongen netop som Rettens Vogter.“ Der blev ingen Navne nævnet, men saadan er altsaa Englænderne.

Saa meget kan siges, at det ikke var Lærerne, der drev den aktive Stemning frem; men den aktive Stemning, der drev Lærerne frem; de forstod den og sympatiserede med den.

En af de unge har søgt at skildre Forholdet mellem Lærere og Elever og den modus vivendi, man fandt:

„Skolens Opgave var at indtage et saa neutralt Standpunkt udadtil som overhovedet muligt; idet det naturligvis ikke kunde være nogen Fordel for dens Elever og Lærerpersonalet, at Tyskerne fik Lejlighed til at gribe ind over for dette. Det var saa Lærernes Opgave gennem den daglige Forbindelse med

Eleverne at sørge for at bibringe dem den Opfattelse, at de stod sammen med Eleverne i Kampen mod Tyskerne — trods deres officielle Ansigt. Det var ikke nogen let Opgave, fordi Lærerne naturligvis ikke kunde være sikre paa, at enhver Elev i Klassen var tilstrækkelig paalidelig. Men alligevel lykkedes det i saa høj Grad, som det var nødvendigt. Der blev oprettet en „Fy, dal saadan kan man ikke sige“-Tone, hvori ethvert pinligt aktuelt Problem blev diskuteret. En eller anden Elev refererede Nattens eller Dagens smaa opmuntrende Episoder, og Herr Læreren udtrykte sig i højroastede, foragede Vendinger om den Frækhed, hvormed uansvarlige Elementer omgikkes Værnemagten. Det var ad disse Kanaler, at Forbindelsen blev opretholdt mellem Elever og Lærere, eller — for at udtrykke det mere populært — mellem Folket og den offentlige Myndighed. Vor medfødte Sans for Humorens utalige Nuancer løste her legende let et Problem, som slet ikke var saa ligetil. — Jeg husker særlig et Ordskifte, som udveksledes mellem mig og en af Lærerne, til hvem jeg solgte illegal Litteratur: Jeg stod en Dag lige efter sidste Time i Klassen og pakkede Taske, da samme Lærer stikker Hovedet ind ad Døren og spørger: „Naa, K., hvordan gaar det med den syge, bliver han mon snart rask?“ Jeg blev ærlig talt lidt overrumplet, men kom hurtigt i Tanker om, at han havde en Bestilling løbende hos mig, og svarede: „Ja, man har netop lovet mig Medicinen til i Dag, saa nu skal han nok snart være i Bedring.“ Og medens mine Klassekammerater stod og følte sig underlig dumme, stak Læreren af igen med et særdeles fornøjet Smil om Munden.“ (Student 1945).

*

Hver Dag i Vinteren 1944—45 kom der et eller flere Breve til Lærerværelset. De blev lagt ind fra Kontoret og aabnet med stor Iver. Det var Morgenbladet, Information, Studenternes Efterretningstjeneste etc. De blev læst med Interesse og derpaa kastet i Papirkurven, og hvert Frikvarter sad der Lærere i Sofaen ved Siden af Papirkurven og pillede dem op,

for efter Læsningen at lade dem dale ned igen. Naar de laa i Papirkurven, var de næsten legale.

*

Ogsaa Elevforeningen „Ydun“ fik Besættelsestidens Vanskeligheder at mærke. Igennem de fire første Aar siden 9. April var Arbejdet præget af Censuren, baade hvad Møder og Foreningsblad angaar. Ligeledes forsvandt de forhen saa store Sold næsten fuldkomment. Dels kunde man ikke skaffe Varer frem, dels var Tiderne i det hele taget ikke til at feste i, og dels skulde de fleste, i hvert Fald Pigerne, tidligt hjem. Men alligevel blev Traditionerne naturligvis holdt i Hævd, og man forsøgte at faa saa meget som muligt ud af Diskussions- og Foredragsmøderne.

I det sidste Aar af Besættelsen var Foreningens Arbejde dog lagt lidt mere dristigt an, idet Censuren fra Rektors Side ophørte, og Lektor Stegmann var tilfreds, naar blot Bestyrelsen stod til Ansvar over for ham.

Dette resulterede i, at man vovede et Par illegale Foredrag. Det ene om en Rejse ned gennem Tyskland midt i Krigens Tid, hvor Situationen dernede blev klart belyst. Det andet var et Foredrag om Sprængstof med Eksempler fra Bombernes Virkninger paa Hamburg. Under det sidste Foredrag forekom forøvrigt et pudsigt lille Tilfælde, idet Lektor Stegmann midt under Mødet kom ind i Festsalen. Bestyrelsen troede straks, at Lektor Stegmann var blevet klar over Foredragets Karakter og vilde standse det. Det viste sig imidlertid, at Afbrydelsen skyldtes to fordægtigt udseende Mænd, som — tilsyneladende ventende paa en Elev — opholdt sig uden for Gitterporten. Lektor Stegmann havde bemærket dette og skyndte sig op i Festsalen for at spørge, om der var nogen, der ventede at blive afhentet. Alle var straks klar over, hvordan Situationen laa, men ingen følte sig nævneværdigt truet, og Lektor Stegmann trak sig lettet tilbage — med Undskyldninger over Forstyrrelsen.

*

Som Eksempel paa, hvorledes Besættelsestiden kunde indvirke paa Elever, skal følgende Skildring meddeles:

„Det er sagt saa tit — indtil Trivialitet —, at Studenter af 1945 har haft daarlige Læseforhold, og det havde vi. Det er ikke let at møde forberedt i fem Fag daglig, naar andre Ting, der er vigtigere, og som har hele ens Hjerter og glødende Interesse, kræver et Arbejde. Det er nerveopslidende at skulle læse om Krige baade paa Fransk, Græsk og Latin, naar ens Hovedtanke er Fred. Da kunde det kvalme for en, naar disse Beretninger — sat op med Fraser og Floskler — fortalte en, at Krigstid var Stortid, og det at kæmpe var Stordaad, skønt man saa omkring sig og hørte i Radioen, at Krig var Raahed og Brutalitet, og Kampene Svig og Underfundighed. Naar man nu tænker paa det bagefter, saa er det egentlig mærkeligt, at den Tanke aldrig slog ned i en: „Er det, du selv vil, ikke af samme Kaliber? — er du et Haar bedre? — er din Sag bedre, og er dine Fraser ikke de samme —?“

Jeg ved ikke hvorfor, men den Tanke meldte sig ikke; det var ikke ad Tankens Vej, man var kommet til den Overbevisning, man satte noget ind paa; det var, som om *Tanken* ikke eksisterede her, her var det *Følelsen*, der raadede, og man fulgte den selvfølgelig.

Vi talte ikke ofte om Krig paa Skolen. Men det kunde hænde, at man i Nattens Løb var blevet sort Pessimist, og saa lød det om Morgenen: „Hvor længe tror I, Krigen kan vare endnu? — mon den er færdig før om to Aar?“ — og inderst inde haabede man, at i det mindste en af Kammeraterne vilde være rigtig optimistisk indstillet. Og jeg husker aldrig, jeg er blevet skuffet. Hvad vi ellers talte om, er vel Ting, Skoleelever har talt om siden „Verdens Skabelse“, om, at man ikke var for stiv i Lektien i Dag, om Lærernes Særheder og Morsomheder. Og saa diskuterede vi — som Gymnasiaster diskuterer — alle mulige og umulige Ting; men dog var der her forandret noget; der var sket en Ændring i Gymnasiastens Syn paa Kristendommen. Jeg har set Gymnasiastblade fra for 10 Aar siden, hvor Indlæggene var gennemglødede af Tro, og hvor Modsvarene var dirrende af Iver, men det manglede næsten helt hos os. I det Spørgsmaal var vi slappe og uden Ild; det var, som om vi helt havde givet op her over for

Krigens forfærdende Forviklinger, som om vi ansaa det for noget underordnet, det, som tidligere Gymnasiaster var klare over var Livets Centrum.

Ellers virkede Besættelsen og de forfærdelige Ting forskelligt paa de forskellige Elever. Nogle af os blev bogstaveligt talt til bare dirrende Nerver; en Flyvemaskines Summen eller en pludselig Lyd var nok til at faa Blodet til at fare til Hovedet og bevirke en underlig Sugem om Hjertet. Og saa de forfærdelige Luftalarmer paa Skolen! — heldigvis var de ret sjældne, men hele mit Liv vil jeg huske dem som det frygteligste af alt. Vi sad der 5—600 Elever, tæt sammenstuvet, og vidste ikke, om Murene i næste Øjeblik vilde styrte sammen omkring os. Tankens Virkeliggørelse var vel ret usandsynlig, men man kunde ikke blive den kvit, hvad det end skulde koste; til sidst følte man det, som om man skulde kvæles, og man maatte op og ud i frisk Luft, for her var man ligesom bedre i Stand til at raade over sin Skæbne, i hvert Fald mærkede man ikke i saa høj Grad den Magtesløshed, der nede blandt de andre kunde faa ens Hjerte til at fryse til Is i Angst. Godt, at det er forbi nu —!

Paa andre virkede Begivenhederne modsat; de blev ikke tyndslidte paa Nerver og Sjæl, tværtimod, de hærdedes. At se dem i den sidste Tid, naar de modtog Meddelelsen om et eller andet forfærdeligt Tilfælde — det var bare et Træk paa Skulderen og et Naa-ja-saadangaar-det-jo.“

Dette er skrevet af en — noget nervøs — Pige, og af hendes Tilfælde er der sikkert flere. Men den anden Slags — de, der hærdedes — som hun ogsaa nævner, er sikkert fuldt saa karakteristiske for Tiden.

*

Der var — med Rette — en Del Bekymring for Gymnasiasterne ved deres Deltagelse i det illegale Arbejde. De var jo saa unge, havde Vanskelighed ved at vurdere Faren og kunde nok være uforsigtige, baade med hvad de gjorde, og med hvad de sagde.

De kunde komme til Skolens Leder og sige, at de gerne

vilde gaa, fordi de havde en vigtig Sag, eller hvad det nu var; eller fordi de vilde advare. (Der blev saa sagt dem, at de skulde lære Antydningens Kunst, og at de maatte være klar over, at naar de var inde i det store Spil, saa maatte de handle paa eget Ansvar uden at drage flere (in casu Skolen og dens Leder) ind end nødvendigt. Saa maatte de forsvinde en Dag eller blive borte, hvis det var nødvendigt, og saa skulde de nok faa en Omgang, som de saa maatte tage med aaben Pande, og iøvrigt opfatte som de vilde).

En Dreng kom engang og spurgte, om han ikke maatte gaa hver Dag en Time bort fra Skolen — til forskellige Tider iøvrigt —, da der var vigtige Møder om Formiddagen. (Det nægtedes naturligvis, for selv om Drengene gennemgaaende kunde tie, vilde det uvægerligt være sivet ud. Det blev sagt udtrykkelig til Drengene af hans Slags, at de skulde holde sig i Skindet, de var ikke anvendelige).

En Dreng fra II G. var forsvundet fra Skolen under et Gestapobesøg. Om Eftermiddagen ringede han flere Gange uden at træffe Skolens Leder. Da han endelig fik ham i Telefonen, sagde han: „Var det mig, Gestapo vilde have fat paa?“ Der blev sagt Nej, og han blev bedt om at passe paa, hvad han sagde.

En anden Dreng ringede, da han var forsvundet fra Skolen, og spurgte, om han ikke maatte laane Skolens Lejrhytte og være i den. Det havde været temmelig opsigtsvækkende, om han midt om Vinteren havde boet deroppe.

De smaa i Mellemskolen blev gladelig ved med at gaa med deres R. A. F.-Mærker i Knaphullet og at benytte enhver Lejlighed til at give Udtryk for deres Sym- eller Antipati. Da en Lærer engang sad og snakkede med en 1. M. om alt det nye, de skulde lære, næste Aar skulde de jo have Tysk, blev der svaret: „Naa-e, det er da ikke saa sikkert!“ Meningen var ikke til at tage fejl af. Den samme Sorgløshed med, hvad de sagde og gjorde (der var jo dog noget, der hed Stikkeri), viste sig, naar de større Elever kom med deres Mapper fyldt med illegale Blade; dem anbragte de paa Hylder i Læsestuen; og her gik og kom Eleverne jo, saa det var

ganske umuligt, at ikke *alle* vidste Besked om, hvad Taskerne struttede af.

En Familie, der havde en Gymnasiast boende hos sig, hørte en Aften et kraftigt Knald inde fra hans Værelse. Da de kom derind, sad han omgivet af grøn Røg, og der var brændt et stort Hul i Gulvet. Han havde siddet derinde og prøvet at lave en Bombe.

Politimesteren havde i 1944 givet Studenterne Lov til at køre i Chanabanc'er en bestemt Rute og opfordret Komiteen til at sørge for, at man passede paa, naar man passerede Tyskere, „det vilde jo være en Katastrofe, om der blev skudt paa Vognene,“ var Politimesterens Ord. — Inden man startede, blev der fra en eller anden Side uddelt Tudehorn. Stemningen var høj, og da den første af de seks Vogne passerede den tyske Vagt ved Kong Hansgades Arrest, indledede den en Kæmpetuden; de efterfølgende Vogne faldt hurtigt i med. Da den sjette og sidste Vogn passerede, der indeholdt den rystende Komité, de eneste, der kom Politimesterens Advarsel ihu, stod Vagten med Gevær i Skudstilling.

Men det gik bedre med de unge Gymnasiaster, end man skulde have troet; efterhaanden lærte de ogsaa noget større Forsigtighed.

*

Vi skal nu høre nogle af de unge Aktive selv fortælle om deres Oplevelser, Tanker og Stemninger:

„Mine Gymnasieaar har været den bedste Tid i mit Liv. De første 2½ Aar lignede hinanden; men Tiden fra Jul 1944 til Kapitulationen adskilte sig i bemærkelsesværdig Grad fra disse. I de første Aar var Skolearbejdet min højeste Interesse. I det sidste halve Aar traadte Skolearbejdet helt i Baggrunden. Noget andet fangede min Interesse: illegalt Arbejde.

Her i Livet bliver man saa ofte tvunget til at vælge. Det er ikke altid, Kompromis'et er til Gavn. Dengang havde jeg tre Muligheder: 1) at passe Skolearbejdet alene, 2) at passe det illegale Arbejde alene og 3) at passe begge Dele paa een Gang. Jeg valgte det sidste. Med andre Ord: jeg søgte at

klare mig med et Kompromis. Men jeg var klar over, at *hvis* jeg skulde vælge, vilde jeg vælge det illegale Arbejde. Det var det, der havde Krav paa min største Interesse og min største Hengivenhed.

Nu var jeg saadan stillet, at jeg kunde klare mig med et Kompromis, d. v. s. at det illegale Arbejde for mit Vedkommende ikke tog saa megen Tid, at jeg ikke kunde passe Skolen ved Siden af. Men det *var* vanskeligt.

Der var to Slags Vanskeligheder: psykiske og fysiske. De psykiske Vanskeligheder viste sig i Følelsen af Utryghed og i Mangel paa Koncentrationsevne. Den Omstændighed, at man hele Tiden skulde staa til Disposition, berøvede en Evnen til at samle sig om Lektuelæsningen. Blev man endelig kaldt ud, lod man Bøgerne passe sig selv og brød sig ikke om Lektierne til næste Dag. Man styrtede sig ud i Eventyret. Bøgerne blegnede ved Siden af den dramatiske Virkelighed. Og medens man arbejdede i Natten, skænkede man ikke Franskbogen derhjemme en Tanke. Eller hvis man vidste, Kammeraterne var i Fare? Hvordan skulde man saa kunne læse? Skolearbejdet bliver saa lille ved Siden af den aktive Kamp for Ret imod Uret, ved Siden af den *personlige aktive* Indsats.

De fysiske Vanskeligheder ytrede sig ved Træthed og Søvnighed. Jeg kan huske en Aften, da jeg blev kaldt ud: først skulde jeg cykle fra Aalborg til mit Hjem, 30 km borte; saa sammen med mine Kammerater til Pladsen, hvor vi skulde modtage Vaabnene, — dernæst arbejde hele Natten — og endelig med Morgentoget til Aalborg! Den Dag gik man i Skole uden at have faaet blot en lille Smule Søvn, med Trætheden værkende i alle Lemmer og uden at have læst. Man var ikke Spor værd, lige ved at falde i Søvn hele Tiden, uoplagt osv. Og saa maatte man jo ikke omtale, *hvorfor* man var i den Tilstand; enten skulde man finde paa en Undskyldning — eller ogsaa tie stille og lade det gaa, som det kunde.

Vanskelighederne blev overvundet. Freden kom, og jeg har faaet min Eksamen.

Hvis nogen spurgte mig, om det nu kunde betale sig, at jeg forsømte Skolearbejdet for at gøre en Indsats, som jeg

ikke selv synes er ret stor, vilde jeg svare: *Ja! Det kunde betale sig.* Jeg oplevede, hvor Enighed kunde gøre stærk. Jeg fik herlige Kammerater, herlige Minder. Og det kan altid „betale sig“ at være med i Kampen for Retten, selv om man kun gør en lille Indsats.“ (Student 1945).

En anden af de Aktive fortæller:

„En Dag fik jeg fra København Opfordring til at være med til at starte en Aalborg-Udgave af Studenternes Efterretnings-tjeneste. Det viste sig, at L. havde faaet samme Meddelelse, og vi gik i Gang med de indledende Fægtninger. Der skulde skaffes Lokale, Papirforbindelser, økonomisk Støtte og — ikke mindst — Duplikator. Det lykkedes.

Vi occuperede saa et Værelse i min Forældres Ejendom — og stillede dem over for fait accompli. Til at begynde med havde vi tænkt os at anvende Værelset til Trykkeri — men vi var ikke saa glade ved at have Logerende paa begge Sider af os, saa Kammeret blev til „Distribueringscentral for Nord-jylland“.

Snart kom vi ind i den rigtige Rytme. Naar jeg havde læst Lektier, skrev jeg Konvolutter eller slikkede Frimærker. Saa blev der afleveret en Kasse til mig. Jeg ringede til L.: „Vil du med ud og drikke en Øl?“ (Vi har drukket mange Øller sammen!). Han kan høre paa Tonefaldet, hvad jeg mener — og kommer straks.

Og saa er det om at skynde sig. Kunderne skal helst have Varen, mens den har Nyhedens Interesse — og „Postkassen tømmes næste Gang Kl. —.“

Det var værst med de store gule Konvolutter til Oplandet. Det tog Tid at stoppe dem i Postkassen — og Folk kiggede for meget, naar man havde hele Mappen fuld. Men saa bare ud i Yderkvartererne eller paa Banegaarden. Det gik altid godt. Kun en enkelt Gang standsede en mistænksom Mand og kiggede.

Kun een Gang saa det ud, som om Gestapo havde fat i den rigtige Ende. Saa var vi væk et Par Dage, men kunde saa fortsætte igen. Det skyldtes sikkert, at vi kendte saa lidt til hinanden, og at vi kunde holde tæt.“ (Student 1945).

Nu kan hans Kompagnon L. fortsætte med, hvad der videre skete:

„I Marts begyndte B. og jeg at arbejde paa at komme ind i „Hæren“, idet vi mente, at vi som Gymnasiaster ikke kunde være bekendt kun at have deltaget i det illegale Arbejde som „Frimærkeslikkere“. Noget af det, der fik mig til at gaa ind i „Hæren“, var sikkert det, at jeg tit om Morgenene saa min Sidemand komme ind i Klassen med Mudder og Snavs paa Skoene og kunde se, hvordan han hele Dagen sad og døjede med at holde sig vaagen i Timerne — man fik ligesom en flov Smag i Munden; man havde jo i Nattens Løb talt en 20—30 Sprængninger i den Retning, hvor Jernbanen ligger.

Efter en lille Maanedes Forløb blev vi optaget, idet vi sammen med to andre fra III G. og en Lærer fra Klostermarks-skolen dannede vor egen Militærgruppe — Gruppe „d“ i Deling „V II“.

Det gik nu Slag i Slag med Instruktionerne og de andre Forberedelser; Krigen ude i det øvrige Europa rasede jo videre med stærkere og stærkere Fart, og vi skulde være klar med faa Timers Varsel, og Krigen kunde næsten hvad Dag, det skulde være, gaa ind over Landets Grænser. Montgomery havde travlt, og Gestapo havde travlt.

Det kunde ikke undgaas, at dette Arbejde tog en stor Del af ens Tid — af samme Grund har jeg ogsaa skrevet adskillige falske Sygesedler, mens jeg gik i III G.

Et lille morsomt Træk fra den Tid var, at vi en Dag var en hel Del fra III G., der til Gymnastiklærerens Forundring skulde fritages for Gymnastik p. Gr. a. daarlig Arm. Sagen var den, at der pludselig var kommet Ordre, at de, der var med i „Hæren“, skulde vaccineres mod Tyfus, Paratyfus og Dysenteri.

Der er ogsaa nogle mindre behagelige Minder, bl. a. om det Rend vi havde paa Skolen af Gestapo — ih, hvor man er kommet til at hade det Ord.

B. og jeg mente os to Gange nødsaget til at gaa under Jorden. Heldigvis viste vor Ængstelse sig begge Gange at være uden Grund, og nu bagefter forekommer mange af vore Forsigtig-

hedsforanstaltninger os taabelige, men Smilet stivner, naar man tænker paa, hvor nervøs man efterhaanden blev — det maa ikke have været behageligt for ens Mor, naar hun fik et næsvist Svar eller slet intet paa sine Spørgsmaal." (Student 1945).

En fjerde skriver:

„I manges Omdømme staar et Gymnasium som en Stat i Staten, en Verden for sig, hvis Indvaanere aldrig udsættes for at se Livets Virkelighed i Øjnene. Staar man en mild Sensommerdag i den stille Saxogade, hvor Katedralskolen har til Huse, og ser Solen skinne paa de ærværdige gamle Rødstensmure, faar man da ogsaa umiddelbart det Indtryk, at bag disse raader en Atmosfære, der mere har Tilknytning til Fortiden end til Teknikkens Tidsalder. Den Stilhed, der strømmer en imøde derfra — maaske afbrudt af fjern og dæmpet Sang fra Skolens Sanglokale — er med til at forstærke dette Indtryk.

Men man skal ikke opholde sig mange Timer inden for Skolens Port, før man opdager, at hverken ærværdige Mure eller hævdvundne Traditioner har formaaet at holde Livet ude. Den Opdagelse har jeg selv gjort. Jeg begyndte min Gymnasietid med det Forsæt, at de tre næste Aar udelukkende skulde helliges Studierne, men jeg erfarede snart, at som Gymnasiast af en Tid, hvor saa stærke Kræfter rører sig, er det umuligt kun at aande for Matematik, Fysik og Historie. Og jeg blev ogsaa hurtigt klar over, at Skolen hverken krævede eller ønskede en saadan Afsondring fra Livets Virkelighed. Jeg følte, at netop det, Skolen bibragte mig gennem sin Undervisning, var med til at aabne mit Sind for det, der foregik i Verden omkring mig. Jeg saa, at det gamle Ord: *non scolae sed vitae her*, i mange Timer, blev praktiseret i bogstavelig Forstand.

Jeg tror, at de fleste Gymnasiaster, som jeg, har følt, at vi i den usædvanlige Tid, vi oplevede, ikke kunde sidde stille og se paa, at de Begreber, som Skolen havde lært os at værdsætte, blev traadt under Fod. Vi maatte gøre noget; men *hvad* vi kunde gøre, blev vi først paa et senere Tidspunkt klar over.

Gradvis var Modstandsbevægelsen groet frem. Den vandt flere og flere Tilhængere, og i Begyndelsen af 1943 kom ogsaa jeg i Forbindelse med den. Det gik til paa følgende Maade: Jeg var paa nævnte Tidspunkt Deltager i en Studiekreds over Socialpolitik. Ved Siden af det egentlige Emne for denne Studiekreds, kom den øjeblikkelige Situation til at optage os mere og mere. Der blev i vor Kreds rejst Forslag om at udgive et illegalt Blad; men da dette viste sig at være uigennemførligt, søgte vi og kom i Forbindelse med en allerede eksisterende Bladgruppe i Randers. Et Samarbejde kom i Stand, og herefter modtog vi regelmæssigt Blade til Uddeling. Dette varede ved til Sommerferien, saa rejste jeg paa Landet, og Forbindelsen blev delvis afbrudt.

Straks efter Sommerferien opsøgte jeg en af mine Kammerater fra Studiekredsen, Bankassistent Niels Erik Vangsted, for at faa Forbindelsen genoptaget. Vi havde en Samtale herom en Eftermiddag. Den følgende Nat (18. August) faldt han under en Ildkamp med Tyskerne i Rold Skov. Og med hans Død var Forbindelsen med alt illegalt Arbejde helt afbrudt, idet de øvrige Medlemmer af Gruppen maatte flygte.

I Løbet af et Par Maaneder kom jeg imidlertid i Forbindelse med en anden Bladgruppe, hvorigennem jeg herefter modtog ca. 100 Blade til Uddeling ugentlig, foruden at jeg fik en Del illegale Bøger at sælge. Paa den Tid — efter at 29. August havde givet Frihedsbevægelsen Næring — rejste en af dens førende Mænd, Arne Sørensen, gennem sine „Niels Jydes Breve“, Opfordringen til at danne de saakaldte Seksmandsgrupper.

Et Par Tilløb til at komme med i en saadan Gruppe mislykkedes for mig. Jeg fortsatte med Bladvirksomheden endnu nogle Maaneder, indtil ogsaa denne Gruppe sprængtes.

Nu var vi imidlertid blevet nogle Stykker, der kunde begynde paa en selvstændig Bladvirksomhed, som vi drev ved Siden af Distributionen af „Budstikken“, der dengang udgik fra Aarhus. Vore egne Blade fik ikke — paa Grund af tekniske Vanskeligheder — nogen større Udbredelse, men vi udsendte med Held nogle illegale, dupliserede Bøger, bl. a.

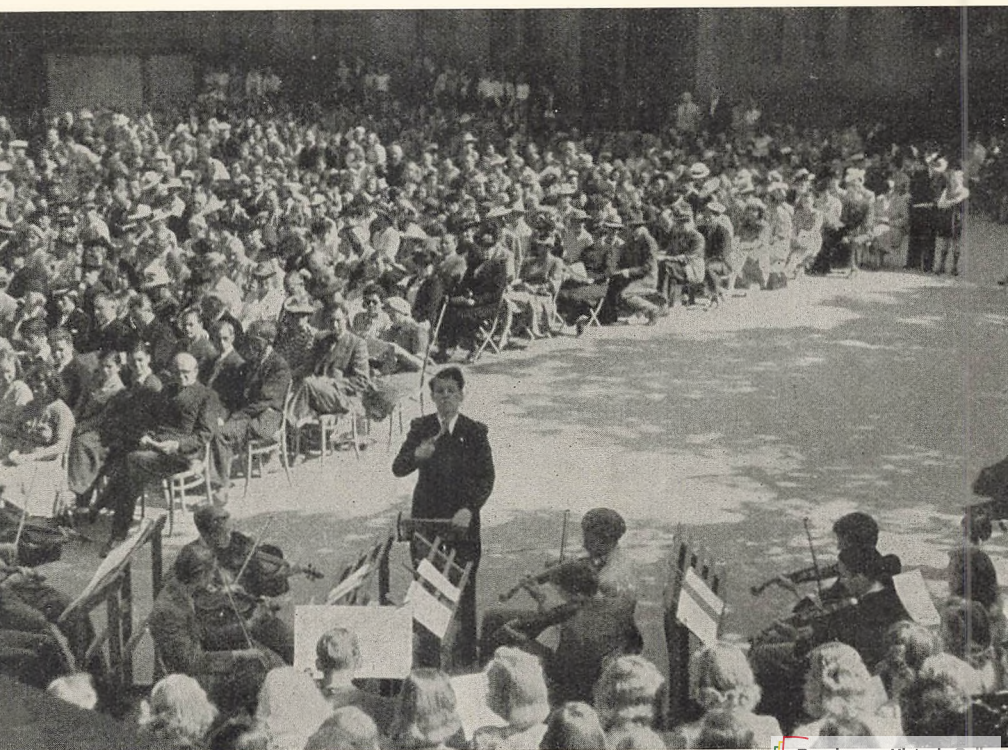
Skolens Gymnastiklærer, Løjtnant Bang, er glad for atter at kommandere et Kompagni

Den mærkelige Hjemkomst 15. Maj

Skolen er glad for Japans Kapitulation (og Fridagen). Stemningen passer ogsaa paa 5. Maj

Den første Dimission efter Befrielsen

en Kaj Munk-Bog og en Digtsamling. Foraaret og Sommeren 1944 forløb under hektisk Travlhed — og alt saa saare lyst ud. Men midt i Oktober sprængte Arrestationen af en af Gruppens Medlemmer Arbejdet. Jeg maatte gaa under Jorden en Maaned, indtil Faren var drevet over. I denne underjordiske Periode var jeg dog ikke uvirksom, idet jeg i Lemvig, hvortil jeg var rejst sammen med en Kammerat, der ligeledes havde maattet tage Flugten, udgav et lokalt Blad, som vi trykte hos en af vore Kammerater i Randers. Dette Lemvigblad opnaaede kun at udkomme i eet Nummer. Saa rejste jeg tilbage til Aalborg og begyndte Skolen.

Jeg var imidlertid i Efteraarets Løb kommet i Forbindelse med en Sabotagegruppe og fik herigennem Instruktioner i Brug af Vaaben og Sprængstof; men der forløb nogen Tid, før vi blev kaldt ud til en samlet Aktion. Vort Arbejde i Vinteren og Foraaret indtil Befrielsen kom væsentligt til at bestaa af Vaabenmodtagelse og Jernbanesabotage.

I dette Tidsrum kom jeg paany ind i Dansk Samlings illegale Arbejde. Som Repræsentant for det illegale Dagblad „Morgenbladet“ rejste jeg ud i Omegnen for at oprette Læsegrupper og for paa anden Maade at virke for dets Udbredelse. Samtidig fik jeg til Opgave at rejse ud og danne nye Militær- og Sabotagegrupper af Dansk Samlings Medlemmer i Oplandet og Storaalborg.

Saa kom den 5. Maj, hvorefter fulgte tre Maaneders ensformig Vagttjeneste, indtil jeg efter Sommerferien igen begyndte i Skolen. Min Deltagelse i Modstandsbevægelsen var endt.

Nu bagefter kan man jo spørge sig selv: Hvad har det Arbejde, der nu er slut, betydet for en. (Vendte man Spørgsmaalet om og spurgte, hvad har min Indsats betydet i Frihedskampen, vilde Svaret i bedste Fald blive: meget lidt). Paa det første Spørgsmaal tror jeg imidlertid, jeg kan svare: meget. Det er maaske vanskeligt at finde klare Udtryk for, hvad det har betydet, men jeg er overbevist om, at min Deltagelse i Modstandsbevægelsen har givet mine første Ungdomsaaer et Indhold — en Livserfaring — som jeg vil kunne høste godt

af mange Aar fremover. Man lærte først og fremmest at værdsætte virkeligt Kammeratskab; man fik Kendskab til adskillige Mennesketyper; man fik Lejlighed til at studere sine Kammeraters Bevæggrunde til Indtrædelsen i Modstandsbevægelsen; mange var gaaet med af Eventyrlyst; men naar denne Eventyrlyst blot virkede i den rigtige Retning, kan der vel ikke siges at ligge noget forkasteligt heri; andre gik med af Pligtfølelse, bevidst eller ubevidst — og en lille Del gik med af ren Idealisme.

En hel Del Minder har man jo ogsaa om den Tid, der er gaaet. Lyse og mørke mellem hinanden; men til sin Tid vil det nok vise sig, at de lyse vejer tungest. Iblandt er der Hændelser, der staar særlig skarpt i Mindet — flere af dem med et humoristisk Skær over sig.

Jeg husker f. Eks. den om ham, der faldt i Søvn paa et Høloft. Vi var blevet færdige med at samle Vaaben sammen efter en Nedkastning og var søgt ind i en Lade for at hvile, idet vi ikke kunde tage af Sted, før det blev lyst, p. Gr. a. Faren for at møde de tyske Patruljer, der altid afsøgte Landevejen, naar de havde faaet Færten af, at en Nedkastning havde fundet Sted. Vi krøb ned i Høet for at holde Varmen. Ved Dag gry stod vi op og kørte hjem. Lederen af Vaabenmodtagelsen var dog blevet tilbage for at syne Skjulestederne for de modtagne Vaaben. Da dette Arbejde var endt, og han var ved at sætte sig paa Cyklen, saa han pludselig en af Kammeraterne komme farende oppe fra Laden, med Høstraa hængende i Tøj og Haar — og et forvirret Udtryk i Øjnene: „Hvad er den af, hvor er de henne allesammen?“ spurgte han. Saa først gik det op for ham, at man slet og ret havde glemt ham i Høet, og han havde glemt at vaagne!

Vi havde engang faaet til Opgave at skygge en mistænkelig Person. Da der var to Grupper om det, hvis Medlemmer ikke kendte hinanden, resulterede det i, at to Mand af den ene Gruppe en hel Aften skyggede en Mand af den anden, før Fejltagelsen blev opdaget. Adskillige lignende Hændelser kunde fortælles.

Nu bagefter er man tilbøjelig til kun at fæstne sig ved de

lyse Minder. Dengang var det de mørkere Sider af Arbejdet, der var de fremherskende.

Selv om de Sabotagehandling, man kom ud for, langt fra var af de store og meget betydningsfulde, og selv om Aktioen i sig selv ikke tog lang Tid, maaske forløb der kun en Time fra det Øjeblik, man gik ud, til man var hjemme igen, kunde en enkelt Aktion dog let optage en saaledes, at i flere Timer før og efter Udførelsen var ens Tanker kun opfyldt af den. Man var i en saadan Tilstand, at alt Arbejde med Bøjerne var udelukket. Maaske kan dette betegnes som noget ganske naturligt; — maaske har man ikke ejet tilstrækkelig Ro, Nøgternhed og Kraft til at holde sine Nerver i Orden. I alle Tilfælde forholdt det sig saaledes. Man fik maaske allerede i Skoletiden at vide, at i Aften skulde der ske noget. I Nat Kl. 1. Saa slæbte man sig uopmærksomt, adspredt gennem de sidste Timers Undervisning. Og naar man kom hjem, var det ikke Lektierne til næste Dag, man kastede sig over, nej, man for rastløs og uden Maal og Med omkring, man aabnede en tilfældig Bog, læste et Par Linier i den, lukkede den igen. Saaledes forløber Eftermiddagen. Mørket falder paa. Gang paa Gang gennemgaar man, hvad der skal ske, og hvad der *kan* ske. Og saa naar man endelig Tiden til at gaa hjemmefra. Man bliver med eet grebet af febrilsk Travlhed, jager i en Frakke og springer ned ad Trappen, ud. Man travert hurtigt henad Brostenene. Selv om man ikke i Øjeblikket har noget paa sig, der adskiller en fra en hvilken som helst anden Nattevandrer, har man alligevel den Følelse, at det staar skrevet paa ens Ryg, i hvilken Hensigt man er ude. Man mødes med Kammeraterne, faar udleveret Haandvaaben og Sprængstof og er saa klar til den endelige Udrykning. To og to, med lange Mellemlum, cykler man ud til den Banelinie, det i Nat skal gaa ud over. Selv om man mange Gange før er kommet ad denne Strækning, forekommer den i Nat en helt fremmedartet. Man samles paa det forud aftalte Sted, og saa snart Vagten har fjernet sig, lister man op paa Skinnelegemet, finder Sammenføjningen, lægger Sprængstoffet til Rette og anslaar Tidsblyanten, — hvorefter man roligt fjerner

sig, finder Cyklerne og kører hjemad. Man søger at berolige sine oprørte Nerver ved at tale om ligegyldige Ting, Vinsorter og Cigaretmærker. Man er glad, naar man endelig kan liste op ad den hjemlige Trappe. Man sniger sig ind paa sit Værelse og falder slapt ned i en Stol, ude af Stand til at foretage sig noget. Gaa i Seng? — end ikke dette lille „Arbejde“ kan man overkomme. Tænke? Vist fungerer Hjernen, men ens Tanker bevæger sig i en Ring. De samme og atter de samme Tanker dukker op og forsvinder i fuldstændig Tomhed. Hvad er det da for Tanker, der snurrer rundt i ens Hjerne? — ængstelige, glade, sørgelige? Nej, rent meningsløse Tanker, som slet ikke har nogen Tilknytning til Situationen. I lang Tid kan man sidde paa samme Maade, ubevægelig, indtil man endelig tager sig sammen og gaar i Seng. Skønt det er langt ud paa Natten, er man lysvaagen, og det varer endnu lang Tid, inden man falder i Søvn. Naar man vaagner næste Morgen, er man nok lidt tung i Hovedet og meget søvning, men man er atter næsten i Balance.

Vaabenedkastninger imødesaas altid med Forventning. Tit og ofte kom ens Taalmodighed dog ud for svære Prøver, naar man Aften efter Aften mødte paa samme Sted for at modtage Ordre, — samme Ordre: „Kom igen i Morgen Aften ved samme Tid.“ Endelig kom saa Aftenen, da det skulde ske. I spredte Grupper kørte man ud til Nedkastningspladsen, hvortil man ankom ved Ellevetiden. Man blev fordelt til Posterne, og Vagter med Maskinpistoler blev sat ud rundt omkring Stedet. Nu havde man bare at vente paa Flyveren. Ens Tanker fik i Ventetiden frit Spil. Jeg maa tilstaa, at jeg tit blev grebet af en vis Nervøsitet for, hvordan det hele vilde forløbe, — vilde vi blive overrasket af Tyskerne midt under det hele, ja, saa kendte vi jo Resten! Naar man saa hørte Sirenerne inde fra Byen blæse Alarm, var man klar over, at den ventede Flyver nærmede sig. Nervøsiteten gled af en. Og naar Øjeblikket kom, da Faldskærmene med Containers dalede ned, var Tankerne kun optaget af dette ene: at bjerge den værdifulde Last. Dette Arbejde kunde vare et Par Timer. Naar alt var bragt i Sikkerhed, fjernede vi os fra Stedet og

ventede, til vi, naar Dagen kom, kunde køre hjem og gaa i Seng.

Hvordan kunde nu alt dette Arbejde forenes med Skolearbejdet? Ja, det kunde det kun derved, at ens Lærere havde Forstaaelsen af de særlige Forhold, og at Skolen saa igennem Fingre med ens hyppige Fravær og venligst undlod at undersøge Rigtigheden af ens Sygesedler. For selvfølgelig var man ikke oplagt til at gaa i Skole Dagen efter en Vaabenmodtagelse, og i det hele taget kunde det ikke undgaas, at ens Arbejde blev meget forsømt. Uden Skolens indirekte Medvirken havde Deltagelsen i Modstandsbevægelsen i *det* Omfang, været umulig. Ved flere Lejligheder fik Skolen direkte at føle Ulemperne ved, at nogle af dens Elever brugte Tiden til andet end Lektielæsning. Jeg tænker paa de Gange, den havde Besøg af Gestapo. Et saadant Besøg kunde forme sig ret dramatisk. Samvittigheden var jo ret sort flere Steder — og ingen vidste, hvem det denne Gang gjaldt. Det kunde jo være en selv. For at sikre mig Muligheden for hurtig Flugt, havde jeg illegalt skaffet mig Nøgler til alle Dørene og sat mig grundigt ind i Planen over Skolebygningen.

Nu, da disse Dage ligger bag en, kan det forekomme en latterligt, at man dengang tog saa alvorligt paa mange Ting. Nu i Fredens Lys tager det hele sig ganske anderledes enkelt ud. Dengang var man tilbøjelig til at se en fjendtlig og farlig Person i ethvert Menneske, der stod uden for ens nærmeste Kreds. Nu bagefter ved vi jo meget vel, at saa at sige hver eneste Landsmand har været Deltager i Modstandsbevægelsen under en eller anden Form, at de alle var opfyldt af Ønsket om, paa enhver mulig Maade at være til Støtte for Modstandsarbejdet.

Men se alt dette var man jo ikke klar over den Gang, da Gader og Veje ved Nattetid laa hen i begsort Mørke." (Student 1946).

Svært er det at forklare og fremstille, hvorledes Besættelsestiden og det aktive Arbejde prægede Ungdommen. En af de unge har forsøgt det:

„En af Ungdommens kosteligste Gaver er efter min Mening Mangelen paa Evne til at kunne tænke et Problem til Bunds, til at kunne udlede dets Konsekvenser. Paradoksalt nok er det Ungdommens Styrke, denne Svaghed. Den fører nemlig med sig Evnen til at kunne begejstres for en Ting eller en Idé, blot Ideen eller Tingen virker umiddelbart tiltalende. Omvendt naturligvis, hvis det drejer sig om at skulle tage Standpunkt til noget utiltalende. Man kunde vende Paastanden om saaledes, at den blev til en Beskyldning mod Ungdommen for Overfladiskhed; men Overfladiskhed er en Fejl, det andet en Kvalitet. De, der ikke er i Stand til at se det, har enten glemt, hvad det vil sige at være ung, eller har aldrig været det, ligesom der er Mennesker, der aldrig er naaet over i det voksne Stadie.

Man roser den Ungdom, der i Besættelsestiden ydede den nødvendige Indsats, hæver den laurbærkranset til Skyerne. Hvorfor? Gjorde den andet end ikke at svigte sig selv? Jeg tror det ikke. Den havde Tillid til sig selv og tvivlede ikke et Øjeblik paa, at den Vej, den var slaaet ind paa, var den rigtige. Resten var ligetil, den levede i Nuet, glemte sig selv, ja, glemte ofte Familien, men aldrig et Øjeblik glemte den Kammeraterne. Under saadanne Omstændigheder er det forholdsvis let at spille den Rolle, som udenforstaaende karakteriserer som Helterollen. De vil maaske sige, at det er en noget kynisk Dom at fælde, en noget letkøbt Dom. Men efter de Erfaringer, jeg har gjort — og andet maa det naturligvis ikke tages for — er den retfærdig. De fleste af de unge Mennesker, jeg traf i Krigens to sidste Aar, var saaledes; de oversaa fuldstændig det Hensyn til deres egen Sikkerhed, man kunde have ventet, de vilde have taget; de kunde blive bange — naturligvis —, faa karruselagtige Fornemmelser i Mellemgulvet ved Tanken om, hvad der kunde ske. Men derfra og til at tænke paa at holde op var der et uoverstigeligt Svælg. Kun sjældent eksisterer det samme Svælg hos Faderen og Moderen, der derfor let fik den Opfattelse, at Sønnen egentlig i hele sin Handlemaade var udpræget egoistisk; og

maaske havde de Ret, maaske ikke — det er vanskeligt at afgøre.

I samme Aandedrag som man priser Ungdommen for dens Indsats, siger man: „Ja, og er det ikke pragtfuldt, at det var i Ungdommens Rækker, at Forstaaelsen af, hvad der var nødvendigt, først opstod?“ — og saa glemmer man, at den „Forstaaelse“, det her drejer sig om, var en hed, berusende Kriblen, der langsomt bredte sig fra Fødderne op gennem Kroppen til Haaret og gav Ofret det Indtryk, at han havde Luseinfektion af tredje Grad, og som Aarene havde sørget for ikke kunde opstaa hos ældre Mennesker. Gadebilledet og hele Atmosfæren frembød rige Lejligheder for disse kriblende Fornemmelser til at boltre sig; og derfra og til at gaa rundt med en Bombe i Lommen, og anbringe den paa passende Steder, er der ikke langt, hvis man vel at mærke er saa heldig at have en Bombe.

Jeg har prøvet at forklare min Opfattelse af, hvorfor Ungdommen maatte handle, som den gjorde; men jeg har ikke omtalt, hvad den efterhaanden kom til at tænke om de Ting, den havde med at gøre, og om de Begreber, den beskæftigede sig med, og det burde jo egentlig have været det centrale.

Ungdommen har haft en enestaaende Lejlighed til at komme de Begreber paa nært Hold, som man ellers kun saa paa Tryk i Historiebøgerne, skrev Digte eller Sange om eller hørte foredraget til Vækkelsesmøder; og Resultatet er blevet, som man maaske kunde have forudsagt, at det falske, forlorne og opstyltede har maattet vige Pladsen for det afdæmpede, kølige Syn paa Tingene, som man uvilkaarligt anlægger, naar man lærer dem at kende, som de er, og ikke som man siger, de er. Mange unge er kommet til at nære en sand Afsky mod at bruge blomstrende Vendinger om de Værdier, de mener er de centrale, ja, saa vidt kan det gaa, at de skammer sig, rødmer, naar andre omtaler dem; eller de omtaler dem selv kynisk og foragtligt — som en Slags Modgift, formoder jeg. Udviklingen er gaet den Vej, fordi de unge har følt, at de

etiske Værdier, som dannede Rygraden i deres Kampeevne og Kampvilje, meget hurtigt vilde miste deres Kraft, saafremt de blev draget frem til offentlig Begloelse. Derfor erfarede man det mærkelige, at Begreber som Nationalfølelse, Kongetroskab og Fædrelandskærlighed saa godt som aldrig omtaltes af de Folk, som handlede. For dem var de underforstaaede Realiteter og havde intet at gøre med de Fraser, som blev udslynget af de Mennesker, der følte sig sikrere med Munden fuld af Mel. Det gik en af mine bedste Kammerater — dengang Redaktør af et af de store illegale jyske Blade — paa den her omtalte Maade. Han blev efterhaanden synligt led ved ustandselig at skulle pynte sine Artikler med Udtryk og Gloser af den mest banale Art, blot for at holde Kedelen kogende, som han udtrykte sig. „Det danske Folks enestaaende Kampvilje“ — Sludder! — Som Steinbeck lader den tyske Oberst i „The Moon is down“ sige: „Intet Menneske og intet Folk er fredeligt,“ blot skal man naturligvis ikke træde dem lige haardt over Tærne for at faa en Reaktion.

Som saa mange af den Tids unge var min Kammerat en glødende Idealist, han skyede intet af de Midler, som laa inden for tilladelig Ramme, til at naa Maalet. Indebar de Farer for ham selv, konstaterede han det blot som et Faktum, man maatte tage med i Beregningerne.

Hvad gav ham da den ukuelige Kraft og Tro paa sig selv, som var nødvendig? — Vi vilde umiddelbart tro, at kun Had kunde være saa skabende. Men det var langt fra Hadet, der var hans Styrke, det var noget helt andet, nemlig *Følelsen af at være fri*, fri, i Kamp paa lige Fod med Fjenden. Var Kampen da lige? vil De spørge, — og Svaret vil blive Ja. Ganske vist var Tyskerne rent militært overlegne; men til Gengæld havde Frihedsfronten Udspillet, og det er det, der rent psykisk har Betydning. De unge fandt i Frihedsfronten endelig en Plads, hvorfra de kunde se Fjenden lige i Øjnene og slaa til, naar det passede dem. Jeg nævnede, at den sejge Udholdenhed, som karakteriserede de unges Indsats, ikke var et Produkt af Had, og jeg tror, at en af Grundene hertil var, at de unge instinktivt følte, at det bragte dem et Hestehoved foran Fjenden at adskille sig

fra dem ogsaa paa det Punkt. I det fjendtlige System var en af Grundpillerne netop Hadet, og det maatte uvilkaarligt give en vis aandelig Overlegenhed at vide, at man ogsaa paa dette Punkt stod paa et andet Grundlag end Fjenden. Denne Mangel paa Had kunde i mange Tilfælde udvikles til det utrolige. En anden af mine Kammerater var saaledes havnet hos Gestapo og blev i en Maanedstid hveranden eller hvertredie Dag pryglet saaledes, at han til sidst ikke lignede noget særligt; men det pudsige var, at i de Dage, hvor han ikke fik den haarde Medfart, diskuterede han, uden paa nogen Maade at føle sig hemmet, Kunsthistorie med Bødlen. De diskuterede bl. a. Thure Hastrup: Stilarternes Historie og Broby-Johansen: Hverdagskunst, — Verdenskunst, som Gestapomanden begge havde læst. Det er klart, at denne Gestapomand, uden maaske selv at vide af det, led et stort Nederlag i Kampen med Fangen. Samme Fange blev i Januar 1945 sendt til Dachau og kom hjem over Sverige med Røde Kors Transporterne. Heller ikke Opholdet dernede havde kunnet skabe et Had i ham til den Menneskegruppe, der hedder Tyskere. Jeg mener her med Had et blindt kategorisk Had, som vi ofte træffer hos vanskabte Idealister. Derimod kendte han særdeles godt til den Afskygning af Hadets Væsen, som vi kalder Afsky.

Man kunde nu tænke sig, at det maaske var paakrævet at oprette et Reservat for disse unge Mænd, der under Krigen faktisk har levet i et andet Samfund, et Samfund, hvor de almindelige Love ikke gjaldt, hvor Krigens Love gjaldt, selv om der ikke var nogen synlig Forskel paa den Tilværelse, de levede, og den, de øvrige levede. Men jeg tror det ikke. Disse unge Mænd betragter nu det Job, de har haft under Krigen, som simpelt hen et Stykke Arbejde, der skulde udføres under lidt unormale Forhold. Jeg kender et Par Stykker, der har været med til at likvidere Stikkere. De kunde ikke engang i deres vildeste Fantasi tænke sig at begaa noget lignende i Dag. Det er et afsluttet Kapitel i deres Liv, som forsvandt ud af deres Tilværelse med den 5. Maj. Men een Ting kræver de: Retfærdighed. Ser de ikke som Løn for

deres Indsats eller, lad os hellere sige, som en rimelig Frugt af deres Anstrengelser Retfærdigheden og Sandheden sat i Højsædet, sker der eet af to: — enten blæser de — for at sige det vulgært — det hele et langt Stykke, eller ogsaa drager de Nytte af de Erfaringer, de har gjort under Krigen, og forbereder sig paa at tage fat igen. Den første Udvikling er uden Tvivl den farligste.

Jeg har her prøvet at give Dem et lille Indtryk af, hvilke Tendenser der under Krigen efter min Mening har været de fremherskende. Naturligvis er det langt fra den hele Sandhed; mange unge var de samme, da de gik ud af Krigen, som da de begyndte paa den, maaske er det desværre de fleste." (Student 1945).

*

Fællesfølelse mellem Lærer og Elev havde der naturligvis ogsaa været før i mange Tilfælde, man stræbte jo ofte mod det samme: Bibringelse og Erhvervelse af almen Dannelse og faglige Kundskaber og Dygtiggørelse, og gensidig Sympati havde i mange Tilfælde bundet sammen. Men aldrig havde der været en Fællesfølelse og et Fællesskab som nu. Nu var Indsatsen saa stor som ingensinde, det var Danmarks Frihed, der kæmpedes for, og den Kamp var alle fælles om; og Risikoen, som mange, baade ældre og yngre, løb — Fængsel, Tortur og Henrettelse var ikke fjerne Muligheder — skabte en Hjælpsomhed og et Sammenhold, som man før skulde have forsvoret.

„I de sidste Par Aar blev flere og flere af os optaget af Arbejde uden for Skolen, og de fleste Lærere viste herved en meget stor Forstaaelse over for os. Det hændte f. Eks., naar en Elev havde været under Jorden og atter kom i Skole, at Læreren — uden at spørge, hvilken Sygdom Eleven havde haft — spurgte, om han nu ogsaa var helt rask, og om det ikke var bedre at blive hjemme et Par Dage endnu osv., — saa kunde enhver lægge i det, hvad han vilde. Skolen var pludselig blevet som et Hjem for os, ja, mange betragtede den som et Fristed, fordi de dér følte sig mere sikre end

noget andet Sted. — Til at gøre denne Samfølelse saa stærk, bidrog ogsaa den Omstændighed, at Eleverne indbyrdes var bombesikre paa hinanden; havde en Elev f. Eks. maattet forlade Skolen i Utide, saa hans Taske laa derhenne endnu, ja, saa delte Kammeraterne ganske roligt Bøgerne imellem sig, lagde Tasken ind under Katederforhøjningen og afventede Begivenhedernes Gang.

Ja, jeg skal love for, Skolen havde forandret sig. Her er et andet lille Eksempel paa det. En Morgen var en af mine Kammerater blevet taget, og jeg maatte i den Anledning nogle Ærinder i Skoletiden, med det Resultat, at jeg dukkede op midt i 5. Time. Jeg sagde pænt: „Undskyld, jeg kommer for sent,“ og ventede ærlig talt et Par af de sædvanlige Spørgsmaal angaaende min Fraværelse; men nej, et høfligt: Bevares! var alt det Svar, jeg fik. Jeg synes egentlig, det er et meget godt Eksempel paa, hvilken Forstaaelse vi mødte hos Lærerne. Eller et andet Eksempel paa det samme: Det var en af de Dage, da Gestapo aflagde Besøg. Skolens Elever var som sædvanlig myldret ned i Gaarden, og et Par af Eleverne gik og diskuterede det skete med en Lærer. Han havde øjensynlig mærket, at der var noget i Vejen med dem, for pludselig begyndte han ganske umotiveret at tale om Rektors Have; saa vidste de Besked med, ad hvilken Vej de skulde komme bort, om det blev dem for hedt. (Studine 1945).

Naturligvis var det under disse enerverende og distraherende Forhold vanskeligt, ja, vel umuligt at koncentrere sig om Skolens Stof, ja, meget følte Eleverne som fjernt og dem uvedkommende;*) men paa den anden Side har denne sympatiske Indstilling bevirket en større Modtagelighed og altsaa rigere aandeligt Udbytte: „Jeg tror ikke, at en saadan Abenhjertighed fra den ene Side og en tilsvarende Forstaaelse fra

*) „At Skolens Stof tit maatte forekomme dem at staa i skærende Modstrid med det, der foregik udenfor, er jo kun saa rimeligt. I Virkeligheden er jeg forbløffet over, at de mobiliserede saa megen Interesse, som de gjorde. Fra mine Klasser kan jeg huske, hvorledes de opponerede mod f. Eks. Aarestrup og Bødtcher. Jeg tror næsten, disse Vers fyldte dem med Foragt, og de var alligevel for unge til at forstaa, at den rene Kunst

den anden nogensinde før i Skolens Historie har været mulig. Var den rent kundskabsmæssige Tilegnelse af Stoffet maaske ringere end tidligere, tror jeg dog, at det Udbytte, vi har faaet af Undervisningen, særlig i de humane Fag, netop gennem Følelsen af Sammenhold og som Regel gensidig Forstaaelse og naturligvis gennem det videre Perspektiv, Tiden gav, var langt større end normalt. Jeg ved godt, at mange vil benægte dette, men jeg tror alligevel, at jeg har Ret," — og det har han sikkert. (Student 1945).

*

I Løbet af Efteraaret voksede Usikkerhedsfølelsen stadig, og man ventede i stigende Grad Gestapobesøg paa Skolen. Man drøftede derfor, hvad der kunde gøres for maaske at redde eftersøgte Elever. Meget ventede man ikke af de Foranstaltninger, der blev truffet, men man fandt det dog rigtigst ikke at lade noget være uforsøgt, der maaske i en given Situation kunde hjælpe en Smule. Derfor skete der følgende:

I Oktober blev Skolens Kartotek sendt bort til en Kollega i Hasseris; iøvrigt vidste kun et Par, hvem det var. Planerne over Elevernes Pladser i Klassen (med deres Navne) fjernes. Derimod lod man de alfabetiske Elevfortegnelser hænge, hvilket iøvrigt foraarsagede, at en Del af dem senere blev tilintetgjort af Eleverne; et Hærværk, som selvsagt ikke blev paatalt.

Forbindelsesdørene mellem Klasseværelserne blev laast op; ligeledes blev Dørene til Loftstrapperne laast op. Kun een Gang blev det konstateret, at den frie Adgang til Loftet var misbrugt af nogle Elever i et Frikvarter.

1. November indførtes — i Lighed med, hvad man havde gjort andetsteds — et nyt System for Kontrol med fraværende.

ogsaa i en saadan Situation kan have sin Værdi. Naar jeg fortalte dem, at Baudelaires Digte under forrige Krig blev solgt i uanede Oplag i Frankrig, og at altsaa de franske Skyttegravssoldater har haft Brug for dem, eller meddelte, hvilke Bøger Thomas Dinesen læste, kunde de jo nok indse, at en saadan Kunst kan betyde et Helle; men for deres egen Part troede de nu ikke paa det."

Fraværelsesbøgerne blev inddraget og fjernet fra Skolen, og i Stedet afleverede Ordensduksen hver Dag efter Skoletid et Stykke Papir med de sædvanlige Oplysninger til Inspektør. Den kst. Rektor foretog saa Indførelsen i Protokollen hjemme. Som officiel Grund til det nye System blev givet, at det vilde lette Arbejdet for den nye kst. Det vakte indvendig Munterhed hos nogle. — I særlig kritiske Tider gik Skolens Leder straks om Morgenen rundt i visse Klasser og noterede de fraværende ned — af Hensyn til eventuelle „Forbrydere“ — saaledes at han, hvis uønsket Besøg skulde finde Sted, med Sikkerhed kunde vide, om vedkommende Elev var fraværende, og lægge sin Fremgangsmaade an derefter. — Naar det var kendt, at en Elev var blevet arresteret, gik Skolens Inspektør straks om Morgenen rundt og fortalte det, undertiden med det Resultat, at nogle Elever forsvandt fra Skolen. — Under Gestapobesøgene paa Skolen gik Inspektorerne ligeledes rundt og spurgte, om Eleverne havde noget, de vilde af med, og saa forsvandt meget af, hvad der var i Tasker og Mapper i Ovn. Ved samme Lejlighed gled ogsaa en Del Elever ud gennem Rektors Have for at advare eller at gemme sig.

Et Led i disse Bestræbelser var ogsaa Oprettelsen af Skolens første *Elevraad* (Februar 1945).

Foranledningen til dets Dannelse var følgende:

Paa et Møde i „Ydun“ blev der af en III G.er rettet et Angreb paa Bestyrelsen i Anledning af en Terminstil, som en af Skolens Lærere havde givet negativ Karakter for, paa Grund af et Par antinazistiske Sætninger. Man mente, at det var Bestyrelsens Pligt at sætte Foreningens Magt ind, i Stedet for at tolerere noget saadant.

Bestyrelsen forsvarede sig med, at dette ikke laa inden for Foreningens Kompetence, men Angrebet havde fremkaldt saa megen Bevægelse, at man mente, der burde gøres noget, og paa et Diskussionsmøde blev et Elevraad foreslaaet. Elevraadet var altsaa i første Omgang tænkt som en Hjælpefaktor for Eleverne.

Der blev sendt en Deputation til Lektor Stegmann, og paa et senere Møde mellem denne, Inspektorerne og Deputationen

blev Elevraadets Arbejde gennemdrøftet, hvorefter III G. valgte fem Medlemmer, deraf en Pige.

Elevraadets Arbejde udformede sig da lidt efter lidt. En af de første Opgaver, det blev stillet over for, var Tilrettelæggelsen af et Alarmeringsystem, hvormed Skolens Elever hurtigt kunde tilkaldes, i Tilfælde af Evakuering af Skolens Samlinger og Inventar. Man frygtede nemlig, at Tyskerne skulde tage Skolen til tyske Flygtninge. Arbejdet var stort, idet der skulde kunne tilkaldes næsten 500 Elever i Løbet af kort Tid.

Ogsaa Besættelsestidens Problemer blev Raadet stillet overfor. Naar man ventede Gestapobesøg paa Skolen, søgte Raadet at gardere Eleverne ved Hjælp af Vagtposter el. lign., og Lektor Stegmann søgte ofte Raadet om Oplysninger angaaende de illegale Elever, naar disse forsvandt fra Skolen. Var en Elev fraværende, saa var det et Spørgsmaal, om det var af Sygdom eller af „underjordiske Hensyn“.

Elevraadet virkede saa heldigt, at Forsøget gentoges for Skoleaaret 1945—46.

*

Onsdag Aften d. 28. Februar sprang der en Bombe paa Jernbanelinien lige Øst for Skolen. Lufttrykket bevirkede, at der knustes et stort Antal Ruder. Et Skinnestykke slyngedes over Skolen og faldt ned paa Rektorboligens Tag, hvorved Taget og Pedellens Køkken beskadigedes; et andet Stykke blev fundet i Skolehaven, et tredie i Fysiksamlingen. Nogle Lærere, der sad i Lærerværelset, fik en Forskrækkelse, da en Sten røg ind gennem Vinduerne og ramte Væggen; de krøb paa Gulvet ud ad Døren.

Lørdag var Ruderne sat i (800 Kr.). Søndag ny Sprængning, hvorved Ruderne atter gik (900 Kr.).

Ingen beklagede Pengene, men derimod, at det kun var det ene Spor, der var sprængt. —

En Dag var der voldsom Skydning ved Viadukten. I Realklassen kunde man se et underligt Syn. Lærerne havde ladet

alle Eleverne sætte sig paa Gulvet, og han sad selv midt imellem dem og underviste videre.

*

Den 13. December kom to Mænd ind paa Rektorkontoret. De legitimerede sig som tysk Sikkerhedspoliti. Den ene af dem var dansktalende, en i sjælden Grad modbydelig Type; man vurderede ham straks til at være Gøgler paa Dyrehavsbakken eller lignende af laveste Kvalitet; temmelig høj, kraftig, gusten Farve, store, udvæltende Øjne, grove Træk, Forbrydertype.

Han førte Ordet og forlangte at faa udleveret en Dreng ved Navn Vagn Jensen. Lektor Stegmann sagde, at han ikke mente, vi havde en Elev af det Navn paa Skolen, og gik, da han jo ikke allerede nu kunde kende alle Eleverne, over paa Lærerværelset for at indhente Oplysninger (det var Frikvarter), hvor det bekræftedes, at vi ikke havde nogen Elev af det Navn. (Her var det, den tidligere S. 95 fortalte Episode med Adjunkt H. indtraf. Han blev ført tilbage med Pistolen i Ryggen og Hænderne i Vejret). Efterhaanden var alle Lærerne samlet, og det var tydeligt at mærke, at navnlig Tyskeren følte sig ilde tilpas over for den kompakte, latente Forbitrelse. De vilde ikke tro paa Forsikringen, at den omtalte Dreng ikke gik paa Skolen, og „Danskeren“ erklærede rasende: „Hvis I har løjet, skal hele Bulen blive ryddet og hele Banden smidt paa Porten!“

Under yderligere Trusler forlod de Skolen. I Mellemtiden var Frikvarteret forbi og Eleverne ringet ind. Men de stod alle paa Gangen og paa Trappen, og det var en ubehagelig Tur for de fremmede at bane sig Vej mellem dem, de stod ganske stille derude, uden iøvrigt paa anden Maade at demonstrere.

Bagefter kom et Par Elever og bad om at maatte tage ud paa Brøndsteds Skole for at advare den paagældende. Der blev sagt til dem, at saadan noget maatte de ikke spørge om. Advarslen naaede derud, men da var Drengen forlængst af Vejen.

Det blev aftalt, at hvis Gestapo kom igen, skulde man prøve

at ringe ud, saa der blev en passende Forvirring. Tillige var det ordnet saaledes, at alle Indgange til Skolen var laasede; vilde nogen ind, maatte de først over til Pedellen.

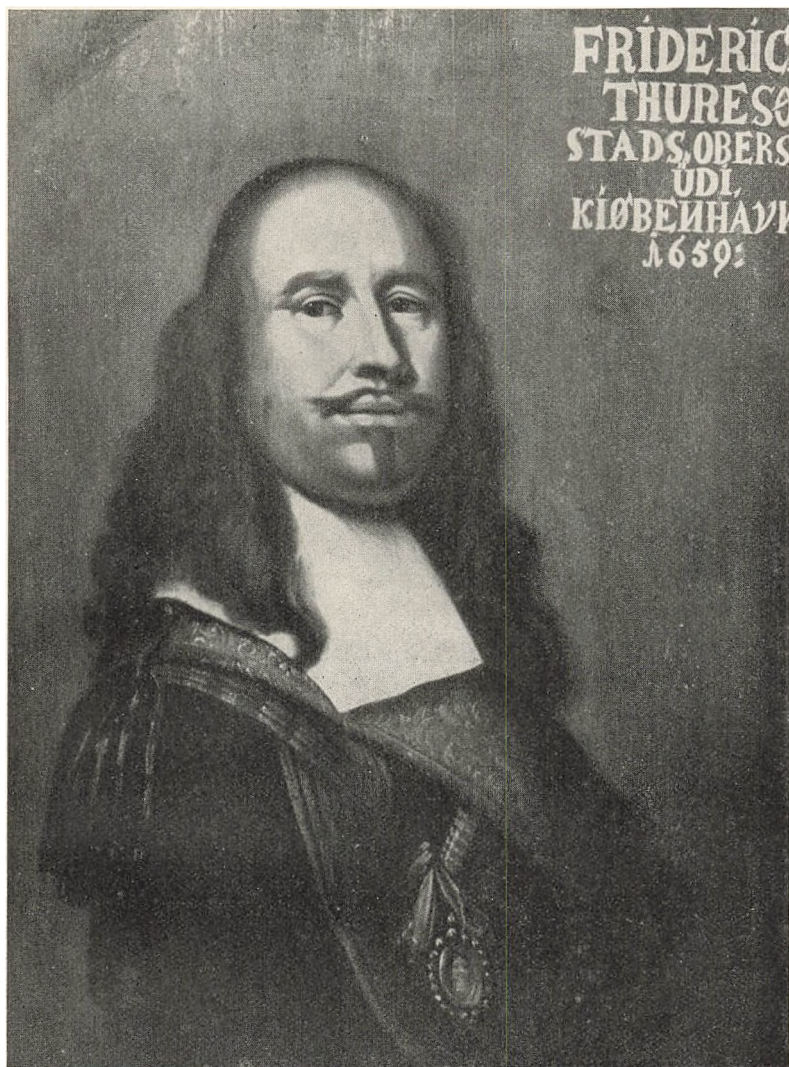
Fem Dage senere (18. December), 10 Minutter ind i anden Time (10,15) ringede Klokken voldsomt til Frikvarter — i Utide altsaa. Da Lektor Stegmann kom ud paa Gangen, stod tre Gestapofolk der (et Par kvikke Gymnasieelever havde set dem komme i Bil og gaa over til Pedellen, og havde handlet efter Konduite).

De sagde, at de var kommet for at faa fat i Adjunkt L. Lektor Stegmann gentog Navnet saa højt som muligt, for at det kunde blive opfattet af andre, hvad det vistnok ogsaa blev, og et sikkert paalideligt Rygte vil sige, at en Lærer med lange Ører stod inde i Forværelset under de følgende Forhandlinger paa Kontoret.

Lektor Stegmann begyndte med at henvise til en Skrivelse af 17. Oktober 1944 fra Dr. Best om, at han „grundsätzlich“ ikke vilde lade foretage Arrestationer i danske Skoler (dog at der jo kunde være tvingende, konkrete Grunde).

Tyskeren (Walter Thiel) (der var to af dem og en „Danskere“) svarede, at han naturligvis kendte denne, men at Sagen først var blevet ham bekendt nu, saa de maatte slaa til med det samme. Dette diskuteredes længe, en 10 Minutter, „Danskere“ sagde bl. a., at man selvfølgelig ikke vilde gøre „anstændige“ Danskere noget, der „rettede sig efter deres Konges Ord“; underligt var det at høre disse Ord fra en Forræders Mund. Lektor Stegmann endte med at sige, at han flere Gange over for Skolen havde formået til Ro; han mente, han havde en vis Indflydelse paa Elever og Lærere, men denne Indflydelse vilde gaa tabt, hvis han gik med til at udlevere en Lærer, hvad der vilde vanskeliggøre Forholdene paa Skolen for Tyskerne, ved at Eleverne stillede sig mere fjendtligt.

Men Tyskerne holdt fast paa, at de skulde have L. med, og da der var gaaet temmelig lang Tid, gik Lektor Stegmann med dem over paa Lærerværelset for at se efter, hvor L. var (da der naturligvis ikke var noget Skema paa Kontoret). Her

*Frederik Thuresen forsvarede Landet
paa Københavns Volde 11. Febr. 1659*

*Frode Vesterby forsvarede Landet
i Haderslev 9. April 1940*

konstateredes det, at det var det store Frikvarter! og at L. plejede at gaa hjem i det.

Nu fik Gestapo travlt. De to satte sig i Bilen og for til L.s Bopæl, medens den tredie blev paa Kontoret, hvor han sad ganske stille, medens Lektor Stegmann gav sig til at slaa op i nogle Bøger, der laa i Vinduet, saa at man paa Pladsen kunde se, at han stadig var der. En Gang gik han ud paa Gangen og vekslede et Par Ord med en Lærer og fik Vished for, at man var klar over, at det var L., det drejede sig om. Tyskeren stillede sig i Kontordøren og kiggede.

Noget efter kom de to andre tilbage, og nu var de forbitrede og udrød: „Sie haben uns beschwindelt“ og kom med forskellige Trusler. De vilde have L.s Billede (som jo ikke fandtes paa Skolen!); de forlangte at faa en Beskrivelse af ham, Udseende, Paaklædning, Data etc. De var klar over, at der var noget mærkeligt ved, at der ingen Lærerfortegnelse var; de maatte nøjes med et Skoleprogram, som de tog med sig. Lektor Stegmann stod længe og ledte efter en Lærerfortegnelse i Meddelelser fra Ministeriet; han fandt den ikke, „faktisk p. Gr. a. en vis Nervøsitet“ — men da han bladede det ene Bind igennem efter det andet, sagde de rent ud, at det var et Svindelnummer, hvad det altsaa i Virkeligheden ikke var, for det kunde jo ikke skade, at de fik den.

Stærkt begavede var de nu ikke. De kunde ikke finde paa at søge L. straks samtidig paa Skolen og i hans Hjem, og da de kørte, var de saa naive at tro, de kunde træffe ham hjemme. Da de kom tilbage til Rektors Kontor, forlangte de, at Stegmann skulde lade ringe ind, nu var de klar over, at det havde været et meget langt Frikvarter (Klokken var nu 11). Mens Eleverne gik ind, stod de og saa ud ad Vinduet, og — hvor utroligt det end lyder — de spurgte, da de saa et Par Lærere ude i Gaarden, om *det* var L.

Derpaa forlangte de at faa at vide, i hvilken Klasse han underviste. Det var en Gymnastiktide. I Gymnastiksalen stod en Samling smaa I. Mellem Drengene, kun iført Badebukser — men der var ingen L. Paa Vejen mødte de Adjunkt S. S. og

spurgte, om *det* ikke var L. Saa forlod de Skolen efter at have bebrejdet Lektor Stegmann, at han havde beschwindelt dem (hvad de kunde have Ret i), og paalagt ham ikke at omtale til nogen, hvad de havde sagt til ham.

Eleverne opførte sig ved denne Lejlighed, som ogsaa ellers, udmærket. De sagde ikke meget og spurgte ikke meget, men var ganske klar over Situationen. Selv havde Lektor Stegmann, siger han, en Fornemmelse som en Dreng, der er kommet godt fra en Gavtyvestreg.

Disse Besøg skabte naturligvis en vis Nervøsitet blandt Eleverne. Naar Døren til Rektorkontoret aabnedes, drejedes alle Hovederne i Klassen lige overfor som paa Tælling, og naar en Bil passerede udenfor ligeledes. Naar der lød Trin paa Gangen, kunde man i Klasserne mærke, at Eleverne ligefrem stivnede; de kiggede ud gennem Dørruden, og aandede op, naar den gaaende viste sig at være en Lærer eller en Elev, — og tog saa atter fat paa Arbejdet. Det hændte ogsaa, at hele Skolen blev ringet ned, engang der kom et Par skikkelige Danskere.

Midt i Januar blev et Par af Skolens Elever taget, og en forsvandt. Lørdag den 20. ankom tre Gestapomænd. En Vagtpost var blevet anbragt uden for Skolen. Trods en frygtindgydende Prøjsermine, vakte han med sit typiske Antræk (sorte Skaftestøvler, graa Ulster og brun Hat langt ned paa Hovedet) en vis trodsig Munterhed, som tydeligt nok irriterede ham. I al sin pistolbevæbnede Vælde var han psykisk set den lille, og det følte han vist. Pludselig vender han sig en kvart Omgang, trækker Revolveren halvt op af Frakkelommen og brøler: „Schweinhunde“. Den forønskede Virkning udeblev imidlertid; der var næppe nogen, der flyttede sig.

Imidlertid var de tre Gestapomænd, deriblandt Frans Toft, kommet ind i Skolegaarden.

Da Inspektoren spurgte, hvad de vilde, svarede de, at de vilde tale med „Forstanderen“. Da S. kom derned, spurgte de efter den forsvundne Dreng, men han var der altsaa ikke. De ytrede denne Gang intet Ønske om at komme op i Skolebygningen, men gik.

*

Vi skal nu lade en Elev gengive sine Udtryk fra denne Gestapotid:

„Om Natten for Biler med slukkede Lanterner gennem Byen — standsede hist og her, nu og da lød Skud, nu og da svære Sprængninger! Om Morgenen stod Folk i smaa Klynger, ingen vidste noget rigtigt, men vi vidste dog alle „noget“, og stadig hørte vi mere.

I Klassen manglede paafaldende mange Dreng, halvtomt og uhyggeligt var her, Læreren kom til os længe efter at Klokken havde lydt, langsomt og alvorligt: „De har taget den og den i Nat ....“ „Hvem?“ — „Umuligt!“ „Hvis I har Blade og saadan noget, se saa hellere at komme af med det, man ved aldrig —!“ Samtlige Blade glider ned bag de store faste Reoler — de maa ligge der endnu!

Vi kan intet bestille, Læreren gaar op og ned, ser ud paa Gaden, sætter sig, rejser sig. Pludselig rejser en af os sig, hvisker noget til Læreren, han nikker umærkeligt — og den paagældende forsvinder. Lidt senere forlader Læreren ogsaa Klassen, og vi andre fjerner og tilintetgør Navnelister, — saa er der vist intet mere at tage sig af. Læreren er der igen, og langsomt arbejder vi os gennem Dagens Stof, smaat og lige-gyldigt synes det hele os.

Timerne slæber sig hen. Hver Gang der lyder Skridt paa de lange Gange, vender Hovederne sig i Ryk, den mindste Mellemskoleelev faar os til at standse med alt Arbejde.

Klokken skingrer pludselig tre korte Klemt, det sidste lød saa mærkelig halvkvalt, og Læreren farer op, og vi farer op, men hvad er der at gøre, saadan set? Vi ved, at Signalet betyder „Gestapo“, og at det var ønskeligt, om vi kunde komme ned i Gaarden, saa skulde i Forvirringen de, der ønskede det, have en Chance for at slippe bort — maaske, men har de omringet Bygningen, er det jo omsonst.

Vi driver ud paa Gangen, Lærere og Elever smukt blandet, og senere slipper vi ned i Gaarden. De smaa hænger og kigger ud af Vinduerne. „Der holder bare en blaa Bil deroppe,“ siger de skuffet.

Pludselig styrter en Sværm Elever ned i Gaarden, „Gestapo,

Gestapo, vi saa dem selv — med Revolver, de er inde hos Rektor, de skyder ham nok!!“

De af os med „daarligst“ Samvittighed tager Vejen bort gennem de omliggende Haver, og andre bliver afventende i Gaarden. Gennem Vinduet ser vi Rektor, han er vred. Minutterne gaar, den mærkeligste „Skoledag“ i vort Liv. Svælget mellem Lærer og Elev er ophævet.

Senere kommer Forstærkning: Tre blege Mænd i sorte Regnfrakker og Filthatte — højre Haand i Lommen — hurtigt gaar de ned i Bygningen, hvad vil de? hvem vil de sikre sig?

Noget efter ringer det op.

Det er selv Gestapo paafaldende, at denne Skole altid har Frikvarter, naar de kommer. Vi gaar modvilligt til Klasserne igen. Hos Rektor forhandler man stadig. Hvad vil de os? Vi ser dem ikke, *men de er her*, det mærkes paa alt, overalt. Vi, der er tilbage, sidder ganske stille og smaasnakker, og det kan pludselig gaa op for en og anden, hvad det vil sige at staa i Spidsen for noget, hvad det vil sige at være den Ledende, at have Ansvaret; det er andet end daglig at modtage de undergivnes Buk, det kræver Erfaring, Ro og Overlegenhed, alt det, man som ung mangler, i Dag vil ingen gerne være den første, ingen misunder Rektor.

Tunge Trin lyder paa Gangen, nærmer sig langsomt, der er de, tre Mand, vi ser dem gaa forbi, men stadig er Rektor i Spidsen, det er endnu ham, der „fører“.

Stilhed igen — selv 1. Mellem holder Mund — ingen arbejder, alle venter. Saa smækker en Bildør, en Vogn starter, og vi farer til Vinduerne.

Hvilken Lettelse, de havde ingen af vore med, vi havde været dem for hurtige — Fuglen var fløjet, det tyske Sikkerhedspoliti havde aldrig hos os sine mest skarpsindige Dage. Maden kommer frem, Frokosten, der skulde være spist for et Par Timer siden, — den daglige Rullepølse smager pludselig godt.

Atter kunde Arbejdet fortsætte, men — hvor længe? Hvor længe skulde dette vare ved? — og det var alt, intet sensatio-

nelt, intet „godt Stof“, men sent skal alligevel disse graa, triste Vinterdage i Krigens sidste lange Aar glemmes.“

*

Ialt var 14 af Skolens Elever til Stadighed borte lige til 5. Maj. Fem var flygtet med deres Forældre til Sverige, een gaaet under Jorden med sin Fader, som der var forsøgt Clearingmord paa, fem var flygtet p. Gr. a. Sabotage, tre (deriblandt en Pige) var taget af Tyskerne og sad i Frøslev.

Hvor indviklet Skolegangen kunde forme sig, viser følgende „Skolegang“:

August—November 1942 gik Eleven i 1. G.

November—December 1942 i dansk Arrest, anklaget for Sabotage, men der rejstes ikke Sag imod ham.

Januar—September 1943 paa Briers Studenterkursus, da Adgang nægtedes ham til Katedralskolen.

September 1943—Januar 1945. Genoptaget paa Skolen. I II og III G.

7. Januar—28. Marts 1945 under Jorden.

28. Marts—5. Maj 1945 i Sverige (delvis Skolegang, delvis ved Brigaden).

5. Maj—15. Juli 1945. Ved Brigaden.

15. Juli—September. Eksamenslæsning.

10. September 1945 Student.

En af de Elever, Tyskerne tog — en Realist — fortæller om sit Fængselsophold:

„Den 10. December blev jeg arresteret af Gestapo, og efter det første Forhør blev jeg ført til Kong Hansgades Arrest.

Dagene fra den 10. til den 24. December var lange og dræbende. Gaardtur — Forhør — Middag — Gaardtur — Forhør. I fem Dage var Nerverne spændt til Bristepunktet, men Tankerne arbejdede: Har de taget flere? Hvad har *de* sagt? Endelig var jeg færdig og skrev under paa en Masse Snak, som jeg ikke kan huske et Pluk af.

Mine Cellekammerater og jeg kom godt ud af det med hinanden. Vi skiftedes til at sidde ved Bordet (en lille Skolepult) for at lægge Kabaler, eller vi laa paa Briksen eller paa Madras-

serne og læste Aviser eller Bøger, som der, takket være Røde Kors, var nok af. Vore „Leufere“ var vældig flinke, saa hvad Pakker angaar, kunde vi faa et ubegrænset Antal, hvis Indhold kunde være hvad som helst. Jeg har aldrig hørt, at de har taget noget ud af Pakkerne, bortset fra Barberblade og Knive.

Juleaftensdag Kl. 7 Morgen nød vi vores Morgenmaaltid, bestaaende af Rugbrød, Smør og Marmelade, dertil et Krus tynd Kaffe, der blev brugt til Barbervand. Efter Gaardturen fik jeg at vide, at jeg skulde have Besøg af min Mor og Bror. Gestapo havde klippet og revet og rykket Haaret af mig, saa jeg saa farlig ud. Nu var jeg saa heldig, at Barber Sørensen paa Algade „boede“ ved Siden af mig. Han klippede mig med en Neglesaks, saa jeg saa nogenlunde ud, da Familien skulde komme. Middagsmaden bestod af Flæskesteg med Sovs, Kartofler og Rødkaal, samt det skrækkelige Sauerkraut, som vi fik til al Mad. Eftermiddagen gik langsomt, og da Klokken var ca. 4, kom Røde Kors og delte Pakker ud. Vi blev sendt ned Celle for Celle i Vagtstuen, og der sagde Konsul Müller nogle Ord til hver af os og overbragte Hilsener til os fra forskellige, vi kendte, og lovede at besøge de Hilsener, vi havde. Vi fik i Julegave en Kurv med Tobak, Cigaretter, Cerrutter osv. samt Konfekt, Marcipan m. m., tillige fik vi et lille Juletræ ind i hver Celle med Lys og et Hefte med Jule-salmer. Da Klokken var ca. 17, blev jeg lukket ud, jeg skulde have Besøg. Jeg gik ned i Vagtstuen, og der sad min Mor, Bror og Moster. Vi fik Lov til at være sammen i en halv Time, hvorefter vi maatte holde Jul hver for sig. Meister (Arrestforvareren) og de to Leufere var tilstede, den ene kunde tale Dansk. Jeg havde ellers en hel Masse, jeg skulde have sagt, men det blev først ordnet i Frøslev.

Aftenen i Cellen gik med at tale sammen om forskellige Ting, og da Klokken var ca. 21,30, begyndte de at synge i de andre Celler, og vi stemte i med. Kl. 23 blev Lyset slukket, og saa var den Juleaften forbi.

Dagene gik; og Nytaarsaften kom som alle de andre Aftener, og der var ikke noget ekstra Rugbrød med Marmelade,

kun det sædvanlige: Kartoffler med Sauerkraut og tørt Rugbrød. Kl. 24 skød Tyskerne Nytaar ind med Maskinpistol. Den næste Morgen havde de alle Tømmermænd.

Den 8. Januar kom der en Seddel fra det tyske Sikkerhedspoliti, og jeg fik at vide, at jeg skulde gøre mig klar til at rejse til Frøslev samme Nat. Kl. 2 blev vi kaldt ud paa Gangen, raabt op og belagt med Haandlænker. Turen varede 36 Timer, men jeg tror nok, at det kan siges, at vi alle var glade for at komme væk fra Kong Hansgade og ned til et Sted, hvor vi i hvert Fald havde mere Plads og, takket være den danske Forplejning, god og rigelig Mad."

*

I Slutningen af Marts, da tyske Flygtninge og saarede i 10,000vis strømmede ind over Landet, maatte vi ogsaa være forberedt paa en Beslaglæggelse af Skolen. Derfor blev der lagt en Evakueringsplan, hvor man som sagt havde en god Hjælp af det nye Elevraad. Dette mobiliserede en Arbejdsstyrke, der fik forskellige Opgaver tildelt i givet Fald, f. Eks. Rømning af fysisk Samling, naturhistorisk Samling, Bibliotek. I første Omgang fjernedes alle Skulpturer, Malerier og andre Billeder. Drengene sad hyggeligt paa en lille Fladvogn med Gipsafstøbningerne mellem Hænderne. De Uldtæpper fra Lejrhytten, som vi ved samme Lejlighed bragte bort, gjorde Tjeneste som Emballage. Især Hjemturene paa de tomme Vogne var festlige. Samtidig fjernedes Gulvtæppet fra Kontoret. Bibliotekaren kørte selv de fine gamle Bøger med de smukke Bind ned i Landbosparekassen, hvor han havde faaet overladt et Rum. Desuden havde han aftalt med Hospitalsforstanderen, at hele Biblioteket, hvis det kunde naas, skulde evakueres til Stifthsospitalet. Det var dog under Forudsætning af, at der blev Tid nok, for saa havde man Aftaler om Mandskab og Lastbiler, Trækvogne etc. Men hvis der nu blev Tale om Evakuering med en eller to Timers Varsel? Ud fra den Forudsætning havde Bibliotekaren paa Forhaand bedt forskellige Kolleger tage de værdifuldeste Bøger hjem, Inkunabler o. l. Dernæst var det planlagt og registreret, hvilke Værker der

skulde evakueres, først og fremmest det, der kunde siges at være særlig værdifuldt eller uerstatteligt. Paa den Tid, Evakueringen planlagdes, maatte man ogsaa regne med Krigshandlinger, saa der disponeredes ogsaa ud fra den Forudsætning.

Skolen var ogsaa stærkt truet. Men efter eget Sigende reddede Kommunaldirektøren (der ellers maa siges ikke at have gjort sig fortjent af Skolen) Hovedbygningen ved at forære den tyske Kommandant, der mest levede af sligt, fem Flasker Aquavit. —

Gymnastikhuset havde Tyskerne taget allerede 1942, saa Drengenes Gymnastik var i tre Aar foregaaet i Festsalen og Pigernes i et Klasseværelse. — De kommunale Skoler blev næsten alle beslaglagt, og Eleverne fra to Skoler blev undervist hos os.

*

Natten til Mandag d. 23. April blev Skolens Leder, Lektor Stegmann, taget af Gestapo og kørt hen i Kong Hansgades Arrest.

„Jeg blev ført op i et Rum, der var mørkt. Jeg gik rundt i det og følte mig for. Det vendte ud mod en Trappe eller saadan noget, hvorfra et højtsiddende Vindue gav indirekte Lys. Der var ingen Seng, intet andet end en haard Træstol. Heldigvis havde jeg taget min Vinterfrakke med, for der var hundekoldt. Der sad jeg saa den Nat, næste Dag og næste Nat, ialt 32 Timer. Jeg kunde ikke ligge ned, og jeg frøs.

Næste Morgen kom der en Slutter med to Ledsagere (Fanger); de gav mig noget Brød, Rugbrød (nur zwei Stücke, sagde han arrigt) og en Spølkum „Kaffe“ i et Blikkrus. Blikkruset og en Ske skulde jeg beholde. Iøvrigt sad jeg paa min Træstol og gloede. Til Middag fik jeg en Skaal fuld af sammenkogte Kartoffler og Kaal uden Kød, til Aften noget Rugbrød, ca. 20 g Smør og to mærkelige røgede Fladfisk, der var Skind og Ben. Og saa kunde jeg skønne, at Aftenen faldt paa, ud kunde jeg jo ikke se. Den anden Nat var ubehagelig, men jeg var saa træt, at jeg sov noget; men jeg spekulerede jo en Del paa, hvad de egentlig vidste om mig. Hvis det var „Ringens“, mente

jeg nok at kunne klare den, men hvis det var Lokalkomiteen, maatte jeg maaske opgive Navne, som nødigt skulde frem; jeg trøstede mig dog med, at de paagældende nu nok var under Jorden.

Næste Morgen (Onsdag) blev jeg lukket ind i en rigtig Celle. Det var rart at tale med et Par andre og at faa Gaardtur (men man ser jo lidt ynkelig ud, naar Selerne er taget fra en, saa man maa gaa med Hænderne i Lommen hele Tiden, og naar man er uden Slips, — man kunde jo hænge sig i det).

Fredag var jeg i Forhør. Det forløb fredsommeligt. Der var Morgenidyl i Højskolehotellet. En stod i et Hjørne og barberede sig, en anden sad og pudsede sit Gevær, en tredie sad og rodede med sine Papirer. Forhørslederen, Jess, sad og spiste Æg under Forhøret.

Pludselig kom der en Tysker ind og sagde: „Naa, vi to kender nok hinanden,“ og henvendt til Forhørslederen: „Det var ham, der var Rektor paa Skolen i Vinter og sad paa det store Kontor. Hver Gang, vi kom derud, lod han ringe ned, og saa blev der saadan et Rod, at vi ikke kunde faa noget ud af det hele. Jeg vil bede Dem føje dette til Billedet af den Mand, De forhører.“ Det blev noteret op.

Der var ingen Trusler om Mishandling. Det endte med et langt Foredrag om Bolschevismen og dens Rædsler og om de forbandede Sabotører. Jeg skrev under paa, at jeg var med til at danne „den geistigen Hintergrund“ for Hetzen mod Tyskerne. Det var mit Indtryk, at man betragtede det hele som en Sag, der skulde ekspederes, og at man var klar over, at Spillet var tabt.

Nede i Cellen, hvor jeg bagefter sad et Par Timer, var der ikke rart, en Luft, man kunde skære i, og i Selskab med nogle nervøse Mennesker, der sad og ventede paa Forhør, men som man ikke turde vove sig i Lag med, da det jo kunde være Stikkere.

Kl. 2 Natten til den 2. Maj blev vi vækket. Vi skulde til Frøslev. Jessen Mikkelsen (Reinert), der var Fører, meddelte os, at vi vilde blive skudt, hvis vi forsøgte Flugt. 42 Mand stærk blev vi stoppet i to Biler.

Turen ned gennem Jylland var en hel Skovtur. Der bredte sig en kaad Stemning blandt Salatfadets Indhold. Der sad et Par sværtbevæbnede Tyskere i hver sin Ende af Vognen, men dem brød vi os ikke om. Vi lo og snakkede, vi kunde ikke tro, at dette blev andet end en Episode. En Landinspektør fra Thisted, der af en eller anden Grund ikke havde faaet Haandjern paa som vi andre, smurte Mellemmader med en Kniv, som han havde fremtryllet i Kong Hansgade.

Den 3. Maj Kl. 11 kom vi til Frøslev."

*

Paa Katedralskolen havde Lektor Stegmanns pludselige Forsvinden vakt Ængstelse og nogen Forvirring.

I Henhold til en Skrivelse af 26. November 1943 fra Skolen til Ministeriet om den konstituerede Rektors eventuelle Substitut overtog Lektor *Houken* foreløbig Rektoratsforretningerne.

Man henvendte sig gennem Røde Kors (Konsul Müller) til den lokale Gestapochef for at opnaa Løsladelse. Men den nægtedes; den fængslede sigtedes for at tilhøre en Modstandsgruppe, der havde udvekslet Breve, Skrifter etc., som var rettet mod tyske Interesser, „og det skulde Akademikere og intelligente Folk holde sig fra," tilføjedes der.

At Lektor Stegmann senere førtes til Frøslev, glædede man sig over, fordi det let kunde ske, at det kom til Kamp om og i Arrestbygningen, og man regnede ogsaa med som en Mulighed, at Tyskerne, naar de var ved at tabe Spillet, vilde gribe til Repressalier mod Fangerne.

Lige efter at Lektor Stegmann var taget, gik ogsaa en anden af Skolens Lærere, der ogsaa var Medlem af Lokalkomiteen, under Jorden.

*

For hver Dag, der gik, blev Spændingen større paa Skolen som overalt. Hele Danmark var som en belejret By, der i Aarevis havde været indesluttet af en overmægtig Fjende,

og som nu saa Undsætningen rykke frem. Man sad længere Tid ved sin Radio end ved sit Arbejde, og man fulgte aandeløs Englændernes Fremtrængen mod Nord og Øst, nu var de i Coblenz, nu i Münster, nu i Bremen, nu i Hamburg. Vilde det mon komme til Kamp? eller vilde Tyskerne overgive sig? Hvis det første skete, vilde ti af vore bedste falde for hver een Tysker, de var jo saa uøvede, og hvor mange Vaaben havde vi vel?

Det var under ejendommelige Forhold, Studenterne gik op til skriftlig Eksamen d. 30. April. Luften svirrede af allehaande Kamp- og Fredsrygter. Hele Modstandsbevægelsen var i højeste Alarmberedskab. Og saa skulde man samle sine Tanker om „Dansk Salmedigtning“ eller „Sangens og Musikkens Værdi“. Ens Sind svingede, men der skete ikke noget afgørende.

Fredag d. 4. Maj blev Skolen p. Gr. a. det farlige ved hele Situationen sendt hjem med Besked om at komme igen Mandag d. 7.

Saa kom det endelig — Tyskerne kapitulerede.

Som i Eventyrets Verden skete der Omskabelser, Skole drenge blev i et Nu til Mænd, deres Huer til Hjelme, deres Tasker til Geværer, deres Livremme til Bælter. De saa sig om og blev forbavset over, saa mange de var. Det undrede dem ogsaa og glædede dem, at se flere af deres Lærere i Rækkerne.

Da Eleverne mødte Mandag d. 7. Maj var det Festdag, hvor ogsaa Lektor Stegmanns Tilbagekomst fra Frøslev fejredes.

*

Kort efter Kapitulationen meddelte Undervisningsministeriet Rektor Galster, at den ham „bevilgede Orlov“ af 20. Maj 1942 var hævet, og han anmodedes om atter at overtage sit Embede.

Den 15. Maj, da han for første Gang i tre Aar vilde gaa fra Rektorboligen over Gaarden over i Skolen, var det unægtelig med Manér: 32 unge Frihedskæmpere stod der paa Geled og præsenterede Gevær (saadan er en Rektor vist aldrig ble-

vet hilst velkommen efter en Ferie). Han tænkte paa Skolegaarden, som han saa den for et Par Aar siden, fuld af tyske Vogne og med Soldater opmarcherede Geled ved Geled langs alle Bygningerne. Nu var det anderledes. Ja, han var noget bevæget, og det gamle Vers, der saa ofte var sunget tankeløst, kom op i ham:

Ynglinger i Plader,
Drenge klædt i Staal,
Mænd med faste Hjerter!
Det er Danmarks Maal.

Det var det Maal, Digteren havde udtalt, da man i Rigsraadet 1864 drøftede, om Danmark skulde sige ja eller nej til Ty-skernes Krav om Landets Sønderlemmelse, han ventede og frygtede et Ja (der jo ogsaa kom). Men Kampen maatte fortsættes, maaske i Generationer, Danmark havde et Fremtidsmaal.

Som den Tilbagevendende gik over Gaarden, syntes han, at det gamle Fremtidshaab nu i denne Stund var blevet til Virkelighed.

Skolen og flere andre var samlet i Festsalen.

Til Lektor Stegmann, der nu fratraadte, udtalte Lektor Houken:

„Kære Lektor Stegmann! De har nu i et halvt Aar „holdt Rektorstolen varm“ for Rektor Galster, og det har De gjort godt. Jeg kan paa Lærerkollegiets Vegne i Dag sige Dem Tak for Deres Indsats. Vi kendte Dem som en rolig og besindig Mand, men ogsaa som en glødende Patriot, der aldrig vilde gaa paa Akkord med Uretten, hvis det kom til en aaben Konflikt. Vi vidste, hvor vi havde Dem, og De har ofte i disse Besættelsesaar været vor Ordfører og Tillidsmand. De tabte ikke Fatningen, naar vi fik mere Fremmedbesøg, end vi skøttede om, og hvad jeg ganske særlig har lagt Mærke til: Naar de ubehagelige Gæster var forsvundet, havde De altid straks Deres gode og venlige Smil paa igen. De ved ikke, hvor det Smil har varmet Deres Kolleger.

Det forløbne Skoleaar har været det vanskeligste i Skolens Historie. Naar det trods alt er gaaet saa nogenlunde, har De en meget stor Del af Æren for det. Derfor siger vi Lærere Dem Tak i Dag, for god Ledelse af Skolen i en Krisetid, for godt Kollegaskab og trofast Kammeratskab."

Der blev ogsaa holdt nogle andre Taler.

Til sidst talte Rektor Galster. — Han nævnte de gamle Elever fra Skolen, der var faldet i Kampen:

Kornet Frode Vesterby, der faldt d. 9. April 1940.

Skibsfører Gjessing,

Mejerist Hans Henriksen og

Politifuldmægtig Poul Larsen, der henrettedes af Tyskerne.

Student Per Sonne, en af de elleve, der dræbtes af Tyskerne „under Flugtforsøg“.

Den unge Digter Morten Nielsen,

Kornet Kaj Holst Jørgensen og

Premierløjtnant, Civilingeniør Erik Bennike, der faldt i Kampen.

Civilingeniør Viggo Børsholt,

Læge Rich. Raetzel og

Overlæge Johannes Buchholtz, der dræbtes ved Clearingmord af Landsforrædere.

Bibliotekar Chr. Bernh. Kinch, der døde i tysk Koncentrationslejr.

Derpaa udtalte han bl. a.:

„Vi kender alle Eventyr om Børn og unge, der forvilder sig ind i en forhekset Skov. De er kommet bort fra deres trygge Hjem, og nu er de der. Luften er som forgiftet, Fuglene synger ikke, en Dødsens Stilhed, Farer lurar overalt, onde Magter truer, Snarer ligger for deres Fod, Blændværk kan lokke og friste. „Kom med mig“, hvisker en haard Stemme, „jeg fører dig til Magt og Herredømme. Modstand imod mig er forgæves, er Døden.“ De vakler videre i Mørket, kæmper sig frem, de vil ikke give sig. De onde Væsener river i dem, slaar nogle til Jorden, dem, der har stillet sig yderst, for at beskytte de andre. Men de andre slutter sig kun tættere sammen og vandrer videre. Vandringen er lang, Ondskaben

og Ødelæggelseslysten bliver større. Men tilsidst skimtes en Lysning. De naar ud af den forheksede Skov. Foran dem ligger de grønne Marker, og Solen skinner.

Det er et Eventyr. Ja, men et Eventyr, der var og er Virkelighed. Pludselig og intetanende var vi kommet ind i den forheksede Skov, en fæl Hadets Verden, hvor onde Magter først søgte at vinde os ved Overtalelser, og derpaa at kue os med Vold og Terror. Men vi lod os ikke kue. Der var iblandt os nogle, der turde gaa yderst, de vovede Livet, — nogle mistede det. — Fem Aar gik. Saa kom Lysningen. Og nu gaar vi sammen henad de grønne Marker. Den forheksede Skov ligger bag os, den forheksede Skov er nu fældet af skarpe Økser og vokser vel aldrig op igen.

Aldrig i de sidste 600 Aar siden Grev Gerts Tider har Danmarks Frihed og Selvstændighed været truet som i de Aar, vi lige har gennemlevet. Nu staar vi ved den sejrriige Afslutning. Som et lille Led i den store Helhed har Aalborg Katedralskole ogsaa haft *sin* Kamp, der nu er til Ende. Naar jeg nu atter staar her efter tre Aars Forløb, har det vel i sig selv ikke saa megen Betydning, for min Tilbagekomst vil ikke bringe nogen Forandring i den Kurs, Skolen i den sidste Tid har styret. Men det betyder noget som et Symbol paa *Sejren*, som vi alle har vundet."

Epilog

Da ogsaa Adjunkt L. og de andre Lærere, der var forsvundet, var vendt tilbage, havde Skolen faaet sit sædvanlige Ansigt.

Men ikke helt: flere Elever var stadig i svenske Skoler, to gik op til ekstraordinær skriftlig Studentereksamen, een til Realeksamen, to stod i Brigaden (og blev først Studenter i September), een tog Artium ved Gentoft Statsskole. Og i det hele var Eksamen jo særpræget i Aar. Man havde i Undervisningsinspektionen fuld Forstaaelse af, hvor vanskelige Kaar de unge havde arbejdet under, hvor svært det ofte havde været at tage den franske Grammatik og den engelske Stil med den nødvendige Interesse, naar saa store Værdier af det danske Fælleseje var truet. Derfor gav man passende Lempelser.

Resultatet blev da ogsaa godt. 89 glade Studenter kunde samles med omtrent 1200 Skolekammerater og Venner af Skolen til Dimissionsfesten den 23. Juni.

Festen holdtes i Skolegaarden, og Tankerne gled tilbage til sidst, Skolen var samlet der, paa 400 Aars Jubilæumsdagen for omtent fem Aar siden. Da man den Gang lyttede til den skønne danske Sang af Skolens Kor, kom der pludselig en tysk Flyvemaskine, der langsomt og med voldsom og brutal Larm fløj over Pladsen og overdøvede Sangen. Mens den fjernede sig, kom den danske Sang mere og mere frem og klang til sidst fuldt og helt.

Nu var der intet, der kunde forstyrre den Glæde og Harmoni, der var over denne Stund.

Ogsaa 25 Aars Jubilarerne var til Stede, og en af disse, LRS *Poul Svanholm*, gav vist Udtryk for den almindelige Mening om Skolen og dens Ungdom med følgende:

„Vi halvgamle Jubilarer nøjes ikke med i Dag at dykke ned i Mindernes Bad, men Ansigt til Ansigt med vor gamle Skoles Mure spørger vi os selv, om vi nu i Løbet af de 25 Aar har realiseret de Drømme, vi drømte her, da vi blev Studenter, og vi konstaterer, at det har vi ikke, for Ungdommens Drømme bliver aldrig opfyldt.

Vi har ofte tænkt med Glæde paa Skolen, men Glæden er nu ogsaa blevet til Stolthed over, at vi er udgaaet fra Aalborg Katedralskole, der i de sidste Aar har staaet som en Forpost, som en lille Fæstning for danske Tanker og Sind, ja, den sidste Tid var det vel, som fik Fæstningen næsten en lille Betonskal, og dens mange Soldater nøjedes da heller ikke med at ruste sig med Aandens Vaaben.

Vi, der blev Studenter i 1920, har det tilfælles med Studenten af 1945, at vi udgik fra Skolen i et Aar, det bragte den store Lykke til Landet, som Genforeningen var, og vore Gymnasieaar faldt ogsaa i Krigstider og svære Efterkrigstider. Men spørger jeg mig selv, om dette nu satte Præg paa os, saaledes at det formede os eller dog fik Indflydelse paa vort Sind eller Karakter, saa maa Svaret blive Nej. Vi slap for nemt igennem sidste Gang til, at det kunde præge os.

Kammerater, Studenter af 1945, saadan har det ikke været for jer. Jeres sidste Skoleaar har været fulde af Oplevelser og af Gru. Kammerater er blevet arresteret. Rektor jaget bort. Lærere forsvundet. Gestapos Bøddler har ofte aflagt Besøg paa Skolen og truet med deres Revolvere, og I, der skulde passe jert Arbejde med den forestaaende Eksamen for Øje, er paa den ene eller den anden Maade gaaet ind i Kampen for Danmark. Jeg ved, at mange af jer lige op under Eksamen har været i Alarmberedskab og sovet med Maskinpistolen, medens I har opbevaret Sprængstof i Kælderen, rede til, naar der kaldtes paa jer, at ofre det dyreste I havde. Naar jeg ser jer i Dag med Studenterhuen og har hørt de pæne Eksamensresultater, saa kan jeg sige til jer, at vi fra 1920 er stolte af, at vi er

fra samme Skole som I. Naar I nu skal ud i Livet, saa vil jeg haabe, at I vil være i Stand til at genopbygge en bedre Verden end den, som bl. a. mit Slægtled prægede efter sidste Krig. Vi fortabte os i Materialisme og glemte for dette det væsentligste. I vil ikke glemme, at vi alle er enige om, at vi aldrig mere skal opleve en 9. April." —

Af en Komité overræktes der gennem Formanden, Direktør K. E. M. Marcussen, en Adresse af følgende Ordlyd:

„Den 26. August 1940 fejrede Aalborg Katedralskole sit 400 Aars Jubilæum, men paa Grund af de for vort Land ekstraordinære Forhold dannedes først i Aaret 1942, efter Opfordring af Rektor Kjeld Galster, nedennævnte Komité med det Formaal i den Anledning at søge indsamlet hos Institutioner, Borgere i Aalborg og tidligere Elever et Fond til Studiehjælp for dygtige Studenter, der udgaar fra Aalborg Katedralskole, og som vanskeligt kan skaffe sig Midler til fortsatte Studier.

Indsamlingen sluttede med Udgangen af 1942; men da Forholdene forhindrede Rektor Galster i at fungere, udsattes Afleveringen af det indsamlede Beløb, til Danmark atter var et frit Land, og Rektor Galster igen overtog sit Embede, hvilket skete den 15. Maj 1945.

Komiteen har herved den Glæde at overrække Rektor Galster som Formand for Bestyrelsen for Aalborg Katedralskoles Studiefond: Kr. 56,168.—, som skal danne Grundfond for et *Aalborg Katedralskoles Jubilæumsfond*, at anvende til ovennævnte Formaal, og saaledes at Kapitalen ikke angribes.

(sign.) K. E. M. Marcussen. P. I. Petersen Bach.
Povl Christensen. R. Rasmussen. H. Thorndal. H. Nilsson.“

Lektor *Stegmann* oplyste, at der paa Grundlag af den i Aarene 1942—45 blandt Lærerne ved Aalborg Katedralskole indsamlede Hjælpefond af disse stiftet et Legat paa 2000 Kr., *Lærernes Mindelegat af 5. Maj 1945*, til Minde om de gamle Elever, der paa Grund af deres danske Sindelag fandt Døden under Besættelsen 1940—45, og til Minde om den Aand, som i disse Aar prægede Eleverne i Aalborg Katedralskole.

Legatets aarlige Rente skulde uddeles den 5. Maj eller i

Dagene der omkring til en Elev i Gymnasiet — mandlig eller kvindelig — der skønnedes at være af den Aand, der prægede Skolen under Besættelsen.

Legatet uddeltes straks nu til to af Skolens Elever, der havde gjort et stort Arbejde i Modstandsbevægelsen.

Men det centrale var naturligvis Studenternes Dimission.

Hvordan var nu de unge Mennesker, den danske Gymnasieskole sendte ud i det mærkelige Aar 1945?

Kundskabsmæssigt var de ringere end de normale Aargange, det kunde ikke være andet, for mange var megen Tid gaaet med andet (og vigtigere) Arbejde end Skolens, og for alle havde Tidens Uro, Spænding, uhyggelige og oprivende Begivenheder gjort det vanskeligt at opnaa Koncentration og finde et aandeligt Centrum i stille, bogligt Arbejde.

Af det, der var vundet, skal først nævnes øget historisk Indsigt, som altid opnaas, jo mere indholdsrig og bevæget en Tid man lever i. Ved paa nært Hold at opleve Hitler forstod de *Tyrannen* rundt om i Historien bedre, og *Demagogen* og de farlige suggererende Evner; Tvangen, de selv levede under, gav dem Indsigt i Sønderjydernes Kaar under Prøjsen og Tyskernes under Napoleon, det, at man blev berøvet Friheden, fik dem til at føle sig ind i Frihedens Idé, Menneskerettighedernes Erklæring og den danske Grundlov. Livsværdien i den nationale Kultur, Betydning af Modstand mod Overmagt, var blevet levende for dem. Politiske Intriger, Løftebrud, Kampen Aand mod Magt, Sammensværgelser, Gadekampe, Revolutioner, vel næsten alt i Fortiden kunde de forstaa bedre ud fra, hvad de selv havde oplevet, set eller hørt om. Historisk Forstaaelse! man kan vel ogsaa kalde det *menneskelig* Forstaaelse.

Dernæst havde de, trods deres Ungdom, taget deres Del af Ansvaret for Landets Fremtid og gjort deres positive Indsats, og ingen af dem havde kunnet være i Tvivl om, at det kunde komme til at koste Frihed og Liv. De havde vist Selvstændighed og Evne til at tage en Beslutning. Naturligvis havde langt fra alle været med, mange var af Forældre blevet hindret i Deltagelse eller overtalt derfra paa Grund af den velforstaelige

Ængstelse for Risikoen hos de Ældre, mange havde efter Overvejelser af forskellige Aarsager afholdt sig fra Aktivitet; men sikkert for saa godt som alle havde Deltagelse i Kampen været et *Problem*, og alle havde de været med i en stærkt idealistisk Bevægelse, enten aktivt eller ved at se den paa nært Hold.

Endelig havde de været med i og omfattet af et stort Fællesskab i Arbejde og Maal. Først og fremmest indbyrdes, men ogsaa overfor Skolen.

„Aftenen før Kapitulationen — altsaa før vi vidste, hvordan Udviklingen vilde blive,“ fortæller en, „blev vi kaldt i Alarmberedskab. Vi var et Par Stykker fra III G., der ved 10—11-Tiden om Aftenen cyklede forbi Skolen. Vi strøg alle — uden Aftale — Huen, og den ene af os sagde med lidt Vemod i Stemmen og halvt undskyldende: „Man er alligevel kommet til at holde af den!“

Her er det altsaa en ung Mand. En af de unge Piger slutter sin Beretning:

„Det var en Oplevelse at gaa i Aalborg Katedralskole i de sidste Aar; det var med Stolthed, at man sagde, at man var Elev der, og jeg tror, at den Aand, der har hersket der, har været til lige saa stor Opmuntring for alle dem, der af en eller anden Grund ikke aktivt kunde tage Del i Kampen, som for de mange, der trods alt gik og frygtede for at blive arresteret. Jeg har tit hørt en Udtalelse som denne: „Bare de nu ikke laver noget ved Skolen, hvis vi er flere, der bliver taget.“ Det turde vel være et tydeligt Bevis paa, hvor højt Skolen blev værdsat. Der kan ikke være Tvivl om, at disse Aar har skabt et Sammenhold og en Fællesfølelse paa Skolen, som der sikkert aldrig er set Mage til. Skulde vi, der i Aar har forladt Skolen for stedse, ønske noget for dens Fremtid, maatte det blive, at denne Enhedsfølelse maa vedblive at bestaa.“

Ellers er det vist næsten altid saadan, at man længes efter at blive færdig og komme ud at staa paa egne Ben, ud i Livet, bort fra det noget hemmende og indskrænkende, som Skole (og Hjem) er, nu man er voksen. Men i Aar var det vist faa, der havde haft Ro eller Foranledning til at tænke paa

sligt: Livet med dets stærke Modsætninger, det usle — det ophøjede, det fejge — det modige, Forræderi — Offervilje, Underkastelse — Kamp var kommet til dem, allerede medens de sad paa Skolebænken; mange var med i det; ingen følte sig staaende udenfor.

*

Ved en Højtidelighed kort før Besættelsen blev der sagt: „En Følge af en Skoleaand skabt af gensidig Tillid skulde være Sammenhold og Følelse af Ansvar for Helheden. Den enkelte maa forstaa, at hvis der er noget lusket eller lumpent i hans Opførsel, saa rammer det ikke blot ham selv, men Skolen og dens Ære.

Denne Samfølelse skulde gerne udstrækkes til Hjemmene og gøres saa stærk som muligt. Intet er naturligere, thi Maalet er fælles: Børnenes Udvikling og aandelige Vækst. Lærerne er Børnenes naturlige Fjender, siger Georg Brandes i sit Levned. Saa forkert som vel muligt! Lærerne er Børnenes naturlige Venner og Hjælpere. Det er vor Stræben at give dem de bedste Kundskaber, saa de kan faa Betingelser for at naa de bedste ydre Kaar; men endnu langt mere at føre dem ind i Aandens Verden, sætte dem paa Sporet, skabe Sindets Reserver, give dem Betingelser for at opnaa det indre Liv, der er Livets Lykke.

Men uden om Skolens, uden om Hjemmets Kreds er den anden, *Landets*.

Naar I modtager et Stipendium af Skolen, giver jeg jer at betænke, at det er en Adelsdame fra Vendsyssel, en Herremand fra Himmerland, en Proprietær fra Salling eller Borger fra Aalborg, en god Dansk, der, for mange Slægtled tilbage, ogsaa har tænkt paa jer, har villet hjælpe jer. Naar I føler jer beriget af et dansk Aandsværk; naar I ser paa de gode Lokaler, I kan arbejde i; naar I hører om Aalborg-Drengen Frederik Thuresen, der var med til at forsvare København i 1659 og derved gjorde sit til at bevare Danmarks Frihed og Selvstændighed; naar I læser om Dybbøls Helte, hvis Forsvar er Betingelsen for, at Danmarks Grænsepæle atter blev rykket

frem mod Syd — saa er det altid og stadig Røsten fra den danske Fortid, der lyder, kaldende, manende.

Uden denne danske Fortid var I ikke, hvad I er. Til denne danske Fortid er vi alle i Gæld. Og denne Gæld kan kun betales eet Sted: til Danmarks Fremtid. Vær arbejdsomme og modige, aarvaagne og faste, tænk ikke paa Rettigheder, men paa Pligter, kom ikke med Krav, men bring Offer, naar det kræves. Gælden maa betales. Ansvarer er nu jeres og vores.

I gamle Dage, da Hørere og Peblinge sammen sang for Dørene og gik for Lig, var der — paa dette økonomiske Grundlag — et *societas scolae*. Ogsaa i vore Dage kan vi, ved gensidig Forstaaelse, Samfølelse, Sammenhold, danne et *societas scolae*. Men dette vort lille Skolesamfund er uadskilleligt Led i, ubrydeligt Del af det store Fællesskab, *societas Danica*, Fortidens, Nutidens, Fremtidens Danmark."

Denne Skoleaand blev i de Aar, der fulgte, udsat for en haard Prøve. Skolens Skib kom ud for Storm og Brændinger, Modbør og Klipper; to Gange blev dets Styrmand tvunget bort fra Roret. Men ingen om Bord, der betød noget, gav op overfor Uvejret, alle stod de hinanden bi. Kursen blev holdt.

Aalborg Katedralskole nu vil, naar den ser paa sin 400 Aars Fortid, mene, at den vistnok ikke behøver at skamme sig over de sidste fem Aar, de onde og rige Aar.

Tidligere udkom:

Kjeld Galster:
Aalborg Katedralskole
1540—1940

En smukt udstyret Bog med mange Bil-
leder, udgivet ved den gamle Skoles
400 Aars Jubilæum.

378 Sider ..... *Kr. 12,50*

Frede og L. C. Lauritzen
Aalborg